

“ЭКСПРИМЕНТАЛ ГРАФИКА ТЕХНИКАЛАРИ”

- ❖ ЎзДСМИ хузуридаги Тармоқ маркази
- ❖ “Графика” (турлари бўйича) йўналиши
- ❖ Профессор А.Каланов

**Модулнинг ўқув-услубий мажмуаси Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлигининг 2020 йил 7 декабрдаги 648-сонли буйруғи билан
тасдиқланган ўқув дастури ва ўқув режасига
мувофиқ ишлаб чиқилган.**

Тузувчи:

Тузувчи:

К.Бехзод номидаги МРДИ Миниатюра ва китоб графикаси” кафедраси профессори Каланов Аслиддин Джураевич

Такризчилар:

Хорижий эксперт: Тяджун Иун (Лужин Иун) -Ўзбекистондаги Корея Халқаро ҳамкорлик агентлиги (КОІСА) томонидан шартнома асосида МРДИ “Миниатюра ва китоб графикаси” кафедрасида волонтер ўқитувчи.

Ж.Рашидов – МРДИ “Миниатюра ва китоб графикаси” кафедраси мудири.

Ўқув -услубий мажмуа ЎзДСМИ Илмий методик
Кенгашининг қарори билан нашрга тавсия қилинган
(2020 йил “29” январдаги 1-сонли баённома)

МУНДАРИЖА

I.	ИШЧИ ДАСТУР.....	3
II.	МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.....	10
III.	НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР.....	14
IV.	АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ.....	72
V.	КЎЧМА МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ БАНКИ.....	80
VI.	КЕЙСНИ БАЖАРИШ БОСҚИЧЛАРИ ВА ТОПШИРИҚЛАР... 	88
VII.	ГЛОССАРИЙ.....	95
VIII.	АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.....	102

I. ИШЧИ ДАСТУР

Кириш

Дастур Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрда тасдиқланган “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон, 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сон, 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармонлари ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 23 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 797-сонли Қарорларида белгиланган устувор вазифалар мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касб маҳорати ҳамда инновацион компетентлигини ривожлантириш, соҳага оид илғор хорижий тажрибалар, янги билим ва малакаларни ўзлаштириш, шунингдек амалиётга жорий этиш кўникмаларини такомиллаштиришни мақсад қилади.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш йўналишининг ўзига хос хусусиятлари ҳамда долзарб масалаларидан келиб чиққан ҳолда дастурда тингловчиларнинг мутахассислик фанлар доирасидаги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларига қўйиладиган талаблар такомиллаштирилиши мумкин.

Модулнинг мақсади ва вазифалари

Модулнинг мақсади: педагог кадрларни инновацион ёндошувлар асосида ўқув-тарбиявий жараёнларни юксак илмий-методик даражада лойиҳалаштириш, соҳадаги илғор тажрибалар, замонавий билим ва малакаларни ўзлаштириш ва амалиётга жорий этишлари учун зарур бўладиган касбий билим, кўникма ва малакаларини такомиллаштириш, шунингдек уларнинг ижодий фаоллигини ривожлантиришдан иборат.

Модулнинг вазифалари:

- “Графика (турлари бўйича)” йўналишида педагог кадрларнинг касбий билим, кўникма, малакаларини такомиллаштириш ва ривожлантириш;

- педагогларнинг ижодий-инновацион фаоллик даражасини ошириш;

- мутахассислик фанларини ўқитиш жараёнига замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва хорижий тилларни самарали татбиқ этилишини таъминлаш;

“Графика (турлари бўйича)” йўналишида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларини фан ва ишлаб чиқаришдаги инновациялар билан ўзаро интеграциясини таъминлаш.

Модул бўйича тингловчиларнинг билим, кўникма ва малакалари ҳамда компетенцияларига қўйиладиган талаблар

• Модулни ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида:

• **Тингловчи:**

- анъанавий графика техникаларини яқиндан билиш;
- графика техникаларида композиция яратиш;
- ашёларни қўллашнинг аниқ ва тизимли усулларини ўргатиш;
- рангтасвир билан экспериментал графикани ўзаро боғлаш;
- рангтасвир композицияси қонун-қоидаларини;
- тасвирий санъатда ижодий услубларни;
- графиканинг турли техникаларида экспериментлар қўллаш;
- академик чизматасвирнинг тасвирий санъатдаги аҳамиятини;
- колорит ечими ва инсон рухиятига таъсирини;

• офортнинг турли техникаларини билиш;

• литография жараёнини билиш;

• рангли литография жараёнини билиш;

• линогравюрада ишлашни ўзлаштириш;

• рангли линогравюрани ўрганиш;

• экспериментал графика техникасида асарлар яратиш;

• экспериментал усулларини назарий ва амалий ўрганиш ;

• экспериментал графика техникасининг имконияти;

• графика композиция қурилишида ижодий тафаккур юритишни;

• эстамп композицияларини ишлашда янги технологиялардан фойдаланишни *билиши* керак.

• хорижий замонавий графика санъати усулларини кадрлар тайёрлаш миллий тизимига жалб этиш;

• рангтасвир ва чизматасвир янги техникаларини ўрганиш;

- бадий асарда томошабин диққатини жамлаш;
- графикада рангтасвирда бадий фикрлаш;
- графика ривожланишида оқим ва йўналишлардан фойдаланиш;
- тасвирий санъат кўргазма ва галериялари асарларини таҳлил қилаш **малакаларига** эга бўлиши зарур.
- графика усулларининг инсон руҳиятига таъсирини санъат асарлари орқали ифодалаб бериш;
- тасвирий санъатда замонавий графика композицияси орқали ижодий тафаккур юрита олиш;
- тасвирий санъат соҳаси ташкилотларини стратегик бошқариш;
- хусусий талаб ва корпоратив коллекциялаш **компетенцияларига** эга бўлиши лозим.

Модулни ташкил этиш ва ўтказиш бўйича тавсиялар

Модулни ўқитиш маъруза ва амалий машғулотлар шаклида олиб борилади.

Модулни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий методлари, педагогик технологиялар ва ахборот-коммуникация технологиялари қўлланилиши назарда тутилган:

- маъруза дарсларида замонавий компьютер технологиялари ёрдамида презентацион ва электрон-дидактик технологиялардан;

- ўтказиладиган амалий машғулотларда техник воситалардан, экспресс-сўровлар, тест сўровлари, ақлий ҳужум, гуруҳли фикрлаш, кичик гуруҳлар билан ишлаш, коллоквиум ўтказиш, ва бошқа интерактив таълим усулларини қўллаш назарда тутилади.

Модулнинг ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

“Экспериментал графика техникалари” модули мазмуни ўқув режадаги “Китоб иллюстрацияларини замонавий графика техникаларида бажариш”, “Рангтасвирда илғор йўналишлар ва бадий ёндашувлар”, “Чизматасвирда академик мактаб услуби”, “Рангтасвирда академик мактаб услуби”, “Тасвирий санъатда композиция асослари”, “Тасвирий санъатнинг анъанавий ва замонавий ашёлари ўқув модуллари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг касбий педагогик тайёргарлик даражасини орттиришга хизмат қилади.

Модулнинг олий таълимдаги ўрни

Модулни ўзлаштириш орқали тингловчилар олий таълим муассасаларида номоддий маданий мероснинг ўрганилишини таъминлаш, замонавий услублар билан бойитилган ҳолда амалда қўллаш ва талабалар билимини баҳолашга доир касбий компетентликка эга бўладилар.

Модул бўйича соатлар тақсимооти:

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юкламаси, соат			
		Жами	назарий	амалий	қўчма
1.	Экспериментал графикада қўлланиладиган замонавий графиканинг янги техникалари. Экспериментал графикага оид илғор турдош хорижий олий таълим муассасалари амалиётларини қўллаш.	2	2		
2.	Педагог - рассомлар олдидаги экспериментал графика техникасида асарлар яратиш усулларини назарий ва амалий ўрганиш ва кўникма ҳосил қилиш вазифаси. Анъанавий босма графика техникасининг турлари.	4	2	2	
3.	Устахоналарда босма станок ёрдамида турли ашёлар юзасига тасвирлар тушириш. Экспериментал графика техникасида яратиладиган асарларни (эстамп) бир неча техникалар комбинациясида босмадан чиқариш.	2	2		
4.	Экспериментал графика техникасининг имконияти, босмадан чиққан нусхага аппликация қўллаш ва устидан қўлда ишлов бериш. Босма тасвирни линолеум, тош, рух юзасига, пластик ойна, оргалит - фанера, дағал ва шойи матоларга тушириш.	4		2	2
5.	Экспериментал графика техникасининг услубий воситалари. Рангтаъсвир билан экспериментал графиканинг ўзаро боғлиқлиги. Ўзбекистонда экспериментал	6		4	2

графика техникаларининг шаклланиши ва ривожланиши.				
Жами: 18	18	6	8	4

НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу: Экспериментал графикада қўлланиладиган замонавий графиканинг янги техникалари. Экспериментал графикага оид илғор турдош хорижий олий таълим муассасалари амалиётларини қўллаш. (2 соат)

Графика техника турлари. Анъанавий графика техникаларининг умумий характеристикаси. Литография, офорт, линогравюра техникаларининг яратилиш тарихи. Графиканинг ривожланишида техникаларнинг аҳамияти.

2-мавзу: Педагог - рассомлар олдидаги экспериментал графика техникасида асарлар яратиш усуллари назарий ва амалий ўрганиш ва кўникма ҳосил қилиш вазифаси. Анъанавий босма графика техникасининг турлари. (2 соат)

Литография, линогравюра, офорт (турлар), шёлкография техникаларидақўлланиладиган ашёлар ва ишлаш жараёнлари. Графика техникаларидаги ўзаро фарқларни англаш. Босма графикада анъанавийлик аҳамияти. Оқ-қора тасвирда нур-сояннинг роли.

3-мавзу: Устахоналарда босма станок ёрдамида турли ашёлар юзасига тасвирлар тушириш. Экспериментал графика техникасида яратиладиган асарларни (эстамп) бир неча техникалар комбинациясида босмадан чиқариш. (2 соат)

Графика композиция қурилишлари ва бадий ечим. Композицияда бадий фикрлаш хусусиятлари. Композицияда колорит ечими ва инсон рухиятига таъсири. Композиция қурилишида шакл бадийлиги. Экспериментал графикада шакллар образи ва таҳлили. Композицияда колоритнинг роли. Шакл ва рангнинг инсон рухиятига таъсири. Графика композициясида ғоявийлик.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

Маърузадан сўнг режалаштирилган дастлабки уч мавзу бўйича амалий машғулотлар маъруза машғулотининг мавзуси асосида ташкил этилади. Бунда тингловчилар мустақил равишда, шунингдек педагог томонидан таклиф этилган графика йўналиши бўйича амалий топшириқларни бажарадилар. Топшириқ ёзма тарзида ёки амалий графика ишлаш шаклида бажарилиши мумкин.

Назарий таълим режалаштирилмаган амалий машғулотлар куйида келтирилган режалар асосида ташкил этилади. Амалий машғулотлар тингловчиларнинг таклиф этилаётган мавзусига бўлган муносабатини амалий кўринишларида ифода этишлари учун имкон яратиши кўзда тутилган. Амалий машғулотлардаги режалаштирилган масалалар педагог томонидан махсус тайёрланган тарқатма материаллар, қўшимча воситалар, шунингдек амалий ишлаш орқали тингловчиларнинг фаоллигини ошириш учун хизмат қилиши керак.

1-амалий машғулот: Педагог - рассомлар олдидаги экспериментал графика техникасида асарлар яратиш усуллари назарий ва амалий ўрганиш ва кўникма ҳосил қилиш вазифаси. Анъанавий босма графика техникасининг турлари. (2 соат)

Мазкур мавзу юзасидан тингловчилар томонидан графика ашёларида ишлашни ўрганиш асосида қўйилган вазифаларни амалга ошириш шароитлари тўғрисида фикр алмашадилар. Графика техникаларининг турларини бир биридан фарқлашни амалда ўрганишади.

2- амалий машғулот: Эксприментал графика техникасининг имконияти, босмадан чиққан нусхага аппликация қўллаш ва устидан қўлда ишлов бериш. Босма тасвирни линолеум, тош, рух юзасига, пластик ойна, оргалит - фанера, дағал ва шойи матоларга тушириш. (2 соат)

Анъанавий графика техникасида ишланга композицияга замонавий усуллар билан қўлда қўшима ишлов бериш. Акварелда бажарилган композицияни монотипия техникаси билан уйғунлаштириш.

3- амалий машғулот: Эксприментал графика техникасининг услубий воситалари. Рангтасвир билан экспериментал графиканинг ўзаро боғлиқлиги. Ўзбекистонда экспериментал графика техникаларининг шаклланиши ва ривожланиши. (4 соат)

Графика техникаларида экспериментлар ўтказиш. Босма техникада турли ашё юзаларида синов нусха оттискларини олиш. Тингловчилар томонидан композиция учун шаклларнинг мавзуга мос келиши ва ундаги шакл эксперимент босма нусхалар олиш. Босма нусха устидан қўлда қўшимча ишлов бериш ўрганилади. Мавзуга асосан композиция учун қўшимча маълумотлар тўплайдилар ҳамда мавзу бўйича кўтарилган масалалар бўйича амалий маҳорат ва кўникмаларини намойиш этадилар. Яратилган композициялар билан оммани таништириш.

КЎЧМА МАШЎУЛОТЛАР МАЗМУНИ

Маъруза амалий машғулотлардан сўнг режалаштирилган кўчма машғулотлар тингловчиларнинг маъруза ва амалий машғулотларда олган билим ва кўникмаларини янада мустаҳкамлаш мақсадида жойлар (устахона, музей, бадий кўрғазмалар)да ўтказилади. Бунда, тингловчилар ўз амалий фаолиятида татбиқ этиш билан мулоқот қилиш, уларнинг амалий фаолиятини кузатиш, улар томонидан яратилаётган санъат асарлари билан танишиш имкониятига эга бўладилар.

1-кўчма машғулот: Эксприментал графика техникасининг имконияти, босмадан чиққан нусхага аппликация қўллаш ва устидан қўлда ишлов бериш. Босма тасвирни линолеум, тош, рух юзасига, пластик ойна, оргалит - фанера, дағал ва шойи матоларга тушириш. (2 соат)

Тингловчилар Камолиддин Бехзод номидаги МРДИ “Миниатюра ва китоб графикаси” кафедрасига ташриф буюрадилар. Анъанавий графика техникаларида яратилган ишлар билан танишадилар. Ижодий тажриба алмашадилар.

2-кўчма машғулот: Экспериментал графика техникасининг услубий воситалари. Рангасвир билан экспериментал графиканинг ўзаро боғлиқлиги. Ўзбекистонда экспериментал графика техникаларининг шаклланиши ва ривожланиши. (2 соат)

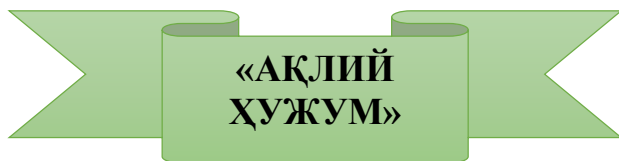
Тингловчилар Тошкент шаҳрида жойлашган рассомлар устахоналаридан бирига ташриф буюрадилар. Олдиндан келишилган рассом фаолияти тўғрисида суҳбатлашиши қаторида ижодининг ўзига хос томонлари, устозлари, шогирдлари тўғрисида маълумотга эга бўлиб, ўзининг кундалик бажарадиган амалий фаолиятини намойиш этиб беради. Шу билан бир қаторда тингловчилар ижодкорнинг ишлари ёки мастер-классларини томоша қилиб, асар яратиш сирлари билан танишиб, ўз фикрларини баён этишлари учун шароит яратилади.

ЎҚИТИШ ШАКЛЛАРИ

Мазкур модул бўйича қуйидаги ўқитиш шаклларидан фойдаланилади:

- маърузалар, амалий машғулотлар (маълумотлар ва технологияларни англаб олиш, ақлий қизиқишни ривожлантириш, назарий билимларни мустаҳкамлаш), кўчма машғулотлар;
- давра суҳбатлари (муаммо ечимлари бўйича таклиф бериш қобилиятини ошириш, эшитиш, идрок қилиш ва мантиқий хулосалар чиқариш);
- баҳс ва мунозаралар, амалий машғулотлар (лойиҳалар ечими бўйича далиллар ва асосли аргументларни тақдим қилиш, эшитиш ва муаммолар ечимини топиш қобилиятини ривожлантириш).

II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТРЕФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.

Ақлий ҳужум (брейнсторминг – миялар бўрони) – амалий ёки илмий муаммоларни ҳал этиш фикрларни жамоали генерация қилиш усули.

Методнинг мақсади: ақлий ҳужум вақтида тингловчилар мураккаб муаммони биргаликда ҳал этишга интилишади: уларни ҳал этиш бўйича ўз фикрларини билдиради (генерация қилади) ва бу фикрлар танқид қилинмасдан улар орасидан энг мувофиқи, самаралиси, мақбули ва шу каби фикрлар танлаб олиниб, муҳокама қилинади, ривожлантирилади ва ушбу фикрларни асослаш ва рад этиш имкониятлари баҳоланади.

Ақлий ҳужумнинг асосий вазифаси – ўқиб-ўрганиш фаолиятини фаоллаштириш, муаммони мустақил тушуниш ва ҳал этишга мотивлаштиришни ривожлантириш, мулоқот маданияти, коммуникатив кўникмаларни шакллантириш, фикрлаш инерциясидан қутилиш ва ижодий масалани ҳал этишда фикрлашнинг оддий боришини енгил.

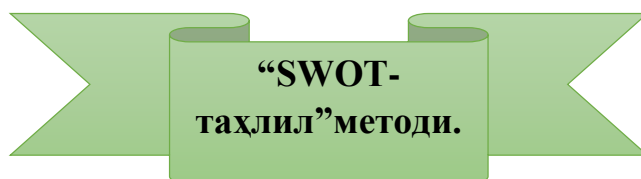
Тўғридан-тўғри жамоали ақлий ҳужум – иложи борича кўпроқ фикрлар йиғилишини таъминлайди. Бутун ўқув гуруҳи (20 кишидан ортиқ бўлмаган) битта муаммони ҳал этади.

Оммавий ақлий ҳужум – микро гуруҳларга бўлинган ва катта аудиторияда фикрлар генерацияси самарадорлигини кескин ошириш имконини беради.

Ҳар бир гуруҳ ичида умумий муаммонинг бир жиҳати ҳал этилади.

Намуна: Гуруҳга муаммоли вазият берилади, мисол учун оркестрни ташкил этувчи коллективдаги психологик вазиятёмонлашиб, конфликт чиқадиган даражага етиб келган. Муаммони ҳал қилиш бўйича жамоали ақлий ҳужум, иложи борича кўпроқ фикрлар йиғилиши ташкиллаштирилади.

Бу фикрлар танқид қилинмасдан, улар орасидан энг самаралиси, мақбули, яни вазиятни нормаллашувга олиб келиши мумкин бўлгани ва шу каби фикрлар танлаб олиниб, муҳокама қилинади, ривожлантирилади ва ушбу фикрларни асослаш ва рад этиш имкониятлари баҳоланади.

Методнинг мақсади: мавжуд назарий билимлар ва амалий тажрибаларни таҳлил қилиш, таққослаш орқали муаммони ҳал этиш йўллари топишга, билимларни мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолашга, мустақил, танқидий фикрлашни, ностандарт тафаккурни шакллантиришга хизмат қилади.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• тўсиқлар

Намуна: Масалан 1-маъруза дарсида олинган назарий билимларни мустаҳкамлаш мақсадида “SWOT-таҳлил” методи асосида, кучли, кучсиз томонлари, имкониятлари ва тўсиқлари (салбий таъсир этувчи омиллари) таҳлил қилинади.

“Инсерт” методи.

Методнинг мақсади: Мазкур метод тингловчиларда янги ахборотлар тизимини қабул қилиш ва билимларни ўзлаштирилишини енгиллаштириш мақсадида қўлланилади, шунингдек, бу метод ўқувчилар учун хотира машқи вазифасини ҳам ўтайди.

Методни амалга ошириш тартиби:

- ўқитувчи машғулотга қадар мавзунинг асосий тушунчалари мазмуни ёритилган инпут-матнни тарқатма ёки тақдимот кўринишида тайёрлайди;
- янги мавзу моҳиятини ёритувчи тингловчиларга тарқатилади ёки тақдимот кўринишида намойиш этилади;
- тингловчилар индивидуал тарзда матн билан танишиб чиқиб, ўз шахсий қарашларини махсус белгилар орқали ифодалайдилар. Матн билан ишлашда тингловчиларга қуйидаги махсус белгилардан фойдаланиш тавсия этилади:

Белгилар	1-матн	2-матн	3-матн
“√” – таниш маълумот.			
“?” – мазкур маълумотни тушунмадим, изоҳ керак.			
“+” бу маълумот мен учун янгилик.			
“– ” бу фикр ёки мазкур маълумотга қаршиман?			

Белгиланган вақт якунлангач, таълим олувчилар учун нотаниш ва тушунарсиз бўлган маълумотлар ўқитувчи томонидан таҳлил қилиниб, изоҳланади, уларнинг моҳияти тўлиқ ёритилади. Саволларга жавоб берилади ва машғулот якунланади.

Намуна сифатида 2-маъруза материаллари тингловчилар томонидан Инсерт методи аксосида таҳлил қилиб чиқилади (ўқитувчи назорати остида).

III. НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР

1-мавзу: Экспериментал графикада қўлланиладиган замонавий графиканинг янги техникалари. Экспериментал графикага оид илғор турдош хорижий олий таълим муассасалари амалиётларини қўллаш. (2 соат)

Режа:

- 1.1. Ижодкор шахсининг ривожланиши ва шаклланиш хусусиятлари.
- 1.2. Шахс шаклланишида педагогнинг роли.
- 1.3. Тасвирда динамика ва статиканинг вазифаси.

Таянч иборалар: *Ибтидоий жамият, маданият, Арт, геометрик шакл, Субистс, Шопенгауэр санъати, безак, мувозанат.*

1.1. Ижодкор шахсининг ривожланиши ва шаклланиш хусусиятлари.

У бир-бирини вазифасини бажарувчи давлат органи - физика мувозанатининг нуқтаи назаридан ҳисобланади. Оддий мисол, бу давлат йўналишида қарама-қаршилиқнинг иккига тенг магнитуда кучларини ҳаракат қилишга эришилган. Ушбу таъриф визуал мувозанат учун амал қилади. Ҳар қандай жисмоний тана, ҳар бир визуал моделнинг чегараси бўлган. Фулсрум ёки оғирлик марказига эга. Модел марказидан куч мувозанатин ҳатоликларини кўрсатгич бармоғи билан топиш мумкин. Агар тартибсизлик шаклга эга бўлган объект нуқтаси сифатида аниқланиши мумкин. Энг осон йўли шакл моделига мос ром танланиб, композицион жойлаштирилади, кейин ром маркази модел маркази билан бир-бирига мос келади. Лекин ҳеч оқилона усул билан биз мунтазам геометрик шакл рақамларига қараш орқали, ташқи бир инсон кўзи билан қаралганда баланснинг кўпроқ эвристик маънодаги кўриниши қулай натижа бермайди. Олдинги тафаккурдаги мия қобиғидаги физиологик кучларининг бир-бирига қарши тарзда тақсимланганлигини сезамиз.

Тахминан айтганда, шакл оғирлик маркази рамканинг маркази билан бир нуқтага тўғри келади. Шаклнинг геометрик марказида сезиларли оғишлар асосан икки омил билан чақирилади. Объектнинг марказидаги шакл ҳаракати, юқори ва пастки қисмлар ўртасидаги “оғирлиги” билан фарқланади. Картина текислигига таркибий режаси билан визуал модель ўртасидаги ҳамкорлик, картинада ёпиқ маркази ўзгариши натижаси ҳам бўлиши мумкин.

Масалан, тасвирий санъат асарларининг марказ нуқтасининг таъсири муҳим ҳолларда бундан мустасно, рассом томонидан белгиланади.

Бу тасвирий ва амалий санъатнинг доимий шакллари, ҳатти-ҳаракатлар ва образлари орқали таҳлил қилиш мумкин.

Жисмоний ва сезувчанлик мувозанатлар ўртасида фарқлар мавжуд. Фотосуратда кўрсатилган раққос танаси сокин ҳолатда бўлса-да, мувозанатдан маҳрум бўлиши мумкин. Ташқи кўринишига кўра, тасвирланган моделни муайян ҳолатда намоиш этишни ҳар доим ҳам имкони бўлмайди. Тасвирий ва амалий санъатда шакл пластикасида мувозанат учун мисол тариқасида масхарабоз кўринишини тасвирлаш мумкин. Масхарабознинг кийимининг ўнг ва чап томонда икки хил ранг қизил ва кўк кастюм шунингдек танасининг тенг жисмоний оғирлигига эга бўлсада, асимметрик сифатида кўришимиз мумкин. Жисмоний изоляция қилинган шакл, инсон қоматини асимметрик тартибини картина фонидида кўришимиз мумкин.

Мувозанат қандай?

Нима учун картинада тасвир ва мувозанат керак бўлади? Биллиард тўпи сурилган ҳар бир элемент, масалан, барқарор ҳолатда бўлган таркиби, элементларини тартибга солиш - бу Висуал маънода, шунингдек жисмоний мувозанат, деб чақириб олинishi керак. Бундай мувозанатли таркибда шакли, йўналиши, жойлашуви, каби омиллар бир-бирига ўзаро боғлиқ. Бу ҳолда, ҳеч қандай ўзгариш кўриниши мумкин эмас, унинг барча таркибий қисмлари муҳум деб ҳисобланади. Шунинг учун беқарор мувозанати таркиби тасодифий ва вақтинчалик асосиз пайдо бўлади. Унинг аъзолари яхшироқ умумий тузилиши ва бир позиция олиш учун уларнинг ўрнини ва шаклини ўзгартириш истаги туғулади. Бундай шароитда, рассом ғояси тушунарсиз бўлади.

Табиийки, рассомлар ҳар доим, ноаниқликни ва таассурот нуқтасини ифодалайдилар. Мисол учун ҳаммага маълумки Эл-Греко расмларидан бирида “Фаришта”га кўра Марям кўпроқ тасвирланган. Картина таркибидаги барча қарши омиллар диққат марказида ётади, чунки бу рамзий номутаносиблик икки арбобларидан мантиқий, тўлиқлиги йўқлигини англатади, асар қахрамонининг кўз нигоҳи тикилиб қарайди. Парадоксал кўриниши мувозанат талаблари оҳангсизлик орқали топилган.

¹Талабалар ёрдамида Маитланд қабрлардан истеъдод тариқасида бадий синов олинади. Қуйидаги мисоллар ўрганилди.

6-rasm *St. Weighing Souls*.
Austrian, c. 1470. Allen Memorial Museum,
Oberlin College.

¹ *Michael Weighing Souls*. Austrian, c. 1470. Allen Memorial Museum, Oberlin College.

Шакл тасвирни солиштиринг (6-расм). Картина мувозанатли бўлади. унинг хиёбонлардаги турли катталиқ мутаносиблиги бирлашган ҳаётни ҳис қилиш мумкин, лекин ҳар бир элемент ўз жойида бўлган, шу тарзда сақланади: Шаклда аниқ вертикал ва барқарор чизикларни солиштиринг.

Вазн: Эҳтимол, бу нуқтада у мувозанат нуқтаси ҳисса икки омиллар янада тизимли шаклда баён қилиш учун фойдали бўлади: оғирлиги ва йўналиши бир ёки бадиий таркиби бошқа элемент.

1.2. Шахс шаклланишида педагогнинг роли.

Оғирлиги визуал элемент жойлашишига боғлиқ. Таркиби марказида бўлиб элемент, ёки унга яқин ёки таркиби маркази орқали ўтувчи вертикал ўқи жойлаштирилади, таркиби таркибий жиҳатидан кўрсатилган асосий босқичлари (Фиг. 3) ташқарида элемент кам оғирлиги. Мисол учун, марказида жойлашган Марям ёки Масих, муваффақиятли тегишли рангдаги уларни бинони ёки пайтида бузилган бўлиши мумкин эмас эди, бошқа ҳар қандай воситаларни фойдаланиб, шаклга катта ва оғир рақамлар қўйиш мумкин жами таркиби баланси. Жоҳн Ван Қиртишлаш улардан уч носимметриқ ажратиш марказий камар гуруҳида кенг бўлиши керак, деб таъкидлади. Унинг ҳажми бошқа икки камар мос бўлса, жуда мўрт ва заиф қаради бўлар эди. (Сомпосите) вазн объект марказида жойлашган. "Аҳамият" билан адаштирмаслик керак эмас, икки томондан бир нарсани каттароқд аҳамиятини назарда тутати.

Юқори қисм мавзуси қийин деб пастга жойлаштирилади ва ўнг томонида объект чапда жойлашган объектлар кўпроқ оғирликка эга бўлади. Тасвирий таркиби таҳлил ҳам фойдали бўлиши мумкин. Бу тамойилга кўра, тасвирлаш элемент вазн баланси марказида узоқлиги билан мутаносиб равишда оширади. Бу ҳақиқий бўлса-да, ҳали биз image вазн (жисмоний тана оғирлиги билан солиштириганда) бўшлиқда мавжуд эмас, унутмаслигимиз керакки одатда, оғирлик идрок кучи, маълум бир даражада восита тамойилини поймол объект тасвирланган бошқа кучли Манзил омиллар таъсир кўрсатади.

Ташқи кўринишига кўра, бир восита таъсир учинчи ўлчов жиҳатидан қўлланилиши мумкин - чуқурлигини. Бошқа сўзлар билан айтганда, олис томошабин жойлаштирилган объектлар тасвир космосда улар кўпроқ вазнга эга. Д. Эттел Пуффер узоқ бир соҳада кўриш қобилятини назорат "истикболли" катта мувозанат куч бор деб топилди. Эҳтимол, бир умумий таъсир баргараф махсус иши. Бу омил объект баъзи томошабин масофада жойлашган бери, у нисбатан катта орқали ишлатиш учун пайдо бўлади, ҳар қандай миқдорий бермайди. Бу бадиий Тувал устига унинг экран майдони тан ортиқ, натижада мавзу яна қаттиқ пайдо бўлиши мумкин. Олисида гул йиғиш

қизнинг арбоби МАНЕТнинг бўяш "Грасс куни зиёфатга", у муҳим мавқега тасвирланган уч катта рақамлар билан солиштирганда бир анча оғирлиги мавжуд. Қай даражада бу таассурот масофада жойлашган, деб аслида туфайли, у келажакда каби кўринади расмда у билан банд каттароқ бўш жой берди.

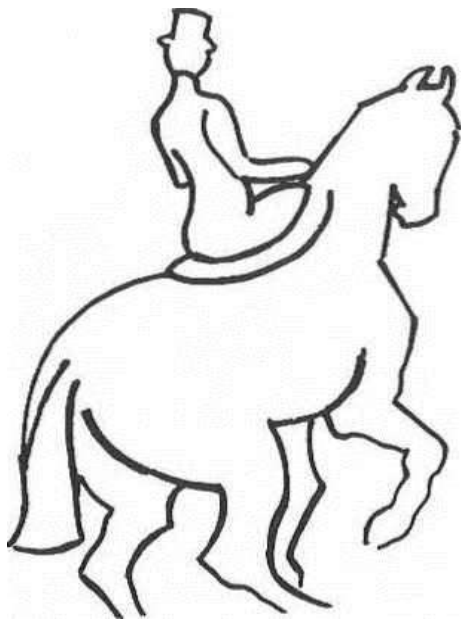
Оғирлиги ҳам объект ҳажмига боғлиқ. Сэтерис қаттиқ сақлаб ўзгармайдиган қийин қараш қилади катта эътироз. Рангига келсак, ранг қизил, кўк, нисбатан оғирроқ бўлиб, ёрқин ранглар қора оғирроқ бўлади. Ўзаро бири-бирига мувозанат учун, макон қора майдони оқ макон соҳада катта бўлиши керак. Бу қисман ёрқин юзаси нисбатан катта қараш сабаб нурланиш таъсири, бир самарасидир.

Композит оғирлиги муҳим омилларидан бири сифатида пуффер "ички қизиқиш" аниқлашди. Томошабин эътибори бўяш ёки унинг мазмуни, ёки унинг шакли ёки бошқа хусусиятларидан мураккаблиги, космосга қаратилди мумкин. (МАНЕТ нинг "Олимпия" гул кўп рангли даста солиштиринг.) А кичик объект туфайли кичик регистри энгил, қоплаш мумкин туйғу ва гўзаллик расм бериши мумкин. Бундан ташқари, сўнгги тажрибалар идрок томошабин истаги ёки кўрқув ҳам таъсир кўрсатиши мумкин, деб таклиф қилиш имконини беради. Бу уйғунлик ёки ёқтирмаслик кўрувчидир сабаб, у, бир объект вакили бўлса, бу расмда мувозанатни ўзгартириш қандай билиш қизиқарли бўларди.

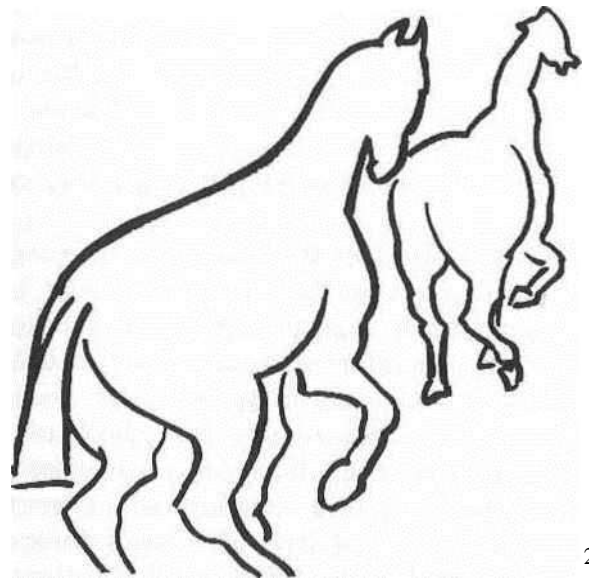
Объект оғирлиги ҳис унинг атрофидаги ажралган ҳисса кўшади. Ой ва очик осмонда куёш бошқа объектлар билан ўралган бўлади шунга ўхшаш объектлар анча оғирроқ пайдо бўлади. Театр сахна изоляция куни ёлғизлик ифода йўли сифатида ишлатилади. Жуда тез-тез, асосий ролларни ўйнаб актёрлари, уларга жуда яқин яқинлашишга эмас энг муҳим жойларда ўз ҳамкасблари сўранг.

Афтидан, таъсир шакли ва ҳис объект йўналиши вазн. Оддий геометрик шакллар билан мисолларда кўриниб турганидек, тўғри шакли нотўғри баттар кўринади. Бундан ташқари, йилни, яъни, оммавий унинг маркази атрофида жамланган бўлади даражаси, афтидан оғирлиги ҳисси таъсир қилади.

Йўналиш: йўналиш, шунингдек оғирлик сифатида, мувозанатни таъсир қилади. Оғирлиги каби визуал элемент жойлашган йўналиши идрок таъсир қилади. Таркиби ҳар қандай элемент оғирлиги, у яширин ёки пайдо объект таркибий режаси қисми ёки йўқлигини маҳаллада барча мосламаларни жалб ва шу тариқа уларнинг устига аниқ йўналишини юклайди. Мен аллақачон маркази майдонида оқибатида диск меркезсил Пулл кўрсатди. Фиг. Бизнинг эътибор, шакл эса, чавандоз кўрсаткич чизилади, аслида космосда ҳисобланадиган чуқур чизилган 11- от расми. От олдинга келади бошқа отга тасвирига 12-от расм Тоулоусе-Лаутрес, бу бўлинишни олинган, бу икки омил бир-бирини бекор. Туфайли эътибор жалб қилиш юзага келадиган Оғирлиги ҳам шакл эди.

Фиг. 11

Фиг. 12

2

Кичик бурчак остида горизонтал ёки вертикал ўқи товласа фазовий йўналиши бўлган чўзилган шакли, тизимли равишда кучли соҳаларида муайян жалб ҳис қилди. Балки, шунингдек, ўзаро фаолият шунга ўхшаш жалб қилиш ва мавжуд.

Объектларини шакли тегишли симетри тизмасига ва йўналтирувчи куч ўқи талаб қилади. Бу вазият бундай инсон арбоби сифатида нафақат бундай аниқ объектларга нисбатан тўғридир, аниқ мисол учун, объектлар бир гуруҳ, шунингдек, бир вертикал йўналган куч намойиш, балки бундай оғиздан линияси сифатида унинг қисмлари, ҳар қандай нисбатан, ва вертикал жойлаштириш катта тўртбурчаклар шакллантириш бир неча киши. Мисол учун, Эл юнон томонидан рассомнинг, "Пиэта" (Фиг. 12) Сомпозите учбурчакда аста-секин пирамида олиш дона бир гуруҳ куриш³.

Мутахассислар, фильм улови, чапдан ўнгга ҳаракат тасвирланган сахна ортида ўнгдан чапга ҳаракат тасвирланган сахна берилиши керак, деб биламан. Бундай мувозанат компенсация учун Бошланғич эҳтиёж аниқ бир аҳмоқ бурчак остида ўртасида эгри муайян бир вақт линияси учун намойиш кейин, бир тўғри чизик қарши йўналишда эгри чизик сифатида кўрган бўлган тажрибалар билан намойиш этилди. Мавзу тўғри чизик, ҳақиқий кейин вертикал ёки горизонтал

² Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.27.

³ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.26.

ва вертикал ёки горизонтал чизиқ дан мўътадил қўйиб, қараб Худди шунга ўхшаб, иккинчиси қарама-қарши йўналишда мойил туюларди.

Висуал оғирлик таассурот ва сўз ҳосил, ва у эшитиб мумкин жойда бўлади. Мисол учун, раққоса ўртасида дуэт номутаносиблиги билан, ўқиб ва жим ким, у жим раққоса янада фаол ҳаракати томонидан бартараф этилиши мумкин.

Юқори ва пастки: Юқорида айтилганидек, кўз билан қабул нақш пастки қисми қўшимча оғирлик талаб қилади. Мувозанатли бутун кўз модел ёки базага унинг оғир юқори анча оғирроқ туюларди тўлдириш учун етарли бўлган вазн пастки бериш ё: икки мумкин бўлган йўллари бор. Херберт Сидней Ленгфелд дейди: кимдир сўради "Агар, ярмида бўлинган лине перпендикуляр ҳар қандай ўлчов ҳолда, у изчил бироз юқори реал белгилаш эди. Линияси катта аниқлик билан ярмида бўлиниб бўлса, у тасаввур қилиш жуда қийин эканлигини пастки ортик энди юқори ярми. " Бу ҳолда, жорий, бир тўлов ҳажми пастки ярми ўсиш. Бу товон натижасида тенг икки бўлакка каби қараш мумкин.

Эҳтимол, бу номутаносиблиги сабаби тортишиш кучи туфайлидир. Шу билан бирга, улар идрок таъсир қайси йўл ҳали ҳам номаълум. Жисмоний объектлар билан шуғулланадиган тажрибаси оғир таянч қаршилиқ билан боғлиқ шахсга айтади. Бу билгувчи томошабин визуал балансининг идрок баҳолаш бўйича муайян таъсир кўрсатади. Бу номутаносиблиги пайдо, қатъи назар, тажриба миянинг физиологик хусусиятлари ҳисса ҳам мумкин. Бироқ, мумкин, ва бу икки омиллар уйғунлиги. Соф Нью-Йоркда Жаҳон Эхпо 1939 да шарсимон қурилиш ёмон таассурот олиб: у буни қила олмади, ерга боғлаб этилмоқда, ҳавога хоҳладим, лекин худди қаради. Бу дизайн, тўпни симметрик шакли ва асимметрик космик тақиқланди ҳаракати ўртасида қарама-қаршилиқ. Ассиметрик контекстида бутунлай симметрик шакл ёрдамида жуда юпқа масаласидир. Бу муаммо Парижда Нотре Даме собори океандаги ойна-Росе ҳал қилиниши мумкин бўлган қандай мисол (Фиг. 14). Кичик ҳажми қарамай, бу ойна атрофидаги вертикал ва горизонтал элементларнинг мувозанатини "вакили". Вертикал чизиқ кўпроқ, чунки электр ойна жабҳада катта оғирлик ҳосил маркази квадрат юзасида юқоридаги қаердадир оз ётади.

Ўнг ва чап томонлар

А қийин муаммо туфайли ўнг ва чап номутаносиблиги пайдо бўлади. Мен фақат Висуал балансининг психология муносабати билан бу саволга етар. Санъат тарихчилар бири, Г. Волффлин, расм кўзгуда акс бўлса, унинг қиёфасини нафақат ўзгартиради балки унинг аҳамиятини йўқотган эканлигига эътибор қаратди. Волффлин унинг идрок ўзгаришлар кетма бир расмда айланиб эса, чапдан ўнгга, бу расмда одатдаги "ўқиш" туфайли, деб ишонилади. Волффлин юқори ўнг пастки чап диагонал югуриш йўналиши, ортиб ва касб

баландликда сифатида кўриш таъкидлади, бошқа диагонал йўналиши пастга кўринади. Ҳар қандай тасвирланган объект у расмда ўнг томонида бўлса, оғирроқ кўринади. Тескари ўгириб Рафаэл айнан рангтасвир "Систине Мадонна" Роҳиб кўрсаткич ўнг, чап томонида қайта Мисол учун, бир бутун сифатида таркиби (шакл. 15) тескари бўлади, шундай қилиб, қаттиқ бўлиб қолади.

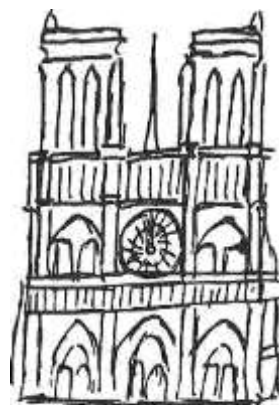

Figure 15 4

Мерседес Гаффрон бу тадқиқотлар давом этди. Китобида, Рембрандт иш батафсил таҳлил қилиш, унинг ўзнел идентификация биз учун одатий тескари мисол сифатида кўрувчи, Зарбхона кенгаши, уларга қараб фақат ҳақиқий маъносини очиб эмас, балки кўрсатиш учун ҳаракат қилди. У ўйинининг чап томонида унинг эътиборини гўё Gaffron кўра, томошабин тасвирни идрок. Субъектив, у чап томони билан ўзини белгилайди ва тасвирнинг бу қисмида бор ҳамма, қатта аҳамиятга эга. Бу қоида театрда деб аталмиш босқичи оралик ўрганайди Александр декани томонидан етиб хулосалар билан мос келади. У тез орада парда ҳаракат бошида кўтарилади, деб, томошабинлар сахнада чап томонига назар бошлайди, дейди. Босқичида чап томони кучли ҳисобланади. Устунлик қилади, бу босқичида, чап томонда турибди, икки ёки уч актёрлар бир гуруҳда.

Томошабинлар чап қараш учун ишлатиладиган олади қачон Шубҳасиз, расмда ён иккинчи асимметрик маркази бор. Худди шундай, чегара марказида бўлиб, бу субъектив маркази ўз қийматига эга бўлади ва мос равишда

⁴ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. - University of California Press, USA 2004. - P.32

таркибини таъсир кутилмоқда мумкин. Натижада, икки ўртасидаги рақобат марказлари сонтрапунтал муносабатлар мавжуд.

Шунингдек, рамка расмда маркази атрофида майдони сифатида субъектив маркази чап томонида атрофида космик кўшимча оғирлик бўлиши мумкин. Чап бир роҳиб (Фиг. 15) оғир рақам, бир бутун бўлиб таркиби мувозанатни бузмаса, шунинг учун. Биланоқ роҳибнинг кўрсаткич иккала марказлари нисбатан ўнг кўчиб ўтишга бошлайди сифатида куч "калдірас таъсири" киради. Расм роҳиб оғир бўлади, ва у шунинг учун, очик-ойдин бўлади. "Муҳим" ва "Марказий" чап ва "каттиқ" ва "таниқли" ўнг ўртасидаги кизиқарли фарқ бор. Груневалд оф азоб, Яхё эса, ўнг турган, устида босқичига томошабин эътиборини тортади туфайли марказида Масиҳнинг арбоби бўлган яқинлик Исенҳеим Алтаръпиэсэ, қолган Марям ва итинерант Тарғиб иборат бир гуруҳ, қиймати бор учун, уларни амалга у ўз ишораси ишора. Актёри босқич ўнг томонда бўлади, агар у марказида ўрнини олиб келмаса, унинг хабарнома дарҳол, лекин, ҳаракатлар диққат марказида чап томонда. Анъанавий Инглиз пантомима гўзал маликанинг, билан, кутилганидек, у ҳар доим, аудиторияга белгилайди ёмон Кинг ҳар доим, яъни ўнг томонда томошабин учун, қарама-қарши йўналишда келган пайтда, чап томонида пайдо бўлади.

Унинг тадқиқотлари охирида Волффлин у фақат ўнг ва чап тескари билан боғлиқ барча ҳодисаларни баён қилди, лекин уларни тушунтириб бермади, ўқувчиларни эслатиб туради. У кўшиб қўйди: «Шубҳасиз, бу ҳодисалар чуқур илдизлари мавжуд - бизнинг туйғулар табиатнинг жуда пойдеворини кенгайтириш илдизлари.» Айни пайтда, бу психологик ҳодисага учун энг кенг тарқалган изоҳ фақат эмпирик берилади. Чапдан ўнгга расм "Реадинг" - бу китоб ўқиб ўхшатиш ўтказилиши одат, бўлди.

Гапириш, ўқиш ва ёзиш - Гаффрон бир киши бўлмаса "чапақай", бош мия пўстлоғини, чап ярим шарнинг ҳукмронлиги билан боғлаб Бу ҳодиса, олий мия марказлари мавжуд. Бу ҳукмронлиги чап ва визуал марказида ҳам тааллуқлидир бўлса, у "яна фаол биз тўғри визуал соҳасида ҳисобланадиган ингл сезиларли маълумотлар, амалга оширилган.", деган маънони англатади санъатда идрок энг

экологик объектлар пайдо содир аниқ нима учун ўнг виэw аниқроқ бўлади. Чап номутаносиблиги ҳақида нима бўлаётганини диққатига ҳис бартараф ва кўз энг аниқ идрок макон бизнинг эътиборимизни қаратди биринчи марта жойдан ўз-ўзидан ҳаракат қилади. Бу айни пайтда хаёлий нуқтаи назар ҳисобланади.

Баланси ва инсон ақли

Ҳозиргача, мувозанат Мен бадиий тасвир бир тушунча рағбатлантириш зарур воситаси сифатида, яъни ноаниқлик ва визуал модел парокандалик, бартараф ёрдам беради воситаси сифатида тасвирланган қилган. Бу муаммонинг умумий даволаш рассом ўз истакларини қондириш мақсадида санъат ишида мувозанатни эришиш учун ҳаракат, деб аслида ётади каби жуда одатий ҳал эмас. Нима учун санъат баланси орзу қилинган? У қониқиш манбаи ва ёқимли бир туйғу, чунки ҳедонист назарияси деб нохуш туйғулар дан завқ ва Қочишга учун истаги инсон туртки белгилайди баҳс юритади. Бу вақт-икром назарияси тўғри, лекин фойдасиз эканлигини энди аён бўлади. Бу ҳолда, биз муайян бир вазият ёки фаолияти мамнуният туйғулари сабаб нима билиш керак, шу билан бирга, ҳар бир нарсани ва ҳеч нарса тушунтиради.

Бу инсон танасининг энг асосий эҳтиёжлари бири - бошқа механизмлар, мувозанат муаммолар талқин рассом баланси, чунки мувозанатни эришиш учун ҳаракат, деб қайд этди. Агар ўз-ўзидан қиёс бир турдаги орқали идрок мавзу беқарор модели қараганимда, ўз танасининг изостазия ҳисси бор бўлса, улар, дерлар. Шунинг тузилиш балансида бир эҳтиёж бор.

Бу баёнот ўрнига амалий кузатишлар ортиқ соф назариясига асосланган. Висуал сезгилар бундай мушак реакциялар, тез-тез кучли ва муайян бўлади идрок деб муайян далил йўқ-да. Кинестетик визуал (ёки эшитишда) реакция тушунтириш учун орзу балансининг психология чекланган эмас. Танқидларга кейинчалик муҳокама қилинади. Мен аллақачон бу таъсир тушунтириш учун муқобил назариясини таклиф қилган. Бу томошабин ингл реакция мия қобиғида физиологик жараёнлар мавжуд ишонилади мувозанатга қўшалок психологик истаги, деб қаралади.

Шу билан бирга, бир ҳам, бошқа назарий тушунчаси ҳам қониқарли эмас. Ҳар икки бинобарин, санъат келади чуқур маънавий вазифалари ҳақида объектив ҳукм беролмайди, фақат ўзига хос физиологик нақш мурожаат ва. Бу мувозанат учун эҳтиёж юқори даражада всеобемляюсчому инсон тажриба мос умид қиламиз. Мувозанат ҳодиса кенгроқ нуқтаи назардан кўриб чиқилиши керак.

Туртки психология катта билим, турли соҳалардаги олимларни бундай хулосалар олиб келди фикрлаш йўлидан фойда. Шунингдек, термодинамиқин иккинчи қонуни сифатида танилган физика, ҳам энтропи принципи изоляция тизимининг ҳар бир давлат фаол кучи камайтириш қайтмас жараён эканини таъкидлайди. Коинот барча мавжуд беқарор шаклланишини бартараф мувозанат ҳолатида, истаги. Шундай қилиб, ҳар қандай моддий фаолият баланси интилишнинг сифатида белгиланиши мумкин. Психология, ҳати назарияси вакиллари ақлий фаолиятининг ҳар қандай намойиш оддий, энг тўғри, энг мувозанатли ташкил этиш учун имкон истаги хулосага келдим. Унинг "завқ принципи" Сигмунд Фреуд айрим нохуш кескинлик билан рағбатлантирилди руҳий ҳодисалар албатта, ва бу воқеалар албатта йўналиши стресс камайтириш йўналиши бўйича содир бўлади, бундай тарзда талқин. Ниҳоят, бир физик Ленслот Ло Вҳите, унга мувофиқ, барча табиий фаолиятини асосий "унитар тамойили" ҳам шакллантириш ғоясини универсаллиги билан таъсирланиб кетдим "камаяди изоляция қилинган тизимларида асимметрия".

Бу билан ўхшашлик, психологлар сифатида рағбатлантириш тушунчасини белгилаб олдиқ ", унинг тикланишига содир этилган бўлса организмдаги мувозанат йўқлиги,". Бу тамойилини жорий этиш, албатта, катта ютуқдир. Шу билан бирга у мотивация жуда статик талқин бир томонлама фойдаланиш олиб келади. Тана сув юзасининг жим тинч юзаси ташланганда моллоз тушиб синган фақат ҳаракатда ўрнатилади сокин сув Ҳовуздаги каби нарса сифатида тушунилади. Ҳаракатини тўхтатиш сокин сув юзасига қайта тиклаш ўхшатилади. Фрейд бу жойдан энг экстремал хулосалар қилди. У аввалги ҳолига қайтади учун ички тенденция сифатида масалани яшаш

сонсервативенесс бир ифодаси сифатида асосий инсон инстинктларини тасвирланган. Фрейд "ўлим ишғидўси», фундаментал аҳамиятга эга гапирди, орзу ноорганик мавжудлиги қайтиш учун. Фрейд томонидан илгари сурилган иқтисодиётни тамойилига кўра, бир шахс ўз энергия сифатида оз сарфлаш истаги. Бошқа сўзлар билан айтганда, инсон табиатан дангаса бўлади.

Бу нуқтаи фарқли ўлароқ, Агар инсон жисмоний ёки руҳий нуқсонлари азоб эмас, деб кўрсатиш мумкин, олдинга ҳаракат, сустлик, балки ҳаракат, ҳаракат, ўзгариш, ўсиш, унинг миссиясини эмас кўради, ишлаб чиқариш, ижодкорлик, ўқув. Ҳаёт иложи борича тезроқ ўз жонига қасд қилишга ҳаракат қилмоқда, деб ғалати фикр учун ҳеч қандай асос йўқ. Аслида, организмнинг асосий хусусияти янги қарз энергия муҳитдан доим, чунки у инсон танаси энтропинин универсал қонунга қарши қаттиқ кураш бўлади, табиат биологик қонунлар чиқиб тушади, деб.

Бу view баланси аҳамиятини инкор қилмайди. Мувозанат ҳар қандай ишни содир этилган ҳар қандай олиб борилади истаги, пировард мақсади бўлиб, ҳар қандай муаммо ҳал қилинади. Лекин от ирқий ғалаба учун эмас, балки фақат ташкил этилади.

Инсон ҳаёти балансида фақат қисман ва вақтинча эришиш мумкин, лекин инсон фаолияти учун маълум бир истаги манфаатдор бўлса ҳам, у доимо энг яхши мувозанат натижасида эришилади, шундай қилиб, унинг ҳаёти вазиятни ташкил қилиш қарши кучларни ташкил қилиш учун ҳаракат қилмоқда. Турли йўналишларда тез-тез одамни итариб божлари ва эҳтиёжлари, мувофиқлаштириш лозим, ва у бўлган бир гуруҳ одамлар ичида у бир минимал фарқлар камайтириш мумкин бўлиши керак.

Важлари юқорида берилган икки томонлама санъат соҳасида билан боғлиқ. Аввало, таркиби баланси, коинотнинг ўз эҳтимоли кўра, барча фаолият манбаидир тенденцияси акс эттиради. Санъат ҳар доим бир одамнинг ҳаётида манфаатларини бир тўқнашув бор деб, аслида амалга оширилади ҳеч қандай қилса. Лекин айни пайтда санъат асари балансининг бир эгизак тасвир эмас. Биз баланси, тотувлик, тартиб, бирлик интилиш каби санъат аниқлаш бўлса - бу

санъат менинг кўриб иккинчи томони - биз психологлар, кўрсатилиш инсон туртки статик тушунча келган бир хил ёмон бир-тарафллик, келади. Ифодали хаёт ҳаракатлар албатта, ўрнига бўш, маъносиз осойишталик ва санъат ифодали асарлар асосланган каби бир мувозанат, тотувлик, ҳамжиҳатлик ва биргаликда, мувозанат мавжуд ташкилот қаратилган кучларнинг табиат, кетма-кетлиги ва тартиби бўлмайдиган ишлаб чиқарилган.

Маълумки, предметларнинг шакли ва материаллар натурадаги нур-соя орқали ҳам идрок этилади. Ҳар қандай предмет турли хил эгриликлар ёки текисликлар-юзалар билан чегараланган бўлиб, ҳар хил ёруғлик шароитида бўладилар, яъни ёруғлик нурлари предметларга турлича тушиб, уларнинг юзларини турлича ёруғлантиради. Баъзи юзалар кўпроқ, бошқалари камроқ ёруғлик оладилар. Предметлар юзасининг ёруғланиш даражаси аввало, ёруғлик манбаигача бўлган масофага боғлиқ бўлади. Ёруғлик манбаи юзадан қанчалик узоқликда бўлса, предмет шунча кучсиз ёруғланади ва аксинча, ёруғлик манбаи предметга қанча яқинда жойлашса, у шунчалик кучли ёруғланади. Шунингдек, предмет юзасининг ёруғлик даражаси предметдан кузатувчигача бўлган масофага ҳам боғлиқ бўлади, яъни нарсалар туси киши кўзига яқинлашган сари очроқ, узоқлашган сари эса тўқроқ кўринади. Юзаларнинг ёруғланиш даражаси шу юзага тушуётган тушиш бурчагига ҳам боғлиқ бўлади. Энг кучли ёруғликни ёруғлик манбаига тик қараган юза олади. Тушаётган ёруғлик нурларининг бурчаги қанчалик катта бўлса, нарсалар юзасига тушаётган нурлар шунча кам бўлади.

Ҳаётдаги ҳар қандай нарсалар ёруғлик таъсири остида хоҳ табиий, хоҳ сунъий ёруғ ва сояларга эга бўладилар. Нрсаларда ёруғ ва соялар бўлмаса уларни ҳажми сезилмайди. Рассомлар ҳам ўз асарларида бундан фойдаланадилар. Нур-сояларнинг буюмларда жойлашуви маълум қонуниятларга бўйсунди ва улар нарсаларнинг шаклига (куб, призма, конус, цилиндр, шар, в.б.), характериға, рангига, ёруғлик манъбаидан узоқлигига, предметдан расм чизувчигача бўлган масофага боғлиқ бўлади. Хусусан, предметга ёруғлик тик тушганда эса уларда ёруғ ва соя нисбатлари кескин ва

ёнбошдан тушганда уларнинг нисбати катта бўлмайди. Шунингдек, юмалок шаклдаги предметларда (конус, шар, цилиндр) ёруғликдан сояга ўтиш юмшоқ ва равон содир бўлади, киррали (куб, пирамида, призма в.б.) шаклларда эса бу ходиса кескин рўй беради.

Нур-сояларнинг предметларда акс этиши гипсли геометрик шакллардагига қараганда аниқроқ кузатилади.

Тасвирий санъат назариясида нур-соя конунларининг таърифи қуйидагича белгиланади. 1. Предмет юзларининг ёруғлантирилган қисмига **ёруғ**, ёруғлик тушмаган қисмига **соя** дейилади. “Ёруғдан сояга ўтишдаги қисмини **яримсоя**” деб юритилади. 3. Ёруғликни ўртасида жойлашган энг ёрқин ялтироқ жойи **блик** деб аталади. Теварак атрофдаги ёруғликдан акс таъсир этиши натижасида сояда ҳосил бўлган очроқ қисми **рефлекс** дейилади.

Сояларни икки хили бўлади, шахсий соя ва тушувчи соя. **Шахсий соялар** бевосита предмет танасида жойлашса, **тушувчи соялар**, предмет танасидан ташқарида бўладлар. Тушувчи сояларнинг характери ёруғлик манбаининг юқори ёки пастда бўлишлигига боғлиқдир. Хусусан предметга ёруғлик юқоридан тушса тушувчи соялар қисқа, пастдан тушса узун бўлади.

Шунингдек, рангтасвир ва қаламтасвирида нур-соя перспективасига ҳам риоя қилинади. Бу ходиса ёруғлантирилган предмет билан ёруғлик ўртасидаги масофага боғлиқ бўлиб, унда ёруғлик билан соя нисбатлари турлича бўлади. Ёруқлантирилган предмет ёруғлик манбаига қанчалик яқин бўлса предмет юзаси шунчалик ёрқин ва аксинча қанчалик масофа узоқ бўлса нур-соя ва соя нисбатлари бир-бирларига яқин бўлади. Бундан шундай хулоса чиқадики, предметлар бизнинг кўзимиздан қанчалик узоқлашса, уларда фақат ўлчов жиҳатдан қисқаришгина рўй бермасдан, балки уларни нур-сояларида ҳам аниқлик йўқолади, ҳажм ҳам яхши сезилмайди, ҳажмли предметлар юпқа ва текис кўринади. Ҳаво перспективасига хос бу ходисани ёмғирли ёки туманли кунларда яққол кузатиш мумкин. Ҳаво перспективасининг содир бўлишига асосан кузатувчи билан буюм орасидаги ҳаво қатлами, туман, пар, ёмғир, чанг

парчалари сабабчи бўлади. Бу заррачалар предметнинг ёруғ қисмини бўғади, соясини очартиради.

1.3.Тасвирда динамика ва статиканинг вазифаси.

Баланс трансфер қиймати.

Маълумки, перспектива тасвирий санъатнинг назарий асосларидан бири ҳисобланади ва у алоҳида фан сифатида шаклланган. **Перспектива** борлиқдаги нарса ва ҳодисаларни кўриб идрок этишга мос ҳолда тасвирлаш қонуниятларини ўрганади. Перспективанинг уч хили мавжуд: 1. Чизиқли переспектива: 2. Ранг (хаво) перспективаси: 3. Ҳажм переспективаси.

Чизиқли переспективада турли хил узоқликдаги нарсаларнинг ўлчовлари қисқариб кўринади. **Ранг перспективасида** эса бу предметларнинг ранглари ўзгаради. **Ҳажм переспективасида** эса нарсаларнинг ҳажм аниқлиги ва чегаралари хиралашади.

Чизиқли перспективанинг асосий қонунлари қуйидагилардан иборат:

- предметлар киши кўзидан узоқлашган сари энига ҳам, бўйига ҳам кичиклашганидек кўринади, охирида нуқтага айлангандек туюлади;
- предметлардаги вертикал қирра чизиқлар киши кўзидан узоқлашган сари ўз йўналишини ўзгартирмайди ва ўзаро кесишмайдилар.

Уфқ чизиғидан пастда жойлашган буюмларнинг перспективадаги горизонтал чизиқлари юқорига йўналса, юқорида жойлашганларники эса пастга йўналган бўлади. Санъат ҳақиқатга табиати ҳақида ҳукм ҳисобланади. Кучларнинг мумкин конфигурациялар номаълум сонининг у танлайди ва бир кўрсатади. Ҳар қандай бундай конфигурацион бутун бўлиб, ҳар бир куч табиатини ва аҳамиятини қилади ва ўз навбатида, ажралмас тузилиши, бу бирлик ташкил қилиш, барча кучлар ўзаро келиб чиқади. Бу ҳар бир мавжуд модел умрининг шаклида тақдим этилади, деган маънони англатади. Санъат

асари бу хусусиятларга эга бўлган ҳақиқий моделини ташкил қилиш қандай муаммо, бир зарур ва аниқ ҳал.

Назарияси узоқ Кўргазманинг кейин мен билан ҳимояланган усули маълум бир мисол бериш учун истардим. Мен атайлаб, биринчи қарашда, оддий чиройли, лекин, эҳтимол, бахтсиз кўринади а расм танлаб - бадий галерея хомийлари вақт кўп амалга оширилмайди қайси яқин маҳсулотни. Бу дурдона бадий бойлик олиб мақсадида, менинг таҳлил батафсил бўлиши керак.

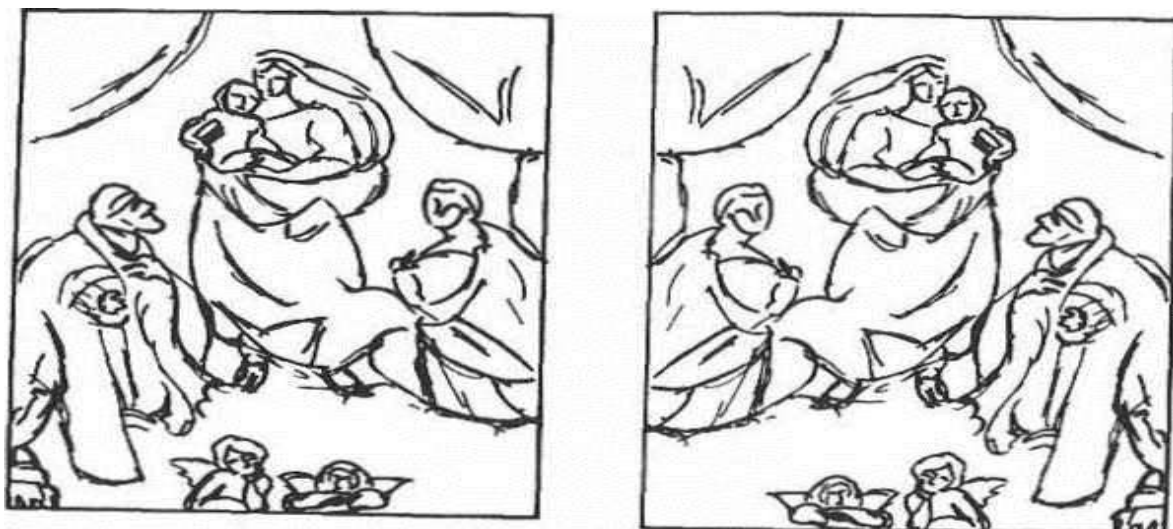

Figure 16

5

Сариқ кафедраси (Фиг. 16) ўтирган хотини портрет устида Сэзанне иши, 1888 дан 1890 учун давом этди. Аввало, эътибор ички фаолияти билан ташқи осойишталикни бирлаштириш қаратилади. Нигоҳи йўналишида чиқадиган энергия билан тўла бир кафедраси аёл, ҳам дам тушунишга. Кўрсаткич мустаҳкам ва барқарор кўринади, лекин бир вақтнинг ўзида ҳавода осилиб гўё, осон. Бу кўтарилади, лекин бир вақтнинг ўзида ўзи жойда қолмоқда. Бошқа, куч ва энергия, қаттиқлик, чидамлилиқ ва чексиз эркинлик бир ранг, бу нозик ўтиш, бу иш мавзу кучлари маълум бир боғлиқлик, деб. Бу таъсир қандай эришилади?

Расм 5 тахминий нисбати билан вертикал тартибни эга: 4. Бу формат бир вертикал чўзилган характердаги бўшлиққа қилмоқда ва кўрсаткични, бошнинг стул кучайтиради. Кафедра нозик ва расм рамкалар қараганда

⁵ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.- P.34

юпқароқ ва кафедра ортиқ кўрсаткич нозик кўринади. Шундай қилиб, муҳим мавқега жойлаштирилган кўрсаткичга кафедра орқали фон Расмдаги кетади ошириш слимнесс бир кўламли. Шу билан бир вақтда элка ва қурол овал расмлари, барқарор марказий ядро, моделлар тўртбурчаклар қарши ва бошнинг хатларига бир кичик кўламда такрорланади ўрта-нукта атрофида ҳосил қилади⁶.

⁷ Paul Cezanne. Mme. Cezanne in a Yellow Chair, r 888-sio. Art Institute

Фон икки тўртбурчаклар (Фиг. 17) тўқ рангли бир камар бўлинади. Ҳар икки бутун ром кўпроқ чўзиб қилинди. Тўртбурчак даражаси 3 га тенг бўлган: 2, ва юқори - 2: 1. Вертикал - Бу рестанглес горизонтал чизик аҳамиятини янада фаол ортиқ расм рамкалар ажратиб, деган маънони англатади. Дикдўртгенлер вертикал қарши учун бўлса-да, улар ҳам, бутун иш-юқорига ҳаракатини ошириш тўртбурчак баландлиги оз катта юқори, чунки. Росс фикрича, кўз расмда энг юқори нуктага, яъни камайтириш вақти-вақти йўналиши бўйича ҳаракат.

Юқорида муҳокама қилиб, томошабин томон орқа расм режаси бошида даромад ҳамжиҳатлик ҳажмдаги,.

Бу таъсир, бошқа бир қанча хусусиятлари ошириш томонидан ишлаб чиқилди. Бир-бирига фазовий нисбатан бўяш рақобатини уч асосий элементлари: уч самолёт кўлами жуда кўрсаткичга кафедраси орқали фон дан келади. Бу икки ўлчовли уч ўлчовли кўламли раҳбари томон йўналишда чап бурчагида кичик синиши қоронғи хавфсизлик камарларидан келиб чиқади қадамлар бир қатор томонидан қўллаб-қувватланади. Худди шундай, ёрқинлиги ўсиш икки композицион марказ, икки композит марказида турган камар ва кўллари, ёрқин юзига қорамтир бўлади. Пальто ёрқин қизил ранг ароби

⁶ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.- P.65

⁷ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.- P.38

юксалиши учун хизмат қилмоқда. Бу омиллар олдинга ҳаракат қилиш кенгайтириш, кучли бирлаштирилди.

Проксимал ўнг чап томонида бир йўналишда рақобатини уч асосий турлари. Бу иккинчи даражали ҳаракат тартибга солиш асосан расмда чап ярмида ўнг ўриндиқларга нейтралланади ва шунинг учун чап тормоз тизимлари учун қўшимча ҳаракатини ҳосил қилади. Кўрсаткич Кафедра ўнг ярмида, чунки Лекин, бир жой жойлаштириш кўрсаткичга тўғри доминант ассиметрик ҳаракати нисбатан ривожланган. Ҳуқуқининг умумий йўналиши янада чап томонида энг қайси тенг бўлмаган рақамларни, булиш билан ривожланган. Камайтириш вақти-вақти билан, яъни йўналиши бўйича кўз ҳаракат марта чапдан ўнгга: (2. Бурун юзи тахминан 5 мутаносиб равишда ажратиб). Понасимон ёқа, ўз навбатида, ўнг томонида бизнинг кўзларини тортади.

Тахминан рамкага худди шу нуқтаи назардан аёл қўлтиқ ва мойил тушунишга. Барча йўналишлар жуда ноаниқ бўлган ўзлари Эслатиб ўтамиз, шунинг учун бу тўғри, пастга, чап ҳафа уп йўналиши бўлиши ёки ҳар икки томон бир вақтнинг ўзида мумкин. Бироқ, бутун таркиби тенденцияларни аниқлаш ёрдам беради. Расмнинг юқори қисми ва кафедра пастки маркази сифатида расмда марказий вертикал ўқи бор. Ушбу тартибга солиш, у чап мойил бўлган ҳақида кафедраси марказ нуқтаси пастки белгилайди. Вертикал фонда юқори тўртбурчак марказида ўртасида жойлашган - - арбоби танаси олдинга ва ўнг эгилган пойдевор, бир хотиннинг бошлиғи, эр-хотин унинг ўрнини барқарорлашди. Шундай қилиб, икки композит маркази бир-бирига қарама-қарши жойлашган.

Head - маҳкам дам - мия, онг ва ақл маҳаллийлаштириш бир жой. Ҳанд - ускуналар - бир оз олдинга лойиҳа, салоҳияти фаолиятини рамзи. Лекин оддий контрпуан вазиятни қийинлаштиради. У дам бир давлат бўлса-да бош, лекин "профилингиздаги" унинг динамик, ассиметрик жойлаштириш ва эҳтиёткор кўзлари фаолиятининг бир элементи ўз ичига олади. Қўллари, гарчи хотиржам симметрик шаклда букланган, олдинга суриб. Олдинга эгилиб ҳолати рақамлар ўзаро аёл қоматини қисми Кафедрада маҳкам хосдир ва барча бу эса, ўз навбатида, хавфсиз расмда пастки қисмида жойлашган, деб аслида орқали мувозанатга келишини. Аёл Расмнинг юқори қисми фазода эркин тугайди. Лекин бепул раҳбарининг юксалиши нафақат Марказий ҳолати билан чекланган, балки боши устида чўзилган расм рамкалар юқори чегараси, яқинлик этарли унга янги уй бериш. Мусиқий кўламли мусиқа юқори эслатмага эга суст томонидан энг паст бирлигининг кўтарилади, ва расм доирасида бир рақам кам базаси юқорида кўтарилади каби фақат рамканинг юқори четига яқин, юқорига янги тинчлик топиш. Деб аталмиш "етакчи" куйлар каби, унинг энг яхши жойга бош нафақат унинг бошланғич назаридан, деб анча паст базасидан имкон қадар олиб, лекин айни пайтда у яқинлашиб, унинг янги юқори жойининг бир маҳбус бўлиб чиқади. (Демак, бир мусиқий кўлами ва таркиби тузилиши орасидаги, иккаласи икки таркибий тамойиллари :. Пастдан юқорига ва кўтарилиш жараёни янги база бу йўл учун жалб айланадиган бу орқали базаси ва юқори, бир симметрия дан чиқишга жадаллиги босқичма-босқич

ошириб бирикмаси бўлган ўхшашлик бор, расмда кўламини чекланган. , қолган олишдан бешик давлатга қайтиш эгизак тасвир эмас.

Мен излаяпман. Мени ўраб дунёни қаранг. Бу баёнотлар нимани англатади? Кундалик ҳаёти, фаолияти, ёки ваҳийда, моҳиятига кўра, амалий йўналтирилгани воситаси ҳисобланади. Бу инсон кўз бирон жойда жойлашган ҳар қандай мосламаларни ҳислар, деган маънони англатади. Бу энг аҳамиятсиз хусусиятлари билан эътирофидир. Эри тунда кеч ётоқхонада келади. У оқ ёстик устида бир қоронғу жой биледи. Шу маънода, у хотини ўзининг одатдаги жойида эканлигини "кўради". Янада қулай нур, у албатта, кўпроқ, лекин, асосан, ориентация учун маслаҳатлар, тасвирий рағбатлантиришининг фақат яланғоч, энг камида, кўрди. Бир шахснинг мия фаолияти бузилган тақдирда ҳам, бир қарашда бир доира шаклини билиш мумкин эмас, бундай даражада шакли визуал идрок қобилятини йўқотади. Шу билан бирга, у кундалик фаолиятини амалга, ва ҳатто унда гуллаб-яшнаб эга. Бу у анча кенг кўради автомобиль, узоқ ва тор нарса, деб кўради башар, ажрата мумкин. Кўча асосий Ушбу турдаги маълумотларни пастга ҳаракат қилиш учун у жуда кифоядир. Кундалик ҳаётимизда, кўп одамлар ҳузурида унинг нормал маънода фойда олиш эмас.

Қандай фаол таълим идрок

Шубҳасиз, Висуал идрок биз юкорида баён фақат нима кўпроқ демақдир. Бу нимани англатади? Физиклар томонидан тасвирланган оптик жараёнлар яхши маълум. Биз атрофида объектлар чиқаради ёки ёруғлик нурларини акс эттиради. Линзалари мияга ўз навбатида, бу хабарни узатади тўр пардасига, бу объектларнинг тасвирларини акс эттиради. Лекин нима мос психологик тажриба ҳақида?

Олимлар ўртасида жисмоний жараёнлар билан ўхшашлик Висуал тажрибасини баён қилиш истаги бор эди. Ингл идрок келганда, у инсон онги камера ҳужайранинг каби ишлайди, деб тахмин қилинади. Агар ўрнига фактлар таяниб зарар этказмаган ҳолда бўларди олимлар фараз, балки, улар идрок нарса эмас, балки нарсаларнинг рўйхатга механик воситалари эканлигини топасиз. Аввало, кўз бир соф пассив қабул эмас. Тасвир жаҳон фақат ҳис органларнинг босилган ва адолатли визуал маълумот вакили эмас. Балки, биз объектини ҳисобга олиб, уларни олиш. Бизни ўраб турган жой сурунг кўринмас бармоқлари, уларнинг хосса ўрганиш, уларнинг чегараларини кузатиш, кейин эҳтиёткорлик билан уларнинг юзалар қаради, уларни босинг, нарсаларни ҳис. Бу жараён жуда фаол иш ҳисобланади.

Бу ходисалар билан юзма-юз, қадимги юнон мутафаккирлари жисмонан идрок жараёнларини тасвирлаб. Мисол учун, унинг "Тимаэус" мулоқот Афлотун инсон кўз зич ва бир хилда нур оқи, чунки бутун инсон танасини кизиганда эзгу олов оқади, деб баҳс юритади. Шундай қилиб, идрок субъектнинг ва идрок объект ўртасидаги моддий кўприк ўрнатиш ва инсон кўзи йўлда кўприк устида ва идрок объектини чиқаради у орқали инсон жон сафар нур баклият, бўлади. Оптика ибтидоий эди, лекин тажриба у ҳали ҳам тирик ва шеърий таърифларга ҳали бундай ТС Элиот сўзларини деб кўрсатади-да: «Ва

нурларининг кўзга кўринмас нур атиргул каби, кўзларимни тешиб, деб бир гул кўзларини”, - менга қаради, у кўзини эди

Бу дунё фаол тадқиқот ва ўрганиш, идрок объект эмас, балки унинг пассив Рўйхатдан, деб Шундай қилиб, идрок, камера бўлиб ўтади жараёнлар фарқ қилади. Идрок, деб эътибор жалб да концентрацияси жиҳатидан, балки усули объект кўриш ва ишлаш жиҳатидан эмас, балки фақат бир юқори селектив жараён. Камера ёзувлар бир хил аниқлик билан барча маълумотларни, шу билан идрок қилмайди. Нуқтаи жисмоний назаридан, идрок фақат кўз учун ретина қобилияти қарори билан чекланган. Биз, айниқса, бир объект тергов бўлса, биз кўзлар, деб хабар ҳар бир кичик батафсил шундай мослашган деб топиш. Оддий кўз пухта тадқиқот жараёни эмас. Биз қараганимда Лекин биз нима кўряпсан?

"Кўлга" хусусиятлари

Кўк осмонни, жойлаштирсангиз бўйни дилбар эгри, китобнинг тўртбурчак шакл, металл совуқ порлаб, сигарета дўзгүнлўйне: визуал жараёни объект бир неча характерли хусусиятларидан тезроқ амалга оширилишини "очкўз" бўлади. А «шахс» каби бир "рамзий тилда" ҳурмат билан кўшма шартномада шубҳа бўлиши мумкин замонавий цивилизация одамлар, балки ибтидоий одамлар, ҳайвонлар ва болалар эмас, балки фақат бир неча чизиклар ва балл осонлик идрок. Коэҳлер, ўрнига кўз қора тугмалари билан кўрсатиб ўзмпанзелерде энг ибтидоий дўлма чақалоқ, уларга кўрқув сабаб. Танланган линиялари кичик рақами билан эга чизги муваффақиятли бир-бирига ўхшайди портрет ва шахсини яратишингиз мумкин. Биз узоқ фақат уларнинг юриш ёки арбоби босқичлари биладиган биламан. Ёмон босма фото баъзи кулранг, номаълум очко бир инсонни кўйишингиз мумкин, ва ҳали инсон мавжуд бўлади.

Қисқаси, бир кичик идрок объект индивидуал сабабларини хусусиятлари сони шунингдек таъсир ва ўрта хусусиятлари бир қатор эга интеграциялашган моделини яратади. Бу реалистик батафсил катта сонини ўз ичига олади рангтаъсир, идрок учун муайян таълим ва тажриба талаб қилади, лекин аниқ сезувчанлик бутун хос хусусиятларини ошкор қилмади. Жунг модомики, анаҳат, кузатув, унинг бармоқлари деди улардан бири сифатида, журналининг олинган уларга Фойдаланувчи кўрсатиш тушуниш мумкин эмас Африка маҳаллий, ҳақида ҳикоя "Шундай қилиб, бу оқ одам!"

Сезувчанлик тушунчалар

Идрок органик ривожлантириш характерли тез ақл ва тузилиши, энг ажойиб хусусиятлари билан бошланади, деб кучли далиллар бор. Бундай тажриба амалга оширилди. Ёшли бола ва ўзмпанзелерде ҳар доим мазали озиқ-овқат билан тўла бир учбурчак белгиланган ҳажми ва шакли, шаклига эга бири икки қути, кўрсатди. Шундан сўнг, улар осонлик билан турли хил учбурчак, уларнинг тажриба ўтказиш. Улар, учбурчак учбурчакда катта ёки кичик тақдим тескари пастга тескари таржима қилинди. Оқ фон устида қора учбурчак қора фонда оқ учбурчак билан алмаштирилди қилинди. Лекин бу ўзгаришлар аниқлаш учун катта қийинчиликларга сабаб бўлмайди. Бугунги натижалар

каламушлар билан тажрибалар учун олинган. Лашлейнин Бошланғич тажрибанинг трансфер" ҳашаротлар бери приматлар учун, барча тирик мавжудотларнинг умумий, дейишади.

Экан, биз оддий, мунтазам шакли қараш сифатида, масалан, квадрат учун, бу ҳодиса шубҳасиз қолмоқда. Бу майдонда ғояси аллақачон рағбат мавжуд кўринади. Дунё инсон томонидан яратилган аниқ шакллар қолдириш ва бизни ўраб ландшафт назар, агар нима кўрамиз? Дарахтлар ва буталар оммавий жуда хаотик томоша бўлади. Танаси ва баъзи дарахтлар филиаллари кўзимиз ёпишиб учун маълум бир йўналишини, яратишингиз мумкин, ва бутун дарахтлар ёки буталар кўпинча конуснинг ёки пиёла осон ҳисобланадиган шаклида ҳаракат мумкин. Сиз бу қопқоғини яратган барглари ва яшил фон ва фактурасини умумий тузилишини кўриш мумкин. Лекин бизнинг кўзлари шунчаки "Габ" га эга эмас атрофдаги манзара, кўпроқ бор. Ва фақат хаотик панорама конфигурация аниқ белгиланган майдонларни, ҳажмини, геометрик шакллар, ранглар кўриш мумкин даражада, биз, албатта, биз орқали идрок, деб айтиш мумкин.

Сезгининг тиниклиги йўл мия фаолияти механизмлари, ҳали маълум эмас. Биз сезувчанлик хусусиятлари жавобан, кўпроқ ёки камроқ аниқ визуал қобилияда рағбат хомашё таркибидаги оддий тузилиши билан мос моделлари бор, деб тахмин қилиш мумкин. Бу тушунча фақат тажриба фактлари асосланган соф назарияси ҳисобланади.

Юқорида билдириб виэw тўғри бўлса, биз бу идрок шакллантириш деб айтиш ҳуқуқига эга "сезувчанлик тушунчалар" туйғулар, Ҳис-туйғулар ҳамиша муайян чекланган деб тушунчалар ажралмасликка билан шуғулланиш эса фикрлаш оддий йўл учун, бу термин, ноқулай бўлади. Шу билан бирга, юқорида баён визуал идрок жараёни тушунчаси шакллантириш тақозоси кўринади. Хомашё тажрибалар тегишли модел шакллантириш умумий шакллари билан Висион имкониятини Бу ҳолда, балки бошқа ҳолларда чексиз рақамига нафақат қўлланилади.

Бу интеллектуал амалиёт - ҳеч бир тарзда сўз "тушунчаси" фойдаланиш идрок, деган маънони англатади. Бу жараёнлар ваҳийда органлари жараёнларни сифатида ҳисобга олиниши керак. Бу муддатли ҳиссий идрок ва мантикий фикрлаш юқори фаолиятининг бошланғич фаолияти ўртасида бир-бирига ўхшайди кўрсатади. Бу ўхшашлик психологлар, чалкаш, тез-тез тушиб, тақлиф, шундай қилиб, катта. Ҳиссий идрок ақл яширин қўллаб-қувватлаш олади. Идрок ўзи ташқи дунё таъсири механик ёзилган томонидан фақат чекланган деб ҳар қандай далил ҳолатда ҳолда қабул қилиб, улар, беҳуш ҳисоблар, хулосалар ёки топилмалар ҳақида суҳбатлашди. Сезувчанлик ва интеллектуал - - Шу механизмлари Айни пайтда ҳар икки даражада, деб айтиш мумкин. Шунинг учун, бундай тушунчага, ҳукм, мантик, ажралмасликка, хулоса, ҳал ва ҳоказо. Д. Сифатида шартлар, албатта, ҳиссий идрок таҳлили ва таърифи қўлланилиши керак.

Биобарин, замонавий психология инсон ақли ижодий ишларини кўриб жараёнини кўриб имконини беради. Ҳиссий даражада у идрок "ақл" деб

номланувчи ақли соҳада этади. Ҳар бир инсон кўз - бу воситаларини уюшган шаклда ҳаёт тажрибаси баён моделларни яратиш санъаткор ажойиб қобилиятини олдиндан ҳис этади. Инсон кўз - табиат қўйнига тўсатдан тушунча ҳисобланади.

Нима шакли?

Белгилаб - бу инсон кўзи ва идрок билан қўлга объект муҳим хусусиятларидан биридир. Бу жойда ва ориентация ташқари, бир нарсани деярли барча фазовий жиҳатлари учун амал қилади. Пастки юқорига ёки пастга пастки - тесисин ва қандай ҳолатда у қаэрда Бошқа сўзлар билан айтганда, шакли бизга эмас. Нутқ назарда Аввало, биз чегара массаси назарда этилади. Уч ўлчовли жисм, икки ўлчовли юзалар билан чекланган. Чегаралари ўлчовли сирт (масалан, чизиқлар). Объектлар ташқи чегаралари эркин сезги билан ўрганса бўлади. Лекин хонада ёки Форнинг оғзини шакли каби бир пиёла, бир шапка ёки қўлқоп, ташқи ва ички чегаралари бирга қоралама ташкил ёки уларнинг ҳуқуқлари бир-бири билан рақобат каби қаттиқ объектлар ва субъектларнинг чегаралари ичида ҳосил бўлади.

Бундан ташқари, объект кўриниши Росид кўз таъсир ягона йўлини белгилаб ҳеч қачон. Тўпни Блинд Сиде, мантиқан унинг думалоқ шакл ва фақат қисман олдида идрок хулоса, аслида, идрок объектининг қисмидир. Биз тўпни ҳеч қисмини ва умуман тўпни қаранг. Тўғридан-тўғри кузатиш: биз таниш нима, у қўшимча бир илм сифатида бажаради. Биз инсон юзига қараш қачон Шунинг учун, бир инсоннинг бошига орқа кўринмас соч, идрок, тасвир бир қисмини ташкил этади. Худди шундай, бир нарсани ички шакли тушунчалар шакллантириш визуал жараёнида кўпинча мавжуд. Бир киши томоша ҳаракатини ўз ичига олган бир ҳолда сифатида соатлар сезмаган мумкин. Орган ёки тана учун сармалайисі турли органлар, мускуллар ва қон томирлар жиҳози кўриб чиқилиши мумкин, деб у инсоннинг кийим-кечак кўринг. Объект кўринган формасини ташкил нима турли тушуниш Идаҳо турли санъат акс эттирилади. Уйғониш томонидан яратилган санъат услуби, стационар нуктаи назаридан кўриш мумкин шаклга чекланган. Мисрликлар, Америка ҳиндулари, санъаткорлар ва субистс бу чеклаш эътиборсизлик. Болалар бушмен бир кенгуру чизиш ички органлар ва ичак ичига олади, онасининг қорнида чакалокни чизиш ва ҳайкалтаръош Генри Мур ички томони ташқи сифатида муҳим аҳамиятга эга, бир ичи бўш зарбдан, бир инсон бош шакл беради.

Юқорида айтилган сўзлар Ниҳоят, у объект шакли долзарб танасининг ҳақиқий жисмоний чегаралари учун, албатта, бир хил эмаслигини қуйидагича. Бир киши бу спирал зина каби кўринади, нима деб сўраганида, у юқорига спирал каби бармоғи билан уни тасвирланган. Шундай қилиб, у объект шакли эмас қайта такрорланиши, ва асосий ўқи, албатта, объект мавжуд эмас. Бинобарин, объект ҳақиқий шакли ўзига хос, муҳим фазовий хусусиятларини ҳосил.

Ўтмишда таъсири

Объект кўриниши идрок жараёнида яққол намоён бўлади аслида томонидан нафақат белгиланади. Айни тажрибаси изоляция ҳеч қачон. Бу ҳаёт

инсон давомида содир бўлган ҳиссий тажриба чексиз сони орасида энг сўнгги ва сўнгги ҳисобланади. Шунинг учун, янги тасвир ўтмишда идрок қилинган тасвирлар, киши хотирасида қолган излар билан контактда келади. Бу излари, уларнинг ўхшашлиги ва бу таъсир қочиб қутула олмайди, янги тасвир бири-бирига асосланган ҳамкорликни шакллантириш. Аниқ шакллари белгиланган тасвирлар кўпинча хотира излари ҳар қандай муҳим таъсир асосланган қадар кучли. Баъзан тасвирлар муайян таъсири да ўзгартириш, ноаниқ ноаниқ ва тортилади. Фиг. 18, вертикал чизиқ ва учбурчак бирикмаси бўлиб, аниқ этарли кўринади. Бироқ Шу модел расмлари бир қатор охириги деб тақдим қилинган пайтда, биз, эҳтимол, бир учбурчак, сезмайсиз бўлади, ва майдонда бурчаклар бири сифатида, қолганлари бўлган девор орқасида яширинган.⁸

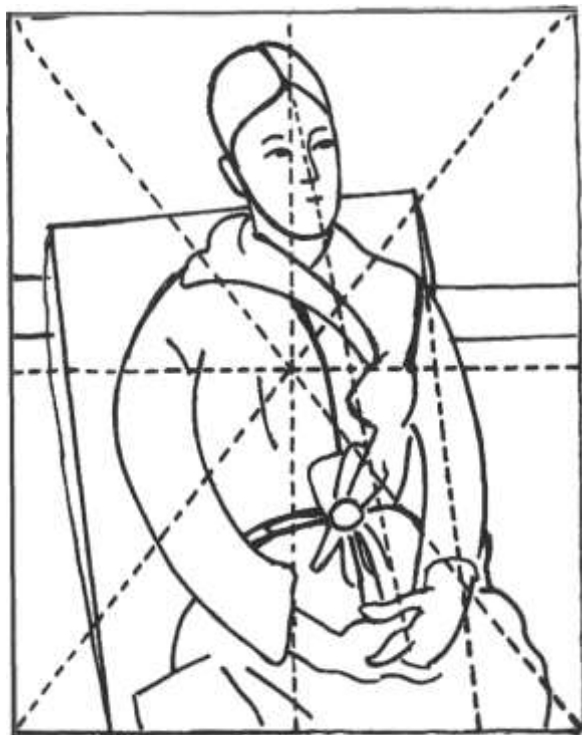

Figure 18

Сукунат

Нима "содаллиги" тушунчаси билан маъноси?

Бизнинг мақсадлари учун у кишининг таъсири натижаларини содаллик, балки ингл оддий моделини идрок қилиш, аниқ ва муайян таркибий шароитлари нафақат аниқлаш керак бўлади. Бу биз тажриба дуч билан модели, жиҳатидан ҳам амалга, ва бу тажриба сабаб рағбатлантириш нуқтаи назаридан лозим. Биз қатъи назар, у идрок он киши ёки ҳеч ёки йўқлигини Аслида, мол-мулк, ўзи ва жисмоний модели, деб ҳисоблайман, фақат агар Аслида, содаллиги табиати, қабул қилиниши мумкин.

Амалда, "содаллиги" тушунчаси одатда қўшалок маънода ишлатилади. Биз халқ кўшиқ бир симфония кўра оддий ёки бир боланинг чизмачилик Тиэполо томонидан бинони кўра осонроқ, деб айтиш мумкин. Бу ҳолда, фақат

Худди шакл анаҳат маъно. Биз у ойна зўрафадан олдида бўйнини узайтириш, деб айтган бўлса, 19, бирдан, ўзгартиради. Бу ҳолда, оғзаки тушунтириш куйида расмга этарлича ўхшайди, ва улар билан алоқани ўрнатади визуал хотираси излари тирилтирур. Ноаниқ фазовий кўриниши бўлган бу алоқа тасвир таъсири остида ҳам кучлироқ ўхшашлик хотира излари ва масални қилмоқда формасини олади. Шунингдек психология тажрибалар, барча талабаларга маълум ноаниқ, тушунарсиз тасвирларни идрок ва кўпайтириш оғзаки таълим мазмунига боғлиқ эканлигини кўрсатди..

⁸ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. - University of California Press, USA 2004. - P.40

бир неча элементларни ва бинобарин фақат бир неча уланиш ва муносабатларни ўз ичига олган моделлари ишора одатда миқдорий маънода "тинчлик" тушунчаси фойдаланишни ўз ичига олади. Бу ҳолда, сўзи "соддалиги" зидди сўзи "мураккаблиги" дир.

Кўпинча санъат кўпроқ муҳим бир нарса "осон" баллари тушунчаси. Болаларда, чизмалар ва бутун соддалиги билан ибтидоий санъат асарлари қисқа орқали эришилади. Биз кейинчалик давр ҳар қандай бадиий услубда топиш турдаги Ҳеч нарса. Ҳатто бу, аслида, "оддий" қараш жуда мураккаб бўлиши ишлайди. Биз Миср ҳайкаллар юзасида нажотни, қадимий юнон маъбадда ёки Африка ҳайкалтарёшлик шаклида элементлар ўртасидаги муносабатлар баён, биз улар жуда оддий, деб топиш. Шу Анри Руссо Византия авлиёлар тасвирлар ёки расмлари тарихдан илгариги ғорларда бизон тасвирлар ҳақида айтиш мумкин. Сабаби, биз одатдагидек боланинг ўйини, Миср пирамида ёки муайян «функционал» тузилмаларни савол деб аташ мумкин бўлган асосида "санъат асарлари" аниқ мураккаблиги ёки ёрқинлиги энг кам талаб йўқлиги.

Ташкилот бундай томонидан санъат иш "табиий соддалиги," бунинг учун мақтади, деб очик-ойдин ва аниқ бир ягона бутун ҳар бир қисми ўрнини ва вазифасини белгилайди умумий тузилиши, ҳам маънолари ва шаклларини барча бойлик. Курт Бадтиэв Рубенс энг оддий ва лўнда рассомлар бири кўнғироқ қилиш парадоксал кўринади. У шундай дейди: «тушуниш ва у актёрлик кучлари кенг дунёни ҳукмронлик тартибини, тушуниш қобилятини бўлиши керак, унинг асарлари соддалиги кадрига учун." "Энг ақлли кетма-кетликдаги бир дам бўлиб хизмат керак бўлган табиат қўйнига эвристик тушунчага асосланган англатади." Деб Бадтиэв бадиий соддалиги белгилайди бадиий соддалиги бир мисол сифатида у қисқа чоклар чизиш Титсиан ижодий усули эслатиб ўтади. "Юзалар ва шакллар дуал тизими четга ташлаб. Соддалиги янги даражага этган. Бўяш тўлиқ бажарилиши фақат битта усули ёрдамида кўлга киритилади. Линияси Ҳозиргача объектга туфайли эди. У жисмининг чегараларини, ёки унинг соя аниқлаш, ёки асосий нуқтасини алоҳида тилга олиш зарур эди, у одатда ишлатилади. Амалга оширилади тасвирланган макон, ёрқинлиги, ҳаво, деб чизик ёрдамида Тициан асарларида ила катта соддалиги талаб. Ўз навбатида, бу ризқ ўзгарувчан ҳаёт-жараёни билан белгиланган доимий барқарорлик шаклларини талаб қилади. " Худди шундай, унинг ривожланиш муайян босқичида, соддалиги учун, Рембрандт у қизил ва зайтун олтин-жигарранг, мувофиқ эмас, чунки, кўк фойдаланиш бош тортди. Бадтиэв соялари ва бўялган Шу тўлқинли чизик, ҳажмини ва арбоби ўзи анахатларин тасвирланган, график дизайн техникаси Дураар ва унинг замондошлари каби келтиради. Бу эрда яна, соддалик график ва ифодали воситалари бирлаштириб эришилади.

Этук санъаткор санъат асари, афтидан, барча маҳсулот бир-бирига ўхшаш. Сқй, денгиз, эр, дарахтлар ва инсон рақамлар улар катта қўшиқчининг бирлаштирувчи куч итоат, бу объектлар табиатини бузиб, ва бир хил эмас моддалар, ясалган гўё, янги шаклда, уларни қайта қараш. Ҳар бир катта рассом таниш нарсалар ҳеч ким ва ҳеч қачон олдин ҳали идрок йўқ шундай бир тарзда

тақдим қилинган дунёни қайта яратади. Бу янги, ихчам тарзда эски ҳақиқатларни қайта аниқлаштириб беради. Рассом тасаввурида бирлиги мураккаблиги билан мос эмас соддалиги олиб келади. Уни халос эмас, бой тажрибага фойдаланади ва ориқ, ўзини тийиб юришга қурол ўзини топиш учун ҳаракат қилади, бу соддалиқ фақат самарали бўлади.

Илм-фан, иқтисодиёт тамойили фактлар неча фараз мос бўлса, кейин бир содда танлашингиз керак, дейди. МР Коэпу ва Э. Нагел кўра, "бундай биринчи ҳолатда мустақил элементлар сони сонияда кам бўлади, агар бир тахмин, бошқа осонроқ бўлади". Бу тахмин, нарсалар ва воқеалар комбинациясини, балки ушбу туркумга кирувчи остига тушиб ходисалар бир қатор нафақат тушунтириш учун, агар иложи бўлса олим у энг кичик мақбуллиги даражасига ва, билан, текширмоқда ҳақиқатга барча жиҳатини қамраб олиш имконини беради.

Иқтисодиётнинг эстетик тамойил рассом ўз мақсадларига эришиш учун зарур бўлган нарсдан кўра кўпроқ учун жиҳод керак эмас, деган маънони англатади. У табиатан уни берилган мисол қуйидагича. Кейинчалик чиқди Бироқ, соддалиқ фақат модели мавжуд элементлар сони билан аниқланади эмас. Бу элементлар сони бутун соддалиги ҳақида аниқ таъсир кўрсатади, деб тўғри, аммо, мисоллар шакл. 27-28 элементлар бир қатор билан модел яна оддий тузилиши бўлиши мумкин эканлигини кўрсатади.

Гуруҳлаш қоидалари

Бу буюмлар орасидаги муносабатлар бутун таркибида боғлиқ аниқ бўлди кейин, биз аниқлаш ва буюмлар ўртасидаги ўзига хос муносабатлар баъзи тасвирлаб мумкин. Унинг соф шаклда бу муносабатларни намойиш этиш учун, биз тергов хусусиятлари ташқари тузилиши камайтириш нозил бўлган нисбатан хаотик нақш фойдаланишингиз мумкин; буюмлар орасида бутун ўзаро алоқасини таъсир эмас, балки, шунинг учун бир намуна танлаб олди. Бу шароитларда амалга кузатишлар, кейин санъат ўрганишга қўлланилиши мумкин.

Биринчи баъзи қисмлари қолган бир-бирига жуда ҳам яқин қанчалик ўйлаб мажбур омилларга Вэртхеимер томонидан шакллантирилмаган гуруҳлар, қоидалари. Ушбу қоидалар асосий тамойилларидан бири ёрдамида кўриб чиқиш мумкин - ". Ўхшаш тамойили" Ушбу қонун бир-бирига баъзи сезувчанлик сифати шунга ўхшаш ҳар қандай кўз билан қабул нақш катта

қисми, кучли, улар билан бирга жойлашган деб ҳисобланадиган қилинаётганини хабар қилади.

Каби тегишли элементлар, шунингдек, бир хил текисликда жойлашган бўлиши мойил. Матиссе каби рассомлар, тез-тез фронтал текисликда расмлари яхлитлигини бузмасдан туриб, олдида жойлашган объект ва бунинг ортида жойлашган бир объект учун, масалан, сариқ каби, бир хил ранг фойдаланиш орқали чуқур унинг таркиби таъсир этган.

Ҳисобга мосламаларни ҳаракат бўлса, у куч қўшимча омиллар киради. Шакл кўрсатилган йўналишларда рақс гуруҳи ҳаракат аъзолари бўлса. 40 ўқлари, улар тамойили мувофиқ, бир гуруҳ сифатида қабул қилинади "йўналиши бўйича ўхшашлик". Ўз навбатида, рақослар баъзи секин ҳаракат бўлса, ва бошқа - "тезлик ўхшашлик" тез тамойили бир хил гуруҳ (. Фиг 41) яратади. Бу тамойил ландшафт бир тез-ҳаракат автомобил суратга ёки камера ҳисобланади қачон, чуқур идрок осонлаштиради. Кузатувчи хил масофада жойлашган объектлар, бир хил тезликда ҳаракат кўринади бери, масофа ингл тезлиги ёрдамида аниқланади: тезроқ ставка ҳаракат объектлар яқинроқ жойлашган бўлади.

Бу фақат нарсалар қилади ўхшашлик катта визуал таъсир беради, деб таъкидлаш лозим "бир-бирига тегишли." Қисмлари шакли ўхшашлик эга ва визуал моделини ташкил қилади. Мисол учун, шакл. Охирида яқинсама учун, баъзан 37 қоронғи доиралари, бир учбурчак ҳосил қилади. Шу оқ доиралар ҳақида айтиш мумкин. Ранг кўрлигини кўринишини синаб кўриш учун ишлатилади моделлари, тўғри геометрик фигуралар рангдаги ўхшашлиги ҳосил бўлади. Оддий модель, бу йўл билан ҳосил бўлади, уни ташкил этувчи қисмлар янада таниқли гуруҳ.

Ушбу босқичда, гуруҳларга таъсир йиғиш қиймати бирликларининг ўхшашлиги билан изоҳлаш мумкин эмас. "Остидан" муносабати, бу бирликлар ҳосил умумий моделлари идрок учун жавобгар бўлиши мумкин эмас. Умумий нақш идрок бутун тузилиши бошланғич нуқтаси ҳисобланади, "юқоридан",

бир ёндашув талаб қилади. Дивисион ва гуруҳларга ўзаро тушунчалар: биринчи "энг" сўнгги бир хил бўлади қилади - "остидан".

Иккита усуллар ўртасидаги муҳим фарқ пастки бошлаб, биз фақат қисмлари ўртасидаги эришилади тасвир учун соддалиги тамойилини қўллаш мумкин, деб аслида ётади. Биз юқори уни қўллашга, кейин бир хил тамойил аллақачон умумий ташкилот тушунтирди. Дона ясар экан, биз билиб, бир нарса бор, лекин бир фил устида қоқилиб кўр, Ҳиндистон масал ортиқ олдинга бориш мумкин эмас, мен бир хайвон танасининг ўз қўллари турли буюмлар билан тегиб, номаълум объект шакли ўргана бошлади. Биз мавзу ўхшаш ва шакли, ҳажми фарқларни ва хосса кашф барча маълумотларни тўплаш учун, кўрларни тасаввур ва улар ҳис мумкин, ниҳоят, улар орасидаги муносабатлар ҳақида муайян билим. Шу билан бирга, бир фил ингл имаге, у ҳеч қачон бўлади.

Соф ўхшашлик тамойилини янада ривожлантириш кўпинча кўз объект идрок ички ўхшашлик "розилиги шаклида" тамойили деб аталади билан шуғулланади қонунларда ўз ифодасини топади. Чизиклар шакл. 42, бу эгри бир неча мумкин бўлган кенгайтмалари ўртасида танлов бўлганда, имтиёзли энг изчил ички тузилишини сақлаб Аслида берилади, деб кўрсатади. Фиг. 42, 0, шакл тасвирланган икки қисмдан комбинациясини кўриш учун осон. 42, б, ўрнига сек тасвирланган бошқа икки комбинацияси. 42, с, шакл қисмлари бирикмаси. 42, оддий тузилишга эга.⁹

Назорат саволлари

1. Баланс трансфер қиймати нима?
2. Гуруҳлаш қоидалари деганда нимани тушунаси?
3. Чизиклар шакли деганда нимани тушанси?
4. Қандай фаол таълим идрок дейилади?
5. Сезувчанлик тушунчалар қайсилар?

⁹ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.36-40

Фойдаланилган адабиётлар

1. Paintings: that Changed the World.-Munich, Berlin, London, New York.- 2003.
2. Andrew Paquette. An Introduction to Computer Graphic for Artist.- Springer Publishing Company, Incorporated, USA 2013
3. Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.

2-мавзу: Педагог - рассомлар олдидаги экспериментал графика техникасида асарлар яратиш усулларини назарий ва амалий ўрганиш ва кўникма ҳосил қилиш вазифаси. Анъанавий босма графика техникасининг турлари. (2 соат).

Режа:

- 2.1. Тасвирий фаолиятда кўникма, маҳорат ва тажриба.
- 2.2. Тингловчиларда кузатувчанликни ривожлантириш.
- 2.3. Ижодкорнинг индивидуаллик хусусияти.

Таян иборалар: *визуал санъаткор, ўзгартириш йўналиши, прогнозлар, картон, проекция, шакл.*

2.1. Тасвирий фаолиятда кўникма, маҳорат ва тажриба.

Санъат мавзу бўйича барча турдаги ўзи фақат мазмун, муайян бир шаклда муҳим рол ўйнайди, чунки албатта, мазмуни, мавзу маҳсулот билан бир хил эмас. Бироқ, Визуал модели объектларини тасвир доимо рассомлари қарши шакллантириш муаммолари, бири ҳисобланади. Объект тасвир таққослаш, объект модели ва унинг визуал тасвир корреляциясини назарда тутати. Имага идрок объект аниқ механик нусхалари эмас. Шу муносабат билан, саволларга бир қатор. Нима шартлари таниладиган тасвири бўлишга учрашди керак? Визуал санъаткор тушунчаларни тасвири объектларни фойдаланади нима? Визуал тушунчалар улкан турли сабаблар нима?

Сўзлар "шакли» (шакли) ва «шакли» (шакли), кўпинча бир-бирининг ўрнига ишлатилади. Тили бир ўзгариш учун бу китобда ва уни қайта жонлантириш мен ҳам шартларини фойдаланинг. Аслида, улар орасидаги муҳим фарқ бор. Мавзунинг асосий йўналиш (шакли) билан муомала аввалги боб, яъни шакли идрок объект фазовий жиҳатлари ҳисобланади. Лекин ингл идрок модел нафақат субъект кўриниши ҳисобланади. Объектининг таркиби ҳар доим унинг ташқи шакли бир оз кўпроқ бўлади. Бу бежиз ҳар бир кўриниши муайян мазмун шаклидир, деб айтиш эмас. Мавзу асосида расм чизиш жараёнида композицияни муваффақиятли ҳал этиш учун аввало расм чизишни уфқ чизиғидан бошлашнинг роли катта. Уни осмон билан ерни ажратиб турувчи чизиқ сифатида қараш керак. Уфқ чизиғини тасвирланадиган

объектнинг мазмунидан келиб чиқиб белгилаш мақсадга мувофиқдир. Уфқ чизиғини қоғоз бетига уч хил жойлаштириш мумкин. Биринчисида уфқ чизиғи қоғоз юзасининг юқорисидан, иккинчисидан пастидан учинчисида эса унинг ўртасидан ўтган бўлади. Рассом юқори уфқ чизиғини кенг манзара ёки катта объектни акс эттирмоғчи бўлган тақдирдагина танлайди. Шунингдек, рассомлаар кишилар тасвирини ер фонида яхши кўрсатиш мақсадида ҳам шундай уфқ чизиғини танлайдилар. Иккинчи ҳолда уфқ чизиғи қоғоз юзасининг пастки қисмида ўтказилиши рассомнинг осмондаги ёки юқоридаги нарса ёхуд ҳаракатни кўрсатиш билан боғлиқдир. Уфқ чизиғининг “Фазога парвоз”, “Кузда дарахтлар”, “Турналар учиб келди” каби мавзуларда расм чизганда пастдан олинса тўғри бўлади.

Перспективага оид учинчи ҳолда уфқ чизиғини дафтар юзасининг пастидан ўтказилади. Рассом уфқ чизиғини бундай ҳолатда олишининг сабаби томошабинга суврат унинг юқори қисми билан пастки қисмидаги деталлар мувозанати сақлашга бўлган ҳаракати билан боғлиқдир.

Шунингдек уфқ чизиғи рассомнинг ғояси, суврат мазмуни ва композицияси билан ҳам боғланади.

Ўзгартириш йўналиши

Қандай текислиги унинг ҳаракати икки ўлчовли модели тан таъсир қилиши мумкин? Унинг геометрик шакл Шу қолади, лекин унинг фазовий йўналишини ўзгартиради фақат ушбу модел бир хил кўринишга эга бўлади?

Қачон бир томонга эгилган нисбатан яхши белгиланган эксенел тузилиши билан модель, натижада, одатда, кўрсаткич янги тузилишини яратиш эмас. Фиг. 58 Биз Тилт уларга кишиси қарамай бир учбурчак ва тўртбурчак шакл, бир хил қолади, деб қаранг. Улар янги субъектлари билан бизга кўринади, ва фақат янги ўрнини қабул қилиш, бир хил қолади эмас. Бу ҳодиса аниқ тажрибалар билан кўрсатилган қилинган Лейсис W. Геллерманна [1]. Кичик болалар ва жэмпанзелерде улар маълум бир тарзда муносабат ўргандим турли учбурчак бор. Учбурчак жойлаштириш 60 даража ўзгариши бўлса, болалар, шунингдек, ҳайвонлар кўрсаткич бошидан "нормал" йўналиши билан бир хил бурчак юзланди қайта.

10

Edouard Manet. The Guitarist, 1961, Metropolitan Museum of Art, New York.-

¹⁰ Edouard Manet. The Guitarist, 1961, Metropolitan Museum of Art, New York.- Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.76

Объект йўналиши - ҳодиса мутлақ, лекин нисбий эмас. Бўшлиқда жойлашган мавзуда, биз, ҳеч қандай бошқа нарсалар ҳам бор, деб у, остин-устун ўнг бўлган, ёки бу мумкин объект йўналтирилганлигига боғлиқ аниқ жавоб келишга қилиш бир таққослаш айтиш мумкин эмас. Биз имаге жисмоний дунёга нисбатан тескари кўзнинг тўр пардасига, устига режалаштирилган, деб аслида хабардор эмас. Ва бу тасвир "миядаги қайтаради", чунки эмас, балки (Агар сиз ҳали ҳам айрим китобларда бу ҳақда ўқиб мумкин каби) "бола унинг бурилиш ўрганган", лекин, чунки дунёнинг ўзи ингл идрок тасвир, чунки бу ҳеч қандай тўғри ёки нотўғри ўрнини бор. Фақат космосда, шунингдек вақт бўлгани каби, у нисбатан бўлиши мумкин бўлган бошқа бир нарса бор. Шунинг учун, ҳар қандай йўл-ёриқ ҳар қандай бошқа кўра яхшироқ ҳисобланади. Фақат, бу тасвир доирасида юқори ва пастки ўртасидаги фарқни пайдо бўлади. Шундай қилиб, биз айтиш мумкин: "Бу маймунлар тескари пастга осилиб атрофидаги объектларни боғлиқ."

Бу ҳолатда таъсир объект таркибида фақат нисбий бор. Объект мавқеини идрок аслида нафақат бир, лекин бу тузилмалар уч таъсир: объектларини ингл идрок дунё 1) таркибий асоси, 2) Расмни режалаштирилмоқда мия, ингл майдони ва кузатувчи тананинг 3) таркибий хусусиятлари мушак томонидан кинестетик идрок эга ҳис-туйғулар ва ички қулоқда жойлашган мувозанат органи. Ингл юксак йўналиши мажмуи таркибида ўқи дунёни идрок. Мисол учун, хонада деворлари, шип ва замин йўналиши вертикал ва горизонтал ўрнини белгилайди. Тозалаш сўнг, расм хонада таркибига нисбатан облиқуэлий осилиб мумкин. Мен ўнг эмасман бўлса, осилган қийшиқ расм бурчак ва мия ингл майдони сифатида режалаштирилган. Мен бир оз бошимни Нишаб бўлса, тўғри йўналишда мен томонга хонасига ҳурмат билан мойил кўринадиди бўлса-да, лекин, кейин эҳтимол, мен, деб тасвирда. Модомики (улар миянинг тегишли соҳада туфайли сифатида) вертикал паттерн ўқи ички вертикал дала менинг тажриба билан мос бўлиб, расм у деворга осилган ёки йўқлигини у қатъий назар, бир стол устига ёки бирон ётибди тўғри жойлаштирилган пайдо бўлади бошқа ноодатий маҳсулот.

Жалб кучга нисбатан тўғри ҳолат менинг кинестетик ҳис ёрдам беради. Кундалик ҳаётда, бу туйғулар ингл идрок экологик тузилмалари пайдо ўша мувофиқ одатда. Мен энг баланд бино боқиб, кўз идрок дунё оғиш орқага ташлаб бошининг кинестетик туйғуси билан ифодаласа, ва натижада вертикал нисбатан позициясини мойил бир туйғу бор бўлади. Кино шу турдаги экранда пайдо бўлганда, менинг вазият вертикал расм рамкалар вертикал ҳолатда билан биргаликда ташкил қилинган облиқуэлий соҳили дунё босилган каби қараш қилади.

Бу ҳолатда таъсир объект таркибида фақат нисбий бор. Объект мавқеини идрок аслида нафақат бир, лекин бу тузилмалар уч таъсир: объектларини ингл идрок дунё 1) таркибий асоси, 2) Расмни режалаштирилмоқда мия, ингл майдони ва кузатувчи тананинг 3) таркибий хусусиятлари мушак томонидан кинестетик идрок эга ҳис-туйғулар ва ички қулоқда жойлашган мувозанат органи. Ингл юксак йўналиши мажмуи таркибида ўқи дунёни идрок. Мисол

учун, хонада деворлари, шип ва замин йўналиши вертикал ва горизонтал ўрнини белгилайди. Тозалаш сўнг, расм хонада таркибига нисбатан обликуэлий осилиб мумкин. Мен ўнг эмасман бўлса, осилган қийшиқ расм бурчак ва мия ингл майдони сифатида режалаштирилган. Мен бир оз бошимни Нишаб бўлса, тўғри йўналишда мен томонга хонасига ҳурмат билан мойил кўринади бўлса-да, лекин, кейин эҳтимол, мен, деб тасвирда. Модомики (улар миянинг тегишли соҳада туфайли сифатида) вертикал паттерн ўқи ички вертикал дала менинг тажриба билан мос бўлиб, расм у деворга осилган ёки йўқлигини у қатъий назар, бир стол устига ёки бирон ётибди тўғри жойлаштирилган пайдо бўлади бошқа ноодатий маҳсулот.

Жалб кучга нисбатан тўғри ҳолат менинг кинестетик ҳис ёрдам беради. Кундалик ҳаётда, бу туйғулар ингл идрок экологик тузилмалари пайдо ўша мувофиқ одатда. Мен энг баланд бино боқиб, кўз идрок дунё оғиш орқага ташлаб бошининг кинестетик туйғуси билан ифодаласа, ва натижада вертикал нисбатан позициясини мойил бир туйғу бор бўлади. Кино шу турдаги экранда пайдо бўлганда, менинг вазият вертикал расм рамкалар вертикал ҳолатда билан биргаликда ташкил қилинган обликули соҳили дунё босилган каби қараш қилади.

2.2. Тингловчиларда кузатувчанликни ривожлантириш.

Тасвирий санъат асарини яратишда **нарсалар тузилишини** ҳисобга олиш ниҳоятда муҳим бўлиб, усиз саводли ишланган тасвир бўлиши мумкин эмас. Маълумки, тасвирланган барча, жонли ва жонсиз мавжудотларни тузилмаси (контрукция) бўлади. Уларнинг асосида у ёки бу хандасий шакл (куб, призма, конус, перапида, шар в.б.) ёки уларнинг аралашувидан ҳосил бўлган мураккаб шакллар ётади. Мавжудотлар ёки уларнинг тасвирида у ёки бу хандасий шакл кўзга яққол ташланса, бошқасида у бутунлай сезилмаслиги мумкин.

Шуни ҳам ҳисобга олиш керакки, ҳарбир мавжудот (предметлар, қушлар, ҳайвонлар, одамлар) нафақат ўз тузилишига балки шаклига ҳам эга, Улар шу жихатлари билан ҳам бир-бирларидан фарқ қиладилар. Тасвирда уларнинг тузилишива шакллана тўғри акс этдирилмаса расм тасвирланаётган мавжудотга ўхшамай қолиши мумкин. Натижада тасвир томошабинда яхши таасурот қолдирмайди.

Шунинг учун ҳам расм чизишни ўрганишнинг дастлабки босқичларида хандасий шаклларни тасвирлашга алоҳида эътибор берилади. Натижада оддий нарсаларнинг расмини саводли қилиб ишлаш анча енгиллашади. Кейинчалик мураккаб тузилиш ва шаклдаги нарсалар расмини ишлашга ўтилади. Нрсаларни хандасий шакллар асосига қуриб чизиш перспектива ходисаларини тўғри тасвирлашга ҳам ёрдам беради.

Маълумки, борлиқдаги ҳар бир мавжудот ўз ўлчови ва пропорцияларига ҳам эга бўлиб, у нарсаларнинг шакллари ва тузилиши билан узвий боғланади.

Мавжудотларнинг пропорциялари уларнинг ўлчовларидаги нисбатларни назарда тутлади. Бунда мавжудотларнинг эни, бўйи, қалинлиги, баландлиги кабиларнинг бир-бирларига нисбатан катта ёки кичиклиги назарда тутилади.

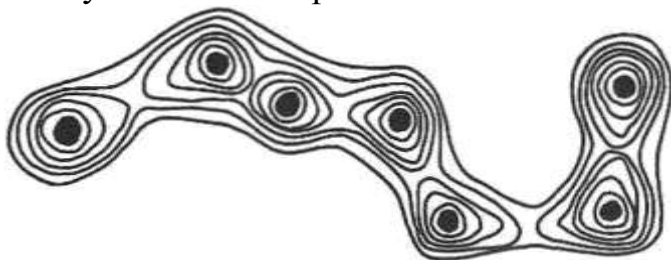
Айтайлик, аниқ бирон нарса расмини ишлаганда, уларнинг ўлчовларидаги пропорцияларни тўғри олинмаслиги, унинг характерини расмда нотўғри ифодаланишига олиб келади. Натижада теракни расмини ўрикникига, қовунники тарвузникига ўхшаб қолади.

Хуллас, ҳар қандай расм чизганда уларнинг тузилиши, шакли, ранги, ўлчовлари ва ўлчов нисбатлари (пропорциялари) албатта инобатга олиниши лозим.

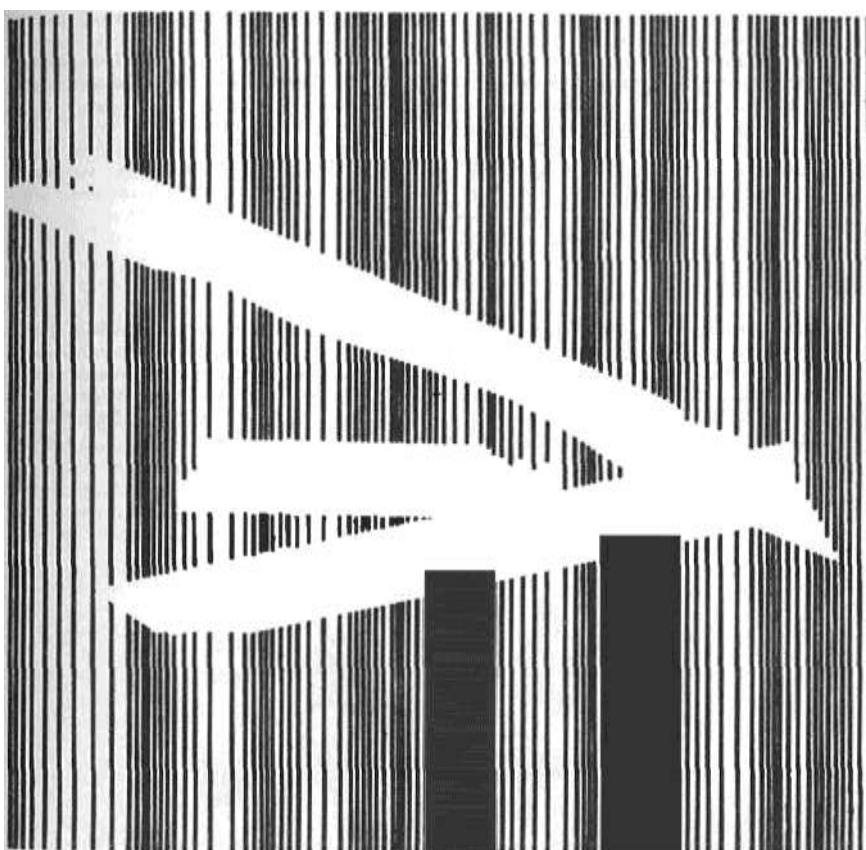
Висуал ёки омил ҳолати - биз йўналиш омиллари билиш бўлсангиз кўпроқ таъсир кўрсатади, биз бир-бирига қарши ҳаракат қилишга махсус экспериментал шароитда уларни ҳосил қилиш керак. Х.А.Уиткин қуйидаги тажриба қўйилган. Бутунлай қоронғи хонада ўтирган мавзу, ёрқин чизиклар томонидан ташкил ва бурчак остида мойил квадрат рамка кўради. Квадрат ичида унинг йўналиши турли йўллар билан ўзгартирилиши мумкин, шундай қилиб, унинг маркази атрофида қайтарилсам порлаб род ҳисобланади. Туфайли бир порлаб рамка қисқартирилди баланси кўз билан қабул дунё кинестетик маънода, бундай шароитда,, у тест тана тузилиши нисбатан тескари кўринади. Мавзуси: « тик ҳолатда новда қўйиш сўради, у худди шу вақт ичида мос ёзувлар иккала тизимлари қондириш учун шундай бир ҳолатда эмас эди. Энг мавзулар, бир квадрат сатрини оқи ўзгарувчан даражалилардан мослашиш, тананинг ҳолатда бўлишига қарамай ёзувлар тизими сифатида визуал майдонини олиб давом этди. Уларнинг вазиятни маънода мувофиқ синов қисми жисмоний вертикал учун род кўпроқ ёки камроқ яқин эга. Бошқа сўзлар билан айтганда, улар кўз идрок тузилиши таъсирини енгиб. Шу билан бирга, айрим ўзгаришлар бир ёки бошқа жинсий аъзолигига қилинган: аёллар анча тез-тез ўз хатти-ҳаракатлари тана тажриба ички дунё ҳақида кўпроқ суяниб эркак, дунёда ташқарида, бир Малумот визуал дала рамка сифатида амал қилиш давом этди.

Санъат ҳар қандай қисми унинг иш йўналиши туфайли, аслида, ишнинг асосий оқлари, хусусан бир расм рамкалар вертикал ва горизонтал чизиклар. Бироқ, таркиби доирасида тез-тез, бир Малумот маҳаллий рамка сифатида ҳаракат кичик фарқлари, бир обликуэлй ташкил шаклланишини мавжуд. Бир неча юз томонига ўгирилиб бўлса, бурун у вертикал қўлдан нисбатан кўрган, лекин тасвирнинг марказига бир оз нисбий томонга бурилмаган қилинади. Шакл тасвир. Фазовий идрок ўрганиш учун тажриба олинган 59, кўрсаткич бир рамка йўқлигида, у тобора бир дўртген сифатида кўрган бўлса-да, таъсири остида тўртбурчаклар, рамка, бир эгимли майдонида сифатида пайдо ичида жойлашган, деб кўрсатади. Фиг. 60 Пабло Писассо ҳаракатсиз ҳаётида дастурхон устида тасвирланган безак бир қисм ҳисобланади. Бу кўрсаткич

олмос тасвирланган параллел қараш, балки бутун расмда контекстида, улар бир хил йўналишини бор.¹¹

Фиг. 60

12

Фиг. 60

Болалар тез-тез улар мойил ҳолатда бу найчани тасвирлашга керак ҳам, том мойил ҳафа перпендикуляр найчани чизиш. Қоида тариқасида, санъат дона фазовий йўналиши турли таъсирлардан бир сони билан аниқланади. Рассом, бир-бирига томонидан керакли таъсир эришиш, балки бошқа эришиш учун ёки бир иэрархик бўйсунушидан бу таъсири куч тақсимлаш, ёки улар учун товон нафақат юрсин, лекин ҳеч бир ҳолатда мутлақ Ишончсизликни юзага келмади. Мисол учун, биз сек маркази линияси хаотик ва ноаниқ йўналишини солиштириш мумкин. 61..

Маҳсулот настга тескари ўгирилиб

¹¹ Figure 60// Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-84

¹² Figure 61 Pio Semproni. Analisi de/lo Spazio, 1971.- Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-85

Оқи бири аслида барча бошқалар устидан ҳукмронлик бўлган моделини кўриб чиқамиз. Бу модел 180 даража қайтарилур бўлса, у геометрик шакл Шу қолмоқда бўлса ҳам, яна бир кўз оласиз. 180 даража айлантириш вертикал ҳолатда, бир бурилиш, биланок ўз барқарор базаси билан янги модел сифатида идрок эмас. Герçкүстүсү фильмлар инсон юзлари кўпинча тескари кўриниши. Натижада кўрқув туйғуси. Биз директорининг трик хабардор бўлса ҳам, аммо, бу оғиз ўз кўзи юқорида жойлашган, ковоқлари эмас топ-пастга ёпилади шахсининг янги тури, бир хайвон, бир хил, деб таассурот қочиб мумкин эмас, аксинча, соч Бундан ташқари, бир жойда, қуйида ўсади. Бу жуда мустақил ва тўғри йўналишини эга бўлиши кўринади, бу, ўз носимметрик тасдиқлади шахсининг янги тури эканлигини фикр. Кам таниқли мисоллар тенг ёнли учбурчак (Фиг. 62) тақдирда, масалан, бошқа жойда топиш мумкин.¹³ Уларнинг шакллари жуда бошқача идрок қилиниши мумкин бўлса-да, ҳатто, агар икки рақамлар, учбурчак асосий хусусиятлари хос. Хат билан кўрсатилган рақам "а" мустаҳкам пойдевор устида турибди ва ўткир чўққисига эга. Кенг энг кўрсаткич «б» базасида бир нуқтага оғир ва хавфли мувозанат.

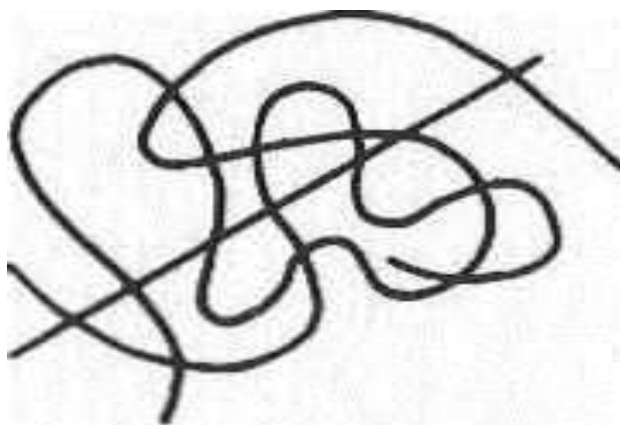

Figure 62

Йўналтирилганлигига ўзгариши объекти, унинг кўриниши шаклининг ўзгариши олиб келади Нима учун? Ташқи кўринишига кўра, мия ингл соҳаларда, хусусан, вертикал ўқи деб аталади нарсага бирон бир йўналишини ўсади. Сабаби, бу ориентация ичида энг фарқ пастки ҳисса қўшади муайян йўналишда, оғирлиги бор. Унинг ўқи вертикал ташкил қачон, масалан, модели уйғунлиги тўлиқ фақат амалга оширилади: вертикал линияси идрок бошқа ҳамма нарсани боғлиқ бўлган базасини шакллантиради қачон. Бу вертикал жойлаштирилган идрок бўлса Скрипка, энг мувозанатли кўринади қилади. Бундан ташқари, бир вертикал ҳолатда (бўйин юқорига) ва скрипка тескари пастга штамп бўлиши, скрипка ўртасида шаклининг бир фарқ бор.

Биз, шунингдек, жисмоний космосда стендлари вертикал йўналиши бу тортишиш кучи йўналиши билан ва тортишиш кучлари ҳам бу

¹³ Figure 62// Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-86

йўналтирилганлигига доирасида номутаносиблиги йўналиши ҳисса тўғри, чунки, аслида қочирмаслигимиз керак. Тортишиш қарши кетади воситаларини юриш ва пастга ҳаракат - бу тортишиш кучи итоат демакдир. Шунинг учун, бу ҳодиса идрок механизмини ички хусусиятлари оқибатидир ва жисмоний дунё бизнинг кузатувлар натижаси эмас, деб айтиш мумкин. Биз космосда позиция (соябон суяк, калит, карнай) турли кўриш учун ишлатиладиган маҳсулот, яна эркин одатда фақат битта ҳолатда топилган ўша кўра йўналтирилганлигига, ҳар қандай тизимида биз эътироф этилади (мушук, қуён, ўйинчоқ қурол ўтирган, қуёшдан хонимнинг хет). Шу билан бирга, у қачон махсус ўқув йўналишини каби кундалик ҳис ориентация каби тез сотиб эмас, деб топилди.

2.3. Ижодкорнинг индивидуаллик хусусияти.

Ёш болалар ориентация бу фарқларга оз эътибор беринг. Улар, тасвир назорати қарши тескари пастга тескари эмас, улар бу фарқларни кўрмайди, деб тахмин қилиш учун ҳеч қандай сабаб йўқ. Шубҳасиз, ориентация фақат олти ёшгача орага киради. Тажрибалар 90 даража матн айланиш Вояга нисбатан ўн бир ёшгача болаларда бир кам даражада унинг ўқиш тезлиги таъсир қилади, тақлиф. Қисмлари кўпинча бир ажабланарли курси ва мувозанат ҳисси билан байрок қарамай, алоҳида қисмлари, умумий макон ақл ҳеч далил иборат ёш болалар, рақамлар. Барча йўналишларда арбоби устидан этказдим ва хавфсиз ҳолатга, баъзи ҳолларда, турли тана қисмлари бутун космик нақш устидан тасодифий сочилган. Болалар эркин бир варақ қоғоз ағдаринг, юқорига ўз-ўзидан ва ориентация ўзгариш эътибор бермасдан кўрсаткични тескари оёқларини чизиш. Улар аста-секин пайдо умумий фазовий тузилиши ғояси.

Бу ҳақиқат баён қилиш учун жуда қийин бўлади. Балки биз бу эрда бор, балки ўрганиш кўра, психологик камолотга сабаб асаб тизими ривожланиши билан, деб, бир ", ўсади кўпроқ этук" натижасида эмас, балки бўлади. Бироқ, ориентация бефарқ ҳам ривожланиш ибтидоий даражада турган катталар одамлар кузатилди. Курт Коффка [2] негрос Банту сезмаган ва қатъий назар охирги вазиятни тенг осонлик билан маълум объектлар ўз моделларини тушуниш ёзмокда. Йўналтирилганлигига Уларнинг эътиборсизлик тескари таржима матн биноан, ўқишимиз қилганлар сизнинг ўқиш тезлигини ўзгартириш эмас, ҳақиқатдир.

Баъзи бир шартлар остида, албатта, субъектив ориентация айрим ўзгаришлар бўлиши мумкин. Машҳур тажрибасида ҳафта давомида Жорж М. Страттон тескари тасвирини берди кўзойнак, кийган. Шундан сўнг, у ўз нормал ҳолатда нарсаларни кўриш бошлади. Атроф-муҳит билан таққослаш, турли йўналишини эга, аслида (эксперимент Страттон бўлгани каби) йўқ, лекин нисбатан мустақил объект устида бир марказида чекланган эмас, бошқа вазиятларда, афтидан, бир хил натижа, яъни, тескари объект бор бу унинг нормал ҳолати қаралади. Курт левин унинг ўрганиш, улар марта иккинчи этарли миқдордаги учун олиб бўлса тескари ҳарфлар ёки сўзлар, уларнинг нормал ҳолатда идрок этилади, деб топилди. У босма матбуот кўрсаткич

тескари пастга кўчиб эса, нормал Фон расми тасвир учун суратга олиб typesetter, мисол келтиради.

Прогнозлар

Ориентация ўзгариш ҳақиқий геометрия бир ўзгариш сабаб бўлмайди, чунки ингл идрок объектини фазовий ориентация бир оз ўзгариши билан, деб эътироф этилади. Қилди, деб, унинг ўрнига, янги йўналиши, маълум шартлар остида биринчи жойда олдинга лойиҳани геометрик шаклининг янги мулк энгил оғиш сабаб бўладиган ўзгаришларни беради, янги таркибий асосларини кўйиш, бундай "эгиловчан" ўзгариш таъсир қилиши мумкин, ёки таъсир мумкин эмас, деб кўрсатади тан модель. Барча бу эрда бу ўзгариш таркибий асосларини таъсир қайси даражада боғлиқдир.

Картон, балки катта қутидаги кесиб бир шам ёки бошқа кичик ёруғлик манбалардан улар томондан ташлаб соя қараш. Сиз тўртбурчак саноксиз прогнозлар олишингиз мумкин. Уларнинг баъзилари шакл бир шакли каби бир оз бўлади. Ҳаёт учун моделлар сабаб манбаи, бир ва бир хил, улар жуда бошқача кўриниш қарамай 63.. Шакл тасвир. Бошқа икки тасвирлар ҳам масофадан оригинал формасини ўхшамайди эса ўз-ўзидан бир вертикал тўртбурчак, бир бурилиш сифатида 63 авоспринимаэтся. Шакл таркибий асоси. 63 ва умумийлик ва томонлар икки жуфт бир хил узунликдаги каби хусусиятларга эга. Бу бир тўртбурчак сифатида қабул қилинади; бошқа икки тасвирлар ўз бутунлай бошқача тузилишга эга.

Бир картон тўртбурчак идрок тахминан деворга соялар каби, гапириш, бор тўр пардасига ҳосил прогнози (вилоят прогнозлар), асосланган. Уни идрок мавзуга объект нисбатан позицияси қарам, сетчатка ўз, аниқ тузилишга эга бўлган проэкцияси яъни, "яхши" ёки атипик проэкциясини кўради. Ҳақиқат бу тўртбурчак ингл моделлари бир қатор орқали сотиб олинади, ва уларнинг ҳаммаси эмас албатта, тўғри бурчакли бўлади қолади. Муайян нон-тўғри бурчакли шакллар тўртбурчаклар, тескари ёки космосда облиқуэлий жойлаштирилган сифатида аслида идрок этилади.

Figure 63

Биз текис объект билан муомала қилинади, бир картон қутига ўхшаб, ноёб биз объектини ташкил қилган, бир ингл вакиллик мос, фақат битта виэw бор. Бу ҳолда, биз ингл идрок объектини ва бир хил, унинг проэкциясини кўриб мумкин. Биз объект самолёт томошабин кўзига тик асосида бўлса олинади тик проэкцияси, назарда этилади. Бундай шароитда, объект ва кўзнинг тўр пардаси унинг лойиҳа тахминан бир хил шаклга эга.

Бу томошабин проэкцияси бир ўзгариш шаклини ўзгартириб эга бўлган объект кўради қутилмоқда. Субе аста-секин бир майдонда ва Ҳегагон жуда турли нисбатларда айланади. Эмас - у айрим ҳолларда тузилиши ингл акс

бўлади, бу тарзда объектни идрок, чунки абадий ўзгариб визуал тасвир сифатида умидсиз вазият эса бошқалар, этарли вакили доимий жисмоний объект бўлади бўлади. А бузиб кўзгу оқибатида оғир хисси, барча экологик объектив муҳит объектлари учун нормал визуал жавоб бўлади. Яхшиямки, бу содир бўлмайди. Нормал кундалик шароитда доимий тўр пардасига проекцияси шакли бир хил шаклда билан уч ўлчовли куб ҳиссини ишлаб чиқаради ўзгармоқда. Бу ходиса у "шаклидаги доимо" деб психологлар маълум, бешинчи бобда батафсил аталади.¹⁴

Назорат саволлари

1. Прогнозлаш нима?
2. Ўзгартириш йўналиши
3. Тасвирий фаолиятда кўникма
4. Ижодкорнинг индивидуаллик хусусияти
5. Уч ўлчовли куб деганда нимани тушунаси?

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004
2. Paintings: that Changed the World.- Munich. Berlin, London, New York.- 2003.
3. Andrew Paquette. An Introduction to Computer Graphic for Artist.- Springer Publishing Company, Incorporated, USA 2013

¹⁴ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-86

3-мавзу: Устахоналарда босма станок ёрдамида турли ашёлар юзасига тасвирлар тушириш. Экспериментал графика техникасида яратилган асарларни (эстамп) бир неча техникалар комбинациясида босмадан чиқариш. (2 соат).

Режа:

- 3.1. Ижодкорнинг тасаввур олами.
- 3.2. Ижодкорнинг тасаввури ва кўриш хотираси хусусиятлари.
- 3.3. Ижодкорнинг тасаввурни акс эттира олиш қobiliяти.

Таянч иборалар: *Идрок, ингл тасвирларини, концепцияси, куб, Сфенкс тасвири, Миср санъати, Форешортен, Ташиқи ва ички идрок.*

3.1. Ижодкорнинг тасаввур олами.

Уч ўлчамли органининг визуал тушунчаси

Идрок асосида олинган объект, ингл тушунчаси учта муҳим хусусиятга эга. Бу ҳар қандай, хусусан проэкцияси чекланган уч йўналишларини, доимий шаклини эмас, балки эга бир объект сифатида объектини билдиради. Мисол сифатида, биз Франсис Галтон ингл тасвирларини ўрганиш мумкин. У баъзи одамлар, ҳар томондан улар сезувчи кўриш дейилади кўпинча бу салоҳиятини мустақкам тана тасвирни тасаввур мумкин ", деб баҳс юритади. Кўпчилик албатта, бутун дунё тасаввур қила олмайман, катта батафсил буни, лекин.

Ҳозирги замон жаҳон тасвирий санъати тез ва турли оқим, ҳамда йўналишларда ривожланмоқда. Лекин бу жараён ҳамма мамлакатларда бир хил кечмоқда деб бўлмайди. Бир мамлакатда реализм, бошқасида импрессионизм, яна бошқасида абстракционизм шуҳрат қозонмоқда.

Умуман эса XIX аср охири ва XX аср тасвирий санъати тараққиётида Франция, Мексика, АҚШ, Испания, Россия каби мамлакатлар етакчилик қилмоқдалар. Жаҳоннинг илғор тасвирий санъати вакилларида франциялик П.Гоген, О.Ренуар, А.Матисс, О.Роден, Испаниялик П.Пикассо, Америкалик Р.Кент, Мексикалик Д.Сикейрос, Д.Ривера, Италиялик Р.Гуттузо, Россиялик И.Шишкин, С.Коненков, И.Репин, И.Айвазовский, Ўзбекистонлик Ў.Тансиқбоев, Ч.Ахмаровларни кўрсатиш мумкин. Бу ва бошқа бир қатор рассомлар тасвирий санъатининг асосий оқимлардан ҳисобланган реализм, романтизм, импрессионизм, формализм каби оқимларда ижод қилмоқдалар. Бу йўналишларда юксак бадиий савиядаги асарлар яратилди. Улар П.Пикассонинг “Шар устидаги қизча”, Уч мусиқачи (Испания), Салвадор Далининг “Уруш қиёфаси”, Р.Кентнинг “Ноябр ойидаги Шимолий Гренландиянинг кўриниши”, Э.Уорхолнинг “Автопортрет”, А.Поздеевнинг “Театр кишилари” (Россия), С.Алибековнинг “Дўппили автопортрет”

(Ўзбекистон), Д.Сикейроснинг “Янги демократия”. Мехикодаги миллий кадрлар тайёрлаш мактаби деворига ишланган сувратларидан; С.Далининг “Мадонна Порт-Лигат” (Мексика), П.Гогеннинг “Кечув”, О.Ренуарнинг “Жанна Самара” портрети, А.Матиссинг “Идиш ва мевалар”, П.Сезаннинг “Пентуазедаги тегирмон манзараси” (Франция), И.Шишкиннинг “Буғдойзор”, С.Коненковнинг “Поганини” (Россия), Ван Гогнинг “Адирдаги ўрим-йиғим”, О.Роденинг “Мутаффакир” (Франция), И.Айвазовскийнинг “Тўққизинчи вал” (Арманистон), Р.Гуттузонинг “Саҳродаги отиш”, “Худо бизга ёр” (Италия), Д.Риверанинг Халқ маорифи вазирлиги биносига ишланган фрескалар (Мексика), Ири Моруки, Тосуки Морукиларнинг “Херосима фожеалари” (Япония), И.Репининг “Садко” (Россия), А.Лентуловнинг “Зангори қувача ва мевалар” (Франция), Уста Мўминнинг “Чўпоннинг туши”, Р.Ахмедовнинг “Тонг”, “Оналик” (Ўзбекистон) асарларидир.

Бир тажрибали минералогист у бир вақтнинг ўзида унга кристал маълум барча партиялар тасаввур мумкин, деб мени ишонтирган "[3]. Бу мисолда, тасаввур ва ингл хил нарса эмас. Йўқ объект образли қобилияти унинг визуал тузилмасини тушуниш учун талаб қилинмайди. Бироқ, Галтон мисоллар муддатга нимани далил бор "уч ўлчамли вакиллик". Бир киши биллур ёки сайёрамизнинг умумий бир фикр бор бўлса, у ҳолда унинг ишлаши объект идрок ҳар қандай таъсир нуқтасини йўқ бўлади. Бу шубҳасиз, чунки объект ингл тушунчаси асосан турли томондан идрок универсаллиги асосланган бўлади. Бироқ, бу Висуал тушунчаси, ўрнига оғзаки баёни, сезувчанлик тажриба орттирган билим натижасида руҳий ажралмасликка бўлади. Интеллигент билим лекин фақат тушунчаси визуал сифатлари таржима қилиниши мумкин даражада, бир Висуал контсепциясини шакллантириш учун баъзан ёрдам беради.

Сирасини айтганда, жисмнинг визуал тушунчаси, қобилиятига эга эмас, у бундай ҳайкалтарошлик ёки меъморий сифатида, фақат уч ўлчамли муҳитда вакили мумкин. Биз бир текис сирт устида суратга олиш бўлсангиз, у ҳар доим амалга оширилиши мумкин. Шу мақсадда, у бир тузумдан бошқа тузумга дан тасвирни узатиш учун фақат зарур, сиз визуал тушунчаси таркибий хусусиятлари айрим икки ўлчовли тасвирни орқали кўрсатиш керак. Шундай қилиб олинган тасвирлар болалар расмлари каби, текис пайдо, ёки Уйғониш бўяш каби, макон қанчалик кучли бор, лекин ҳар ҳолда, муаммо ҳал этилмаган қолмоқда мумкин - тўлиқ ингл бевосита самолётда орқага ўйнаган бўлиши мумкин эмас.

Нима яхши лойиҳа?

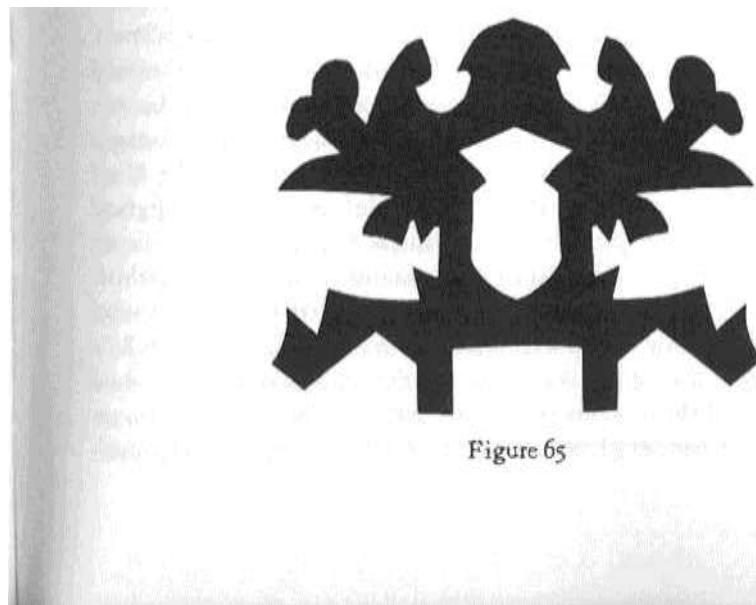
Бундай узатиш учун бир усул бир ёки бир неча прогнозлар танлаш учун ва объект кейин улар биргаликда билдирди рамзи эканини эришилади. Савол кейин мен нима лойиҳа танлаш керак, пайдо?

Баъзи объектлар, ёки барча прожексийлар бундай соҳа ёки тош тартибсизлик шакл каби, тенг яхши. Одатда, шу билан бирга, айрим фарқлар бор. Куб олти томон ҳар қандай тик лойиҳа ўз фарқ бор. Прогнози бўйича оддий оғишлар бир квадрат шаклига ҳузурида да тўр пардасига шаклланади

сифатида Албатта, қийшиқ лойиха куб юзлари идрок этилади. Бу фарқ оддий қисман формасини эга бўлган аниқ лойиха моделлари шакллантириш каби соддалиги тамойилига асосланади.

Ушбу оддий қисман ва визуал лойихалаш текис тасвир билан ўйинида таржима керакли визуал вакиллигини амалга ошириш учун кўпроқ мос афзал оласизми? Уларнинг баъзилари - ҳа. Энг объектларини Бизнинг ингл таркибий симметрия, объект энг бевосита аниқланиши хос прогнози билан ифодаланadi. Шунинг учун, масалан, инсон шахслари ифодали фазилатлар унинг олд нуктаи тасвир пайдо бўлади.

15

Лекин, шакл, тасвир қарайлик. Сомбреро - 65. Эҳтимол, бу кўрсаткич Мексика кийимини энг оддий тасвир иложи борича кўп. Шу билан бирга, бундай талқин фақат тасвир аниқлиги ва объект ўзи бу нақш номувофиклик ўртасидаги қарама натижасида туриб бир ҳазил, деб оқланган. Унга кўра, бундай қайроқ ёки қовурилган Донут деб мавзуларда Мексика бош кийими ажрата қилиш мумкин эмас, деб бу шаклнинг (меҳмонхонада учинчи қаватда жойлашган деразадан, чиқиб сарв сомбреро олишингиз мумкин) рост, лекин кўп жиҳатдан ҳақиқатга мос келмайди. Ишончли ва ифодали бўлиши учун, тасвир таркибий асоси шакл. 65, бу ифода қаратилган визуал тақдимот, таркибида билан умумий оз бор. Аксинча, у йўлдан бизни жорий этиш, бошқа бирлашмалар сабаб бўлади.

Албатта, санъат асарларининг энг имаге объекти тузилиши фақат аниқлик кўпроқ ўз ичига олади. Бироқ, объект, тасвир ҳеч модомики имаге визуал объект асосий ғояси бир оғиш бўлгани каби, бизнинг кўзлари бевосита талқин этилиши мумкин эмас, деб санъат ва тасвирий фикримизга бўлишдир. Бизнинг

¹⁵ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. - University of California Press, USA 2004. - P. - 87.

кўзларимиз фақат интеллектуал билим орқали ўнг фикр букланган мумкин Мексика шляпалар бир нақш билан бу операцияни бажариш мумкин эмас.

Ҳақиқат жуда қийин бўлиши учун чиқади бошланғич вазифа, бир текис сирт устида объектлар шаклининг асосий хусусиятларини тасвирлашга. Инсон портрет профил ёки тўлиқ юзига кўрсатиш керак? ГК Честертон у бир аёл ҳақида айтган "бир аниқ курул четини фарқланган сифатида ақлий ҳар доим унинг профил тасаввур." (Антропометрик бўйича) муҳим кишилик хусусиятлари фақат расмлар бирида содир бўлиши мумкин, чунки полиция эҳтиёжлари учун ҳар доим, ҳар икки суратлар (тўлиқ юзи ва профили) керак бўлади. Бир хил бурчак - А янада асорат объектининг айрим қисмлари эса бошқа бир бурчакдан яхшироқ кўринади, аслида томонидан жорий этилади. Буффало, одатда, бир шакли энг яхши томондан намоён бўлади. Тўғри, сиз унинг шохлари томонидан ташкил бир лйре, характерли шакли кўриш мумкин эмас. А учиб ўрдак ёйилган қанотлари бўлса фотосурат унинг профил, кўриш мумкин эмас. Танлаш керак бурчаги, бир шиша илдиз ўрганиш ва кўзойнақлар бўйин давра шаклини ва кеманинг базасини бузиб. Қандай, бир расм ҳовузда фақат бир бирдъс-кўз нуқтаи билан олиниши мумкин бўлган асосий негизини тўғри фикр тасвирлашга, ва дарахтлар, намунавий шакли қайси профили ягона пайдо: Бу муаммо объектларини комбинацияси тақдирда содир бўлади? Ташқи кўринишига кўра, оддий объектга олинг - бир стул (Фиг 66.). Топ виэw (а) ўриндикқа шаклига мос келади. Фронт виэw (б) Кафедра юз ва олд оёқлари учун унинг симметрик жойлаштириш нисбатан шаклини кўрсатади. Бу хусусиятлар барча (билан) ён виэw махфий қилсангиз, лекин у яна бир муҳим хусусияти касб - бир кафедра, қайтиб унинг оёқлари ва тўртбурчак орқа ўрнини. Фақат Ниҳоят, бир пастки (д) а квадрат шакли ҳисобланади ўриндикқа, бурчакларида тўрт оёқ симметрик тузумига аниқлаш мумкин. Ушбу маълумотларнинг барчаси субъектнинг визуал вакиллик тўғри таълим учун зарур. Қандай қилиб бир хил тарзда ўтиши мумкин?

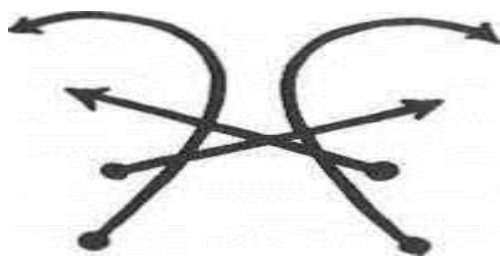

Figure 66

Бу вазифа билан боғлиқ қийинчиликлар ҳақида, олинган ўрнига баландпарвоз маълумотлар Жорж Кершенштайнером [4] (Фиг. 67)

томонидан бўлган. Улар хотира дан ўйнаш берилди кейин бу рақамлар эса, схематик шаклда талабалар томонидан қабул қилинган қарорларнинг хос вариантларни кўрсатади "ҳисобга тўғри нуқтаи назар олиб, кафедра уч ўлчамли тасвир."¹⁶

Мисрликлар усули

¹⁶ Figure 66// Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-87

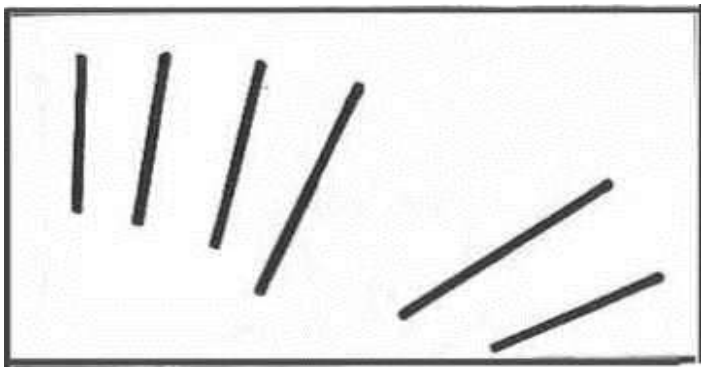

Figure 67

Бир ечим бизга девор чизгилари ва қадимий Миср ёрдам тасвирлар ёки болалар расмлари мисол беради. Бу прожекторини учун бир мавзуни ёки энг яхши тасвир гол мос мавзуларда бирлашмасидан танлашда иборат. Бир вақтнинг ўзида, шу тариқа олинган рақамлар ҳукм, ёки энг яхши паст навли маҳсулот сифатида кўриб чиқилди.¹⁷

Figure 68

Бизнинг вақт ичида бу усул бир бефарқ шаклида баъзи рассомлар томонидан "хизмати олинган" ва Миср ва болалар расмлари бадиий қиймати ҳақида гапирганда қилинган бўлса. Бироқ, бу усул этарли психологик талқин ҳали мавжуд эмас.

3.2. Ижодкорнинг тасавури ва кўриш хотираси хусусиятлари.

Умуман олганда, биз мисрликлар, шунингдек, қадимий юнонлар, Этрүск ва шу график услуби ишлатилади. Бобилликлар, техник қийинчиликлар туфайли учун олдини-мос кесилган ҳаракат деб ўйладим.

Юқорида қайд қилганидек ҳозирги замон тасвирий санъати ниҳоятда турли туман оқим ва йўналишларда ривожланмоқда. Шундай оқимлардан бири реализм оқимдир.

Реализм ибораси кенг маънода ҳаётни тўғри, ҳақиқатда қандай бўлса шундайлигича ўзига хос бадиий шакллар ёрдамида тасвирлашни назарда тутуди ва у XIX аср ўрталарида Францияда пайдо бўлди. Реализм фотография каби борлиқни кўчириш эмас, балки уни ифодалашга ижодий

ёндошиб, ҳаётдаги энг характерли, қизиқарли кўринишларни танлаб олиш, шу асосда асарлар яратишдан иборат эди. Реализмнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши рассомлардан Домье, Курбе, Репин, Гуттузолар катта роль ўйнайдилар. Реализм оқимида яратилган асарларнинг ёрқин намунаси

¹⁷Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. - University of California Press, USA 2004. - P. -89

Америкалик рассом Р.Кентнинг “Ноябр ойидаги Шимолий Гренландиянинг кўриниши”, Хитойлик рассом Чжао Пэйчжининг “Қийғоч гуллади”, россиялик ҳайкалтарош С.Коненковнинг “Поганини” каби сувратлари мисолида кўриш мумкин. Р.Кентнинг Москвадаги А.С.Пушкин номидаги тасвирий санъат музейида сақланаётган “Ноябр ойидаги Шимолий Гренландиянинг кўриниши” номли сувратида Американинг Шимолий Шарқидаги Шимолий муз океани ва Атлантика океани яқинидаги оролнинг бир чеккасининг кўриниши тасвирланган. Унинг мазмунида бу совуқ иқлимли жойларнинг ўрганиш учун борган тадқиқотчиларнинг яшаш шароитлари ва океanning кўриниши ўз аксини топган.

Ҳозирги замон ҳайкалтарошлик санъатининг ёрқин намунасини сифатида машҳур рус ҳайкалтароши С.Коненковнинг “Поганини” портретида кўриш мумкин. Поганини XIX аср иккинчи ярмида Италияда яшаб ижод этган скрипкачи ва композитор ҳисобланади. Мазкур асар 1956 йилда дарахт шох ва илдизларини қайта ишлаш орқали яратилган. Асар шунчалик муваффақиятли ишланганки, ҳайкалтарошнинг фантазияси ва қобилиятига қойил қолмасдан иложи йўқ.

Сувратда ижрочини шарт бўлган асосий қисмлари ҳисобланган боши, кўллари, шунингдек скрипкаси акс эттирилган. Ҳайкалдаги скрипка уни камони, скрипкачининг умумий ҳолати, бармоқларнинг, сочларининг, унинг юзидаги ҳиссиётларга тўла кўриниши фақат Поганинига хослиги яққол сезилади. Ҳайкал рангсиз, ташландиқ ёғоч парчаларидан ишланган бўлсада кишига моҳир скрипкачи ҳақида тўла тасаввур ҳосил қилади.

Мазкур ҳайкал орқали томошабинлар моҳир скрипкачига нисбатан ўзининг юксак ҳурматини акс эттиради. Ҳайкал Москвадаги рассомлар уюшмаси биносида сақланади.

Реалистик рангтасвир оқимида яратилган ишлардан яна бир хитой рассоми Чжао Пейчжининг “Қийғоч гуллади” номли натюрмортидир. Мазкур иш 1980 йилда яратилган бўлиб, уни ишлашда рассом кумуш рангли фолга, тухум пўчоғи, садаф увоқлари ва лакдан фойдаланган.

Бу аргумент кўрсатди Генри Счаэфер томонидан рад этилди [5] Миср санъат тарихи давомида истисно бўлиши давом этмоқда, инсон елка томони кўриниши, аллақачон Олтинчи сулоласи даврида баъзи Миср расмлари мавжуд эканлигини. У мисол қилиб кесиб ёки тош ҳайкал тортиб икки ёрдам тасвирланган ишчи келтиради. Бу ишчилар элка проэкцияси олдида тўхтатиб қилинади ва ҳайкал истиқболли "ўнг" томони кўриниши (Фиг. 68). Шундай қилиб, жонсиз кучайиб тасвирлайдиган, Мисрликлар XIX асрнинг санъат ўртасида, ҳаётийлиги катта таъсир ўқитувчи фикрича, яратадиган техниканинг солдилар. Бундан ташқари, Счаэфер у тош бир Сфенкс тасвирни ёъниб ясаган учун зарур бўлган пайтда, унинг профили тўртбурчаклар блок томондан тасвирланган ишора; Бу техникаси узоқ орқага 1500 эрамиздан аввалги каби,

ва, эҳтимол, аввал сифатида ишлатилган. Табиийки, тасвир профил учун истиқболли ўйинининг билим ¹⁸талаб қилади.

Барча бу улар вариант йўқ эди, чунки мисрликлар, тик прожекторини усули ишлатилади, лекин улар тасвирнинг бошқа усуллар билан бу усул афзал, чунки бу таклиф. Бу усул уларни профили имаге Кўз олд проэкцияси характерли элка ва кўкрагидаги носимметрик ва юзини сақлаб қолиш учун рухсат берилади.

Ушбу ибора баҳолашда, биз бадий тасвир, бир бутун сифатида уч ўлчовли объектни визуал вакиллик асосида эканлигини унутмаслиги лозим. Тез содир муайян нуқтаи назаридан (бу каби бир нарса камера содир) билан объектлар объектини ёки ўрнини нусха усули қадимий Миср рассомлар хос эмас эди. Модели бевосита расм ёки бўяш, санъат тарихида жуда кам ходиса. Ҳатто Ғарб санъати Италия Уйғониш даври дастлабки тайёргарлик хомаки чекланган кўп жиҳатдан бир модел билан ишлаш ва, албатта, бир фотография нуқтаи назар фойдаланманг, чунки. Миср санъат арбоблари Аслида натижасида ", бу, албатта," Мисрликлар инсон танасини намойиш қилиш имкониятига эга бўлмаган, балки, чунки, замонавий томошабинлар учун "сунъий" туюлиши мумкин, деб бутунлай бошқача методологияси стандартлари бўйича ўз ишлари бўйича замонавий томошабинлар ҳакамлар. Бу нотўғри уни олдини олишга томошабин бепул сўнг, у "нореал" деб Миср кўрсаткични сезмаган қийин бўларди.

Бир сўраши мумкин: нима учун биз бу муаммо бутунлай нуқтаи қонунлари ёрдамида ҳал қилиниши мумкин ҳақиқатни нусха кўчириш учун ибтидоий уринишлар билан тамирсилик керак? Фиг ҳисобланади. 66 Керакли ингл идрок сифати билан изчил Кафедра тасвирни ўз ичига олмайди? Ушбу саволларга жавоб бериш учун, мен Мисрликлар нуқтаи қонунлари билан бўялган бир расмда ифода мумкин объектларни қайта тиклаш учун ҳаракат қилади. Фиг. Квадрат ҳовузга, дарахтлар билан ўралган - қозонлари Шу объект икки версиялари устида 69 ва схематик шаклида 70. Бу кўрсаткичлардан бири марказий нуқтаи қонунлари остида ҳовуз кўрсатади тўғрисида (Фиг 69.), бошқа томондан - Миср ва бошқа қадимий қанор турлар ишлатиладиган усул, шунингдек, дунё бўйлаб болалар расмлари бўйича (расм 70) мувофиқ.

¹⁸ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- Univercity of California Press, USA 2004.-P.-90

Plate I. Pablo Picasso. Seated Woman. Gouache, 1918.

Museum of Modern Art, New York.¹⁹

"Бу расм ҳам чалкаш ва жуда нотўғри: нуқтаи қонунлари томонидан амалга расмлари миннатдорлик, Миср қуйидагича ифодаланиши мумкин. Ҳовуз формасини бузиб. Балки, у майдонда нисбатан тўрт томонлама тартибсизлик шакли ҳисобланади. Аслида, дарахтлар симметрик шаклда Ҳовузнинг атрофида жойлашган ва эрга нисбатан, улар тўғри бурчак остида бўлади. Ҳамма бир хил ҳажми ташқари. Расмда, баъзи дарахтлар сув жойлашган. Бошқалар кучли мойил эса уларнинг баъзилари, эрга тик чизилади; Улардан баъзилари бошқаларга нисбатан анча юқори. " Замонавий рассом Миср, деб ҳовузни баҳслаша бўлсангиз, уларни бўялган, фақат самолётда кўриш мумкин ва негадир ҳамма дарахтлар, эрга текис ёлғон деб, Мисрликлар бинобарин, тушуниш, уни тасаввур эмас, балки бўлиши мумкин.

Ташқи кўринишига кўра, тасвир визуал тақдирот таркибий асосини қайта ишлаб, ҳозирги талаб, ҳалокатли оқибатларга олиб келади. Миср, сим метр билан носимметрик таққослаб, майдонда ғояси билан квадрат виэw, том маънода бу талабни бажаради.

Бу ҳолда, тўғри, истиқболли анормал нақш квадрат, бир квадрат каби кўринади, деб эмас, балки фақат у реал нарса сифатида нуқтаи қонунлари томонидан амалга ўйинида қараш ўзини олиб эмас, балки каби бўлиши мумкин, агар, замонавий цивилизация пахтакорлари, балки Миср бўлган киши учун унинг тасвир. Счаэфер унинг эгаси уни томоша, немис деҳқон ўйини бўялган рассом хотиралар олиб келади. Рассом эгри чизиклар истиқболлари бўялган бўлса, деҳқон протест: «Ўйимга жуда тўғридан-тўғри, чунки Нега, бир эгри томи чизиш», дедилар. У кейинчалик тайёр суратини кўриб, кейин у хайрат билан хитоб қилди: "А ғалати нарса - бинони! Энди, у, албатта, менинг ҳақиқий уй эмас! "

Истиқболли тасвир оригиналлиги, уларни тўғри қараш учун, нотўғри объектларни акс эттириши ҳисобланади. Тасвир икки кўриб усуллари

¹⁹ Plate I. Pablo Picasso. Seated Woman. Gouache, 1918.

Museum of Modern Art, New York.// Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. - University of California Press, USA 2004. - P. -90

ўртасида муҳим фарқ бор. Миср ёки бола майдонида, хусусиятлари уларнинг реал рақамлар майдонида қайта такрорланиши, аслида кўради. Бу йўлда собит қолиб, сезувчанлик таъсири. Биз бу рақамларда расм, албатта нима, деб айтиш мумкин. **Сюрреализм-француз** тилидан олинган бўлиб, ўрта реализм деган маънони билдиради. Дастлаб у адабиётда XX асрнинг бошларида Францияда пайдо бўлиб, кейин у санъатнинг бир қатор турларига ўтган. Бу оқим вакиллари санъатда ақл-заковат, мантиқ, эстетик ва ахлоқий хиссиётларни тасвирлашга қарши чиқарилади.

Улар ғояларида ақлий фаолиятдаги ва жамият ҳаётидаги шаклланган тизимни тубдан ўзгартиришни даъво қиладилар. Бу оқим вакиллари ижодкор онгига илк бор келиб қолган сўз, ғоя, фикр, турли тасаввурларнинг дастлабкиси, қутилмаган ҳолатдаги шакли асарнинг асоси бўлиши керак деб ҳисоблаганлар. Бу оқимга исёнкорлик руҳидаги, ҳаётдаги тартиб ахлоқий қоидаларни маъқул кўрмайдиган, жамиятни ўзгартириш ғоясида юрган ижодкорлар кўшилишган.

Импрессионизм оқими XIX аср охири XX аср бошларида пайдо бўлиб, уни вакиллари реал борликни ҳаракатда, ўзгарувчанликда, ҳаётнинг қисқа дақиқаларини ҳаётий тасвирланиши ғоясини илгари сурганлар.

Импрессионизм-французча бўлиб, “таасурот” сўзидан келиб чиққан. XX асрнинг иккинчи ярмида француз рассомларидан Э.Мане, О.Ренуар, Э.Дега кабилар бу оқимга асос солдилар. Улар ўз асарларида мавжуд ҳаётдаги мураккабликларни ва тоза ва осон идрок этишга ундадилар. Уларнинг асарларига деталларнинг мувозанатда бўлиши, композицияни бўлақлардан ташкил топиши, одам қоматларини рама билан кесилгандек кўринишида тасвирлаш хос эмас. Бу оқимда кейинчалик рангтасвирчи К.Моне, ҳайкалтарошликда эса О.Роден, П.Гоген, С.Дали, П.Пикассолар ижод қилдилар.

Ана шу оқимда яратилган машҳур асарлардан бири Пабло Пикассонинг “Шар устидаги қизча” номли сувратидир.

С.Далининг “Уруш қиёфаси”, О.Ренуарнинг “Жанна Самара портрети”, Э.Уорхолнинг “Автопортрет”, Л.Гавиранинг “Экология”, П.Гогеннинг “Кечув” каби сувратлар импрессионизм оқимидаги ёрқин асарлар намунасидир.

С.Далининг “Уруш қиёфаси” номли сувратида, рассом киши бош суяги тасвири орқали урушни одамзодни қандай қиёфага олиб келиши мумкинлигини образли тарзда ифодалайди.

Импрессионизм оқимидаги асарлардан яна бири ўзбек рассоми С.Алибековнинг “Дўппили автопортрет” номли сувратидир. Асар 1986 йилда яратилган.

Бу асардан тамошабин қандай таасурот олиши мумкин. Бу таасурот кўпроқ реалистик рангтасвирдан фарқли ўлароқ турли деталларнинг

(дўппилар, қуш, кул, гул, табиат, рассом ва аёл бошлари ва бошқалар). бетартиб жойлашуви, бироқ улардаги ниҳоятда ёқимли ва тоза ранглар кишига завқ бағишлаши билан боғлиқдир. Бу деталлар ўртасидаги умумийлик ва уларни боғлаб турувчи жиҳати шундан иборатки, унда рассом, аёл, қуш, гул, дўппи, улар ўртасидаги муҳаббатни билдириши эҳтимолдан ҳоли эмас. Шу мақсадда рассом қизил рангдаги мато орқали уларни бир-бирига боғлашга қилади.

“Постимпрессионизм” оқими Францияда импрессионизмдан сўнг XIX охири XX аср бошларида пайдо бўлди. У санъатда асарларида бадиий шакллarning маълум қонуниятлар асосида яратиш, фазовийлик, хажм, декоративлик, стилизацияга мутахассислар эътиборини қаратди.

Постимпрессионизмнинг етакчиларидан бўлган П.Сезанн дунёни маълум қонуниятлар асосида тузилганлигини, унинг моддийлиги ва буюмлигини очишга ҳаракат қилган. П.Сезанн билан бир вақтда ижод қилган голландиялик рассом Ван Гогнинг эҳтиросли ижтимоий қарашлари, кескин, шиддат, хаяжон билан тасвирий техникада яратган асарларида ўз ифодасини топди. У ўз орзуларини турмуш ва афсонавий мавзулардаги сувратларда кишилар ва табиат бирлигини ифодалашга ҳаракат қилди. Унинг ижодий изланишлари символизм ва модерн стилини пайдо бўлишига йўл очиб берди. Уни янада тараққий этишда Гогеннинг М.Дени, П.Боннар исмли шогирдлари катта хисса қўшдилар.

Постимпрессионизм оқимининг яна бир йирик вакилларида бири А.Тулуз-Лотрек эди. Унинг суврат ва график ишларида актёрлар, циркчилар, ошхона ходимларининг ҳаёти ўткир ифодали композиция, расм, ранг, доғ ёрдамида кинояли қилиб тасвирланар эди.

Постимпрессионизм оқимига неоимпрессионизм французча “ажратиш” маъносида ва пуантилизм (французча “нуқта”) ҳам киритилади. Бу оқим Ж.Сёра, П.Синьяк, К.Писсарролар нуқта ёки квадратлар ёрдамида тасвирий шакллarnи ифодалаганлар.

Пуантизм оқимида ўзбек рассомларидан З.Исломшиков ҳам ижод қилади. Раасомнинг “Шоҳимардон” номли асари шу оқимда яратилган.

Романтизм ҳам тасвирий санъатдаги оқимлардан бири. У XVIII аср охири XIX асрнинг биринчи ярмида Европа ва Амеика маданиятидаги ғоявий ва бадиий йўналишидир. Бу йўналишнинг асосида маънавий-ижодий эркинлик, кучли эҳтирос ва шиддатларга талпиниш, миллий маданият ва халқ оғзаки ижоди мурожаат этиш, узоқ юртларга ва халқларга интилиш ғоялари ётади. У тасвирий санъатда ниҳоятда ёрқин ифодасини топди.

Романтизм мактаби Францияда шаклланган. Унинг тасирини рангтасвирчи рассомлардан Т.Жерико, Э.Делакруа, шунингдек, И.Репин, Ф.Рюд, К.Брюлов, И.Айвазовский кабиларнинг ижодида кўриш мумкин. Уларнинг асарларида ғалати, кутилмаган ўткир драматик ҳолатлар, хусусан, инқилобий курашлар, тарихий ўтмиш, қаҳрамонона афсоналар, шарқнинг

кизиқарли кўриниши ва воқеалари ифодаланар эди. Француз романтиклари ўз асарлари учун эҳтироси кучли ҳарактердаги кишиларни танлаб олишар эди.

Бу оқим яратилган машҳур асарлардан бири рассом К.Брюловнинг “Помпейнинг сўнгги куни” ҳисобланади ва у 1827-1833 йиллар давомида яратилган. Унга асримизнинг 79 йилида Италиядаги Помпей шаҳрида ер силкиниши натижасида рўй берган воқеа асос қилиб олинган.

Бу воқеа натижасида 30.000 аҳолидан 2.000 киши ер остида қолиб кетгани ҳақида маълумотлар бор. Сувратда ер силкиниши натижасида шаҳарликларни бу воқеадан саросимага тушиб, ундан қутулиб қолиш учун ҳаракатлари ифодаланди. Асарнинг асосий ғояси табиатнинг бешафқат инжиқликлари ва унга қарама-қарши бўлган кишилардаги гўзаллик, ҳаёт ва ўлим ўртасидаги зиддиятдан иборат. Буни суратнинг чап томонида сағана зинапоялари атрофида тўпланган фигуралар гуруҳида кўзга яққол ташланади.

Асарнинг биринчи планида учта кишилар гуруҳи бор Биринчиси икки ўғил ўзларининг касал оталарин кўтариб қочяптилар, иккинчисида она ва бола. Ниҳоятда учинчиси ёш эр-хотинлар тасвирланганлар.

Асар марказида зинапоядан йиқилиб, ўзини йўқотган она ва гўдак тасвирланган. Бу тасвирда эскилик, қариликнинг ҳалокати ҳамда янгилик ва ёшликнинг ривожини ифодаланган.

Бу ғоя том устидан йиқилаётган ҳайкал, будпараст ва христиан рухонийлар тасвирида ҳам кўзга ташланади.

Асарда К.Брюлов суратнинг чап юқори бурчагида ўзининг расмини бошига этюдникини қўйиб олган ҳолда тасвирлаган. У Помпей рассомнинг ҳалокатдан ўзини олиб қочишдаги ҳаракатини билдиради.

Романтизм оқимида асарлар яратган график ўзбек рассомларидан бири А.Циглинецвдир. Унинг кўпгина юксак бадиий асарлари орасида “Абу Али ибн Сино буюк аллома” номли туркум асарлари диққатга сазовордир. У 1980 йилда линогравюра техникасида яратилган бўлиб. “Китоб билим манбаи”, “Устоз ва шогирд”, “Жарроҳлик” мавзуларига бағишланган. Бу асарларнинг биринчисда математика ва астронмия фани, иккинчисида мусиқа ва учинчисида жарроҳлик жараёни акс этган. Уларнинг уччаласида ҳам устоз ва шогирд ўртасидаги муносабатлар баён этилади. Бу триптихни мустақил кузатганда эътиборни сувратлардаги мазмун, улардаги кишилар, уларнинг ўзаро мулоқоти, тасвирланган нарсалар ва уларнинг тасвирланишларининг сабаблари, тасвирланган воқеа ва кўринишларни қайси даврларга хослиги, воқеа содир бўлаётган жой, йилнинг фасли ва куннинг вақтига қаратилади.

Шунингдек, асарлар композицияси, унинг ифодалилик воситалари, ундаги тасвирларнинг ўлчовлари, ўлчов нисбатлари, ёруғ, соя, ёруғсоя нисбатлари, рассом маҳоратини ҳам унутмаслик лозим.

Кейинги йилларга тасвирий санъатда кенг тарқалган оқимлардан бири **формализм** ҳисобланади. Бу оқимда мазмунга қараганда шакл (форма)

устивор ҳисобланади. Бу оқимда ягона энг қимматли бадиий элемент сифатида шакл тан олинади ва рассомлар ўз асарларини геометрик шакллар ёрдамида ёки унга асосланган ҳолда тасвирлайдилар. XX аср бошларида Европада пайдо бўлган бу оқимнинг тараққиёти натижасида футуризм, экспрессионизм, кибиизм, абстракционизм каби йўналишлар пайдо бўлди.

Абстракционизм лотича мавҳум деган маънони англатади. У XX асрда пайдо бўлиб, унинг вакиллари дастгоҳли рангтасвир, ҳайкалтарошлик ва графикада нарсалар ва ходисаларни реал тасвирлашдан воз кечдилар. Бу санъат бадиий асарни ҳаётни билишдаги аҳамиятини инкор этади. У 1910 йилда пайдо бўлиб, жамоатчилик дидларига қарши алоҳида шахсларнинг санъатга муносабатларини билдиради. Бу санъат туридаги сувратларда доғ, ҳажм, чизиқларнинг тартибсиз ҳаракати тасвирланади.

Абстракционистларнинг дастлабки вакиллари В.Кандинский (рус), Саймур Ликтон, Дейвид Смит, Жексон Поллока (америкалик), Пьер Сулажа (француз), Карела Аппела (голланд) эдилар.

Бу оқимдаги асарлардан бири 1988 йилда яратилган бўлиб, у А.Райтбурднинг “Авлиё Антонининг васвасаси” деб номланади. Сувратда тушуниб бўладиган ва тушуниб бўлмайдиган шакл, ранг, кўриниш ва воқеалар тасвирланган.

Абстракционизм оқимида фақат рассомлар эмас, ҳайкалтарошлар ҳам ижод қилганлар. Бу борада О.Цадкиннинг “Композиция” деб номланган асари диққатга сазовордир.

Классицизм–лотинча сўз бўлиб, “Намунавий” деган маънони билдиради ва у ХУП-ХІХ асрларда Францияда шаклланди. Бу оқим вакиллари ўз ижодлари учун қадимги дунё маданияти ва санъатини ўзлари учун намуна қилиб олдилар. Бу оқимда яратилган асарларда мазмунни мантикий ривожланиб бориши, композицияда мувозанатни аниқ ифодаланиши, зих чизиқни умумлашган равон бўлиши, ҳажмни аниқ андоза асосида ифодалаш талаб этилади. Ранг эса ғояни ифодалашда ёрдамчи вазифани бажариши лозим эди. Бу оқим вакилларида Н.Пуссен, К.Лоррен, А.Менчс, А.Лосенко кабиларни кўрсатиш мумкин.

Символизм-ХІХ аср бошлари-XX асрда шаклланган Европа ва Америка санъатидаги оқимдир. Бу йўналишдаги рассомлар ижодининг асосини символли-образ ташкил этади. Бу символлар турли маънони билдириб, асарда яширинган ҳолда ифодаланади. Айниқса дунёни бошқараётган сирли ғайритабиий мистик кунлар асарда асосий ўринни эгаллайди. Бу оқим вакиллари рангтасвирчи Франциялик П.Шаванна ва Германиялик Х.Маре, А.Фейербах эдилар. тасвирий санъатда 1860-1880 йилларда Франция ва Германия рангтасвирида шаклланди. Улар рангтасвирчи Франциялик П.Шаванна ва Германиялик Х.Маре, А.Фейербах эдилар.

Кубизм XX асрнинг биринчи чорагида Францияда пайдо бўлди. У хандасий шакл-куб сўзидан келиб чиққан бу йўналишдаги рассомлар

реалистик санъат анъаналаридан воз кечиб, реал предмет шаклларини хандасий шакллар-куб, шар, цилиндр, конус ва уларнинг кўшилмасидан ҳосил бўлган шакллар ёрдамида тасвирлар эдилар. Бу йўналишдаги санъат намоёндаларидан П.Пикассо, Ж.Брак, Х.Грис, А.Лентулов кабиларни кўрсатиш мумкин.

Кубизм оқимида оид ва характерли ишлардан бири 1987 йилда яратилган А.Поздеевнинг “Театр кишилари” деб аталади. Уни синчиклаб кузатилганда суврат мазмунидаги ҳар бир детал у ёки бу хандасий шакл асосига қурилганлигини кўриш мумкин. Бу нарса асосан кубизм оқимидаги рассомлар ижодига мансуб. Қани, бир ўйлаб кўрин-чи? Театр артистлари нечта ва улар қандай ишлар билан машғул. Асар композицияси мақсадга мувофиқ тузилганми? Суратда ранглар тўғри танланганми? Асар ҳақида ўз таассуротингизни билдириш.

Футуризм-лотинча “футурм” сўзидан олинган бўлиб, келажак маъносини билдиради. Бу оқим вакиллари “келажак санъати” ни яратиш мақсадида анъанавий маданиятни, унинг барча ахлоқий ва бадиий моҳиятини инкор этдилар, катта шаҳарни машиналашган ютуқларни, уларнинг ҳаракати, куч-қувватини улуғладилар. Футуризм тасвирий санъатда ўз мазмуни билан кубизмга жуда яқин туради. Футуристлар ўз асарларида шаклларнинг кесишуви, сурилиши, тўқнашувларини, мотивларни кўплаб қайтарилишини ифодалар эдилар. Бу билан улар томошабинда замонавий шаҳарлардаги шиддатли ҳаракатни тасвирини кўрмоқчи бўлдилар. Футуризм биринчидан бор Италияда пайдо бўлиб, унинг асосчиси Филиппо Маринетти ва Уго Боччони, Карло Карра эдилар. Бу оқим Европадаги бир қатор мамлакатларда кенг тарқалди.

Футуризм оқимида яратилган асарлардан бири сифатида германиялик рассом Ш.Хубернинг “Тўкин-сочинлик жамиятидаги иш” номли сувратни кўрсатиш мумкин. 152-расм. Асар 1987 йилда яратилган бўлиб, у орқали футуризм оқимининг ғояларини осон тушуниб олиш мумкин.

Примитивизм-“примитив”, яъни содда маъносин билдиради. У XIX аср охири XX аср бошларида пайдо бўлган тасвирий санъатида тасвирий воситалар атайлаб жўнлаштириб, ибтидоий, ўрта асрлар, халқ санъати, болалар ижодига яқинлаштириб асар яратишдир.

Примитивизмнинг пайдо бўлиши буржуа санъатда ижодкор томонидан ҳаётни реал акс этдиришдан узоқлашуви, шунингдек, Европада ХУІ асрдан бошлаб шаклланган турли бадиий услублардан воз кечиш йўлидан ҳаракатлар билан боғлиқ.

Касбий махсус маълумот олмаган, осон тасвирий воситалардан фойдаланиб сувратлар яратган рассомлар қаторига франциялик А.Руссо, грузиялик Н.Пиросманавили кабиларни киритиш мумкин. Бу оқимда яратилган П.Пикассонинг “Раққоса” суврати ҳам бор. Хусусан. Унинг 1907-

1908 йилларда яратган “Раққоса”, Н.Пиросманашвилининг “Кичик балиқчи”, “Жираф” номли асарлари примитивизмга хосдир.

Модернизм, францизча “Модерн” сўзидан олинган бўлиб, энг яхши, замонавий деган маънони англатади. У бир қатор маданият ва санъат йўналишидаги оқимларнинг умумий номи бўлиб, унинг шаклланиши XIX-XX асрларга тўғри келади. Бу оқим вакиллари мумтоз санъатнинг инсопарварлик анъаналаридан воз кечадилар. Уни дастлабки шакллари кубизм, сюрреализм, абстракционизм ҳисобланади.

Бу йўналиш мутхассислари ўтмиш меросдан бутунлай воз кечиш ва мавжуд бадиий дид ва эстетик тушунчалар асосида шаклланган нормаларга қарамақарши бўлган янги принципларни яратиш ғояларини илгари сурадилар. Кейинчалик XX аср бошларида модернистик оқимларнинг ривожланиши асосида абстракционизм оқими пайдо бўлди. Уни предметсиз санъат ҳам дейишади. 1940 йилларда АҚШда “Тинч океан абстракционизм мактаблари” ни пайдо бўлиши унинг бошқа оқимлар орасида юқори ўринга чиқиб олишга имкон берди. 1940-1960 йилларда модернизм кўп мамлакатларга тарқалди ва ўша даврларда илғор ҳисобланган реализм қарши кўринишга эга бўлди. Санъатдаги бу оқимнинг мақсади маънавий эркинлик, ҳар бир расомдаги ўзига хосликни ифода этиш. модернизмнинг чуқур асосларини очиб ташлашдан иборат эди.

3.3. Ижодкорнинг тасаввурни акс эттира олиш қобилияти.

Визуал идрок этиш учун мўлжалланган ҳар қандай тасвир кучи, биринчи навбатда, йўл қиёфада объектини ўзи хос хусусиятлари билвосита бу хусусиятлари идрок фақат кейин идрок ва йўқлигига боғлиқ. Шундай қилиб, энг самарали ва ишончли санъат ҳал - бу квадрат квадрат ёрдамида хусусиятларини тасвирланган²⁰. Шунинг учун у, натижада, бу санъат истиқболли тасвир қонунларига рад васф кўп йўқотиш мумкин эмас. Бу уни рад қилганлар учун кўпроқ нуқтаи қонунларига асосланган санъатини ривожлантиришга кишилар учун муҳим эмас, балки бўларди эди, янги ифодали имкониятларни, ҳимоя қилиш учун амалга оширилади.

Форешортен

Бундай хатти ҳаракат билан ошкор қилинган сезувчанлик жараёни психологлар томонидан хали ҳам “умумлаштириш” деб қабул қилинади. Бу термин олдиндан маълум назарий ёндашув бўлиб, у шу борада ўтказилган экспериментни ўзи билан рад этилган. Фараз қилинганки, англаш бу индивидуал ходисаларни ёзиб олиш билан бошланади, ва уларнинг умумий хусусиятларини фақат тушунчаларни интеллектуал шакллантира оладиган

²⁰ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- Univercity of California Press, USA 2004.-P.-123.

тирик мавжудотлар орқали тасаввур этса бўлади. Шунинг учун, хар хил хажм, ориентация ва рангдаги учбурчакларнинг ўхшашлигини фақат миясида учбурчак тизимини умумий тушунчасини хар хил индивидуал кузатишлар асосида чизиб ифодамай оладиган кузатувчиларгина топа олади. Логик абстракция тажрибаси йўқ ёш болалар ва хайвонлар шу каби вазифаларни қийинчиликсиз амалга оширганликлари жумбоқли хайратни юзага келтирди.

Эксперимент натижалари сезги назариясини тескарисига суриб юборишни талаб этди.

Энди шундай туюлдики, кўриш қобилиятини биз хечам бирон деталдан умумийга ўтадиган тушунча деб қабул қила олмаймиз. Аксинча, шу нарса ойдин бўлдики, умумий таркибий хусусиятлар сезгининг асосий маълумотлари хисобланади, шунинг учун учбурчаклик тизими бу интеллектуал абстракцияни охириги махсулоти эмас, бироқ у индивидуал маълумотни ёзиб олишга нисбатан тўғридан тўғри ва кўпроқ бошланғич тажриба билан боғлиқ. Ёш бола бир итни бошқа итдан ажратиш танигунга қадар у “итга ўшаш” жонни кўради. Мен хозир шуни кўрсатмоқчиманки, ушбу психологик кашфиёт бадиий шаклни тушунишда хал қилувчи муҳим қадам хисобланади.

Бу янги назария ўзига хос муаммо туғдиради. Умумий таркибий хусусиятлардан бири сезги очиқ ойдин конкрет стимул намунаси билан берилмаган деб хисобланади. Агар масалан, бир одамни боши ёки бир қанча бошлар думалоқ бўлиб кўринса, ушбу юмалоқлик стимулнинг қисми деб хисобланмайди. Хар бир бош юмалоқликни ташкил қилувчи ўзининг мураккаб контурига эга. Агар бу юмалоқлик фақат интеллектуал равишда қабул қилинмасдан, балки ҳақиқатда кўрилса, қандай қилиб биз уни сеза биламиз? Эҳтимоллий жавоблардан бири стимул конфигурацияси сезувчанлик жараёнига шу махнода кирадики, у мияда умумий хиссий категорияларнинг ўзига хос намунасини уйғотади. Бу намуна стимуляцияни англатади, худди илмий тавсифга ўхшаб, умумий тушунчалар тармоғи кузатилган феномен деб хисобланади. Илмий тушунчаларнинг табиати уларни феноменни “ўзини” эгаллаб олиш эҳтимолини инкор қилади, перцепция объекти стимул материални ўзига бутунлай ёки қисман эга бўлолмайди. Олим олмага яқинлаша оладигани, қачонки у уни вазнини, хажминини, шаклини, жойлашган жойини, ва мазасини ўлчаб синай олса. Перцепция объекти стимул “олмага” яқинлаша оладигани, қачонки у уни махсус тарзда юмалоқлик, оғирлик, мевалик тами, пишмаганлик каби умумий сезги хислатлари орқали ифодомай олади.

Биз бу оддий, мунтазам шакл – квадратга қараганимизда, ушбу сезгини шакллантирувчи фаолият сезилмайди. Квадрат формаси, муволафасиз стимулда берилганга ўхшайди.

Агар биз яхши белгиланган ва инсон ясаган шакллар дунёсини тарқ этиб атрофимиздаги ҳақиқий табиат манзарасига назар ташласак, биз айнан нимани кўрамиз? Балким, жуда хаотик оммавий дарахтларни ва чакалакзорларнидир. Бази дарахт таналари ва шохлари бирон аниқ йўналишларни кўрсатиши мумкин, ва кўзларимиз уларга ёпишиб қолиши мумкин, ва бир бутун дарахт

ёки бута одатда бизга тушунарли доира ёки конус шаклида намоён бўлиши мумкин. Биз уларнинг япроқлилик ва кўкимтирлик текстурасини ҳам кўриб чиқишимиз мумкин, лекин табиат манзарасида шунчалик кўп нарсалар борки, кўзларимиз уларни хаммасини илғаб олиш қобилиятига эга эмас. Ва базида аралаш панорама бизга аниқ йўналишлар, хажмлар, геометрик шакллар, ранглар, ёки текстуралар конфигурацияси бўлиб кўриниши мумкин, ва биз уларни ҳақиқатда англай оламиз деб айтишимиз мумкин.

Агар бу тасвирлаш тўғри бўлса, биз шуни айта оламизки, нарсаларни англамоқ “сезувчанлик тушунчалари” маълумотидан иборат. Одатдаги стандартлар бўйича балки бу унчалик тушунарли терминдир, чунки сезгилар конкрет нарсалар билан чегараланиши керак, тушунчалар бўлса абстракт нарсаларга боғлиқ. Биров, юқорида қайд этилгандай, кўриш жараёни тушунчани шакллантириш ҳолатларига тўғри келади. Кўриш тажриба материали билан боғлиқ бўлиб, у тегишли шаклдаги умумий формаларни яратади, ва уларни биз биз фақатгина бирон бир индивидуал ҳолатларда қўллабгина қолмай, шунга ўхшаш бир неча бошқа ҳолатларда ҳам қўллашимиз мумкин²¹.

Лекин биз ҳечам “тушунча” сўзини ишлатган ҳолда, бир нарсани англашни интеллектуал жараён сифатида назарда тутмаймиз. Биз кўриб чиқаётган жараёнлар асаб тизимининг визуал секторига тегишли эканлигини назарда тутишимиз лозим. Лекин тушунча термини бўйича базида хисларнинг бошланғич фаолияти ва ундан юқори поғонадаги фикрлаш ёки мулоҳаза қилиш орасида жуда катта ўхшашлик борлигини англатади. Шунинг учун ҳам ушбу ўхшашлик шунчалик зўрки, кўп психологлар хисларимиз ютуқларини интеллект орқали уларга берилган сирли ёрдам билан боғлиқ дейдилар. Бу психологлар онгсиз ҳулосалар ва ҳисоблашлар тўғрисида сўзлайдилар, чунки уларнинг фарази бўйича, хис қилишни ўзи фақатгина ташқи дунё зарбаларини механик қайд қила олади. Энди шундай туюладики, худди шу механизмларнинг ўзи иккала сезувчанлик ва интеллектуал даражада фаолият кўрсатади, шунинг учун тушунча, баҳолаш, логика, абстракция, ҳулоса, ҳисоблаш каби терминлар бизни хисларимизни ишлашини тасвирлаш учун зарурдир.

Яқинда психологларни билдирган фикрларига кўра, биз кўришни инсон онгини ижодий фаолияти деб атасак бўлади. Амалга оширишларни хис туйғу даражасида англамоқ бу фикрлаш маконида тушунишни англатади. Ҳар бир одамни кўриш аъзоси расомни лол қолдирадиган қобилиятини шохиди бўлади, ва бу тажрибани ташкиллаштирилган форма орқали яққол интерпретация қилиб беради. Кўриш бу тушуниш қобилиятидир.

Шакл нима дегани?

Объектни жисмоний шакли уни чегаралари билан белгиланади – масалан, қоғоз парчасининг тўғри бурчакли томонлари, конуснинг ён ва пастки томонларини чегаралайдиган икки юзаси. Жисмоний шаклни одатда назарга

²¹ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- Univercity of California Press, USA 2004.-P.-287.

олинмайдиган хусусиятлари бу унинг бошқа фазовий аспектларидир: предмет ўнг ён томони билан тепага қараганда ёки тўнтариб қўйилганда, ёки бошқа предметлар hozir яқин жойлашганда. Ва аксинча, сезувчанлик шакли сезиларли даражада ўзгариши мумкин, қачонки уни фазовий ориентацияси ёки уни ташқи кўриниши ўзгарса. Визуал шакллар бир бирига таъсирини ўтказди. Бундан ташқари, биз яна кейинчалик шуни кўрамизки (72 Расм) , предметни шакли фақатгина уни чегаралари билан бедгиланмаслигини; чегаралар туфайли юзага келган склетни визуал кучлари , ўз навбатида чегаралар қандай тарзда кўринишига таъсир қилади.

Сезувчанлик шакли бу жисмоний предмет, маълумот етказиб берувчи ёруғ.Муҳити ва томошабиннинг асаб тизимидаги устунвор холатоар орасидаги ўзаро алоқа натижасидир. Ёруғлик шаффоф предметлардан ташқари бошқаларини кесиб ўтмайди.

Бу шуни англатадики, кўзлар фақат ташқи шакллар хақида маълумот ололади, ички шакллардан эса ололмайди. Бундан ташқари, ёруғлик тўғри чизиқлар бўйича ҳаракатланади, шунинг учун кўз қора чизиғида пайдо бўлган расм проекциялари фақат кўзларга тўғри чизиқлар билан боғланган предметни ташқи юзаси томонларига ўхшайди. Масалан кемани олди тарафи ён тарафидан қараганимиздан бошқача кўринади.

Бироқ, биз кўриб турган предметни шакли, фақатгина аниқ пайтдаги кўз қорачиғида юзага келган проекцияга боғлнк бўлмайди. Жиддий сўзлаганда, сурат биз бу предметда кўрган визуал тажрибиларимизни, ёки бутун хаёи давримиздаги бутунлиги билан аниқланади. Масалан, бизга қовунни кўрсатишса, лекин биз буни фақатгина бўш овқат қолдиғилигини билсак, яни бу ярим қобиқ бўлиб, елишмаётган қисми кўринмайди. У бутун қовунга асло ўхшамаслиги мумкин, ва унинг сирти бўлса бизга худди шундай шаклда кўринябди. Масалан, мотори йўқ бўлган машина мотори бор машинадан кўринишида фарқи бўлиши мумкин²².

Шу каби, агар бирон шахс ўз таасуроти асосида тирон суратни чизса, у бу суратга қанча шакллар киритишини танлаши мумкин. Уйғониш даври пайтда юзага келган расм чизишни ғарбий стили кузатиш доимий нуқтасидан кўринадиган шаклни чизишни тақиқлаган. Мисрлик, Америка хинду расомлар ва кубистлар бундай тақиқни инкор қилишган. Масалан болалар она қорни ичидаги чақалоқ расмини чизадилар, бушменлар кенгуруни тасвирлаганда унинг ички аъзолари ва ичакларини там чизадилар, кўр хайкалтарош лойдан яслган бошда кўз бўшлиқларида кўвак ясаб ва кейин унинг ичига кўз соққаларини жойлаштириши мумкин Бу худди мен айтган нарсага ўхшайди, шахс предметни чегараларини тушириб қолдириши мумкин, бироқ шунда бўлса ҳам у таний бўладиган расмни чизади (19 Расм).

Шахсдан бурама зинапоя қандай кўринишда бўлади деб сўралганда, у бармоғи билан кўтарилаётган спирални кўрсатади, у уни шаклини кўрсатмаябди, бироқ у объектда мавжуд бўлмаган асосий оқларини

²² Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- Univercity of California Press, USA 2004.-P.- 231.

кўрсатаябди. Шундай қилиб, объектни шакли уни фазовий хусусиятлари билан тасвирланади, ва бу муҳим ҳисобланади.

Хар бир визуал тажриба макон ва вақт контексти ичида туради. Худди объектларни кўриниши маконда қўшни объектлар таъсирида бўлгандай, у ҳамда олдинги вақтда кўринган жойлар таъсирида бўлади. Лекин бу таъсирларни қабул қилмоқ предметни ўраб турган барча нарсалар уни шаклини ёки рангини автомат равишда ўзгартира дегани эмас, объектни ташқи кўриниши ўзини ичига фақатгина ҳамма таъсирларни мужассамлантирган. Фазовий муносабатларга қўлланган бундай қараш нотўғри бўларди, лекин шунда бўлса ҳам у тез тез вақтда муносабатларга алоқаси бўлган. Бизга айтишларича, ҳозир шахс кўраётган нарсаси, бу фақатгина уни ўтмишда кўрган нарсасидир. Агар мен ҳозир 26 Расмда тўртта нуқтани квадрат сифатида кўрсам, бу мени ўтмишда жуда кўп квадратларни кўрганимни аңлатади.

Шаклни ҳозирги пайт билан ўтмиш орасидаги муносабатларига ғўллик билан қараш керак эмас. Биринчидан, биз маъсулиятни ўтмишга рўқач қилиб ўтказишни давом эттира олмаймиз, чунки биз тан олишимиз керакки, барибир ҳар нарсани бирон жойда бошланиш нуқтаси бўлган. Гаetano Канисса бу ҳақида шундай дейди: “Биз ўзимизни атрофимиздаги нарсаларни аниқ таний олганмиз, чунки улар улар бизга сезувчаликни ташкиллаштириш кучлари орқали тажрибадан қатъий назар мустақил намоён бўлиб, уларни ҳис қилишимизга йўл қўйадилар”. Иккинчидан, ҳозирги шакл билан ўтмишдаги кўрган нарсаларимиз орасидаги ўзаро таъсир автомат ва универсал тарзда равишда рўй бермайди, балки бу муносабат улар ўртасида қабул қилинишига боғлиқ бўлади. Масалан, 20д расм ўз ўзидан худди вертикал чизиққа боғланган учбурчакка ўхшайди.

19 Расм

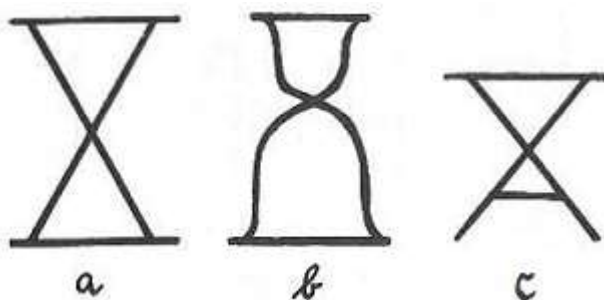
20 Расм

Лекин 20а,б ва с расмларда у балким девор орқасига йўқолаётган квадрат бурчаги бўлиб кўриниши мумкин. Бу эффект фазовий контекст орқали пайдо бўлади 20 расмда кўрсатилгандай, ва хатто яққол дунёвий нуқтаи назаридан, масалан, агар а, б, с, д худди анимацион филмга ўхшаб бир биридан кейин келса. Бундай эффект юзага келадики, чунки етарлича кучли тизилмавий ўхшашлик шаклларни бир бирига боғлайди. Шунга ўхшаб, 21 Расм бирдан ўзини шаклини ўзгартириши мумкин, қачонки бизга бу ойна орқасидан ўтиб кетаётган жираф деб айтишса.

21 Расм

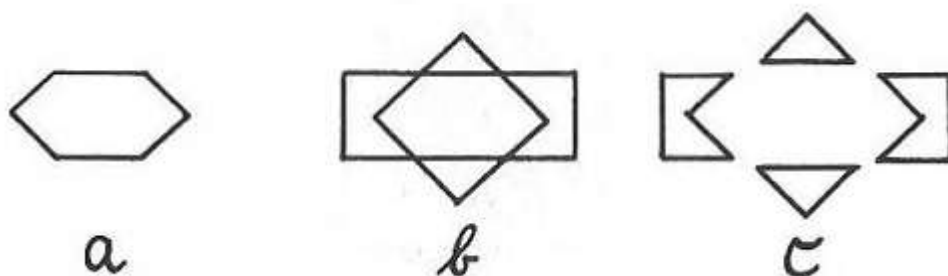
Бу ерда оғзаки тасвирлаш визуал хотира изини юзага келтиради, ва у алоқа ўрнатиш учун чизмага етарли даражада ўхшайди. Хамма психология талабаларига маълум бўлган экспериментда, ноаниқ шаклларни идрок қилиш ва такрорлаш оғзаки кўрсатмалар орқали таъсир кўрсатилган. Масалан, 22а Расм 22б расмда такрорланган, қачонки объектга қум соати экранда бир зумга пайло бўлади деб айтилди, ва бу ерда С натижада жадвалда кўринди. Бундай экспериментлар биз кўриб турган нарса бутунлай биз олдинроқ кўрган нарса билан белгиланишини исботламайди. Уларни кўрсатиши бўйича таниш объектларни хотридаги излари биз кўраётган шаклга таъсир қилиши мумкин, ва улар бизга бошқача шаклда кўриниши мумкин, агар уни тизими бунга йўл қўйса.

22 Расм

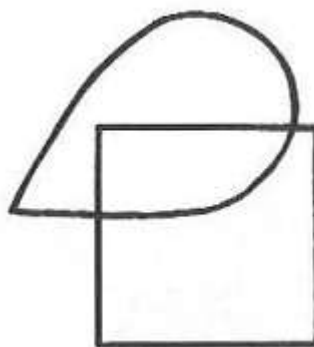
Кўпчилик стимул намуналари бир томондан ноаниқдир. 22а расм хар хил маънода талқин қилинса бўлади, чунки у бир қатор эркинликни таклиф

этадики, унга кўра олдинги тажороба ва кутиш хал қилиши мумкинки, унда кум соат ёки стол кўриняптими. Лекин ўтмишнинг хеч қандай қудрати биз бу расмни жираф сифатида кўришимизга мажбур қила олмайди. Бошқа экспериментларни кўрсатишича, агар бирон бир шакл кузатувчиларга 100 марталаб кўрастилган тақдирда ҳам, у барибир янги контекста тақдим этилганда кўримсиз бўлиб қолиши мумкин. Масалан, 23а расм синчиклаб ўрганиб чиқилгандан кейин, Б ўз ўзидан хали ҳам учбурчак ва квадрат бўлиб кўринади, лекин бошқа шакллар бтлан ўралган таниш олтибурчак бўлиб эмас С расмда кўрсатилгандай.

23 Расм

Кузатувчи ҳам яхши маълум 4 рақамини 24 Расмда дархол кўра олмаслиги мумкин. Бундай холларда ниқоблаш эски усуллар ўрнига янгиларини ишлатиб амалга оширилиши мумкин, бурчакларни кесишган чизиқларга алмаштириб, ва ўхшашликларни манипуляция қилиб, масалан тизимли оқларни ва симметрияларни. Хатто ўтмишдаги етарли тажриба ҳам бундай айёрликни еча олмастиги мумкин. Амин бўлиш учун, квадратлар ва учбурчаклар бизга олти бурчак ва тўртбурчакларга ўхшаб танишдир. Ахамиятлиси шундаки, ушбу конфигурацияга қайси тизимларни тўғри келишидир. Хотранинг таъсири таъсири кучаяди, қачонки кучли шахсий зарурият кузатувчини берилган сезувчанлик хусусиятларини кўришга мажбур қилади. Горнбрех шундай дейди:

24 Расм

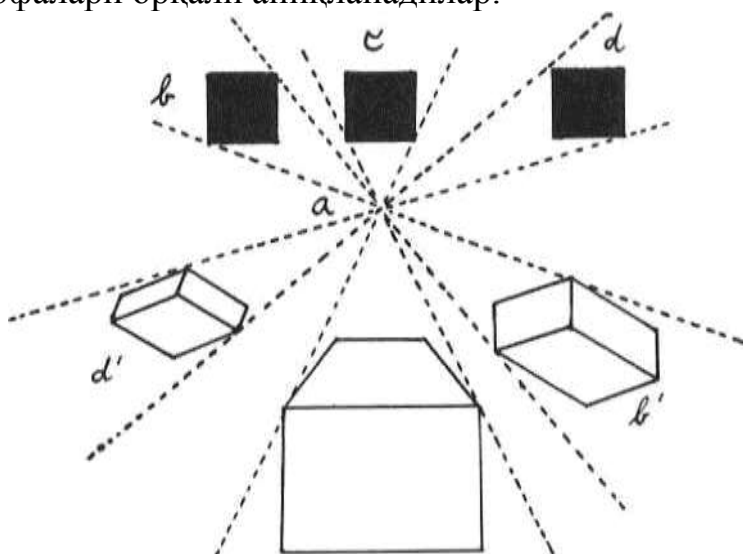
“Предмет бизга нисбатан қанчалик каттароқ биологик ахамият касб этса, биз уни шунчалик кўпроқ танишга интиламиз, ва шунинг учун биз расмий ёзишмалар стандартига бағри кенглироқ муносабатда бўламиз.” Кўча бурчагида туриб ўз ёрини пойлаётган эркак хар бир ўтиб кетаётган аёлда ўз

ёрини кўради, ва ушбу хотира изи зулми дақиқалар ўтган сари мустахкамлашиб боради. Психоаналитик ҳар битта санъат асарида жинсий аъзоларни ва бачадонларни кўради. Роршах тестини ўтказадиган психологлар стресни идрокка кўрсатадиган таъсирини ўрганиб чиқадилар. Ушбу тестда ишлатилган сиёҳ доғларининг таркибий ноаниқлиги кўпгина турли талқинларга сабаб бўлади, шунинг учун индивидуал кузатувчи ўз рухий ҳолати ишора қилганни ўзи танлайди.

Шаклни кўрмоқ

Шаклни фазовий хусусияларини қандай қилиб тасвирлаш мумкин? Бунинг энг аниқ йўли ушбу хусусиятларни юзага келтирадиган ҳамма нуқталарни жойлашувини белгилаб чиқишдан иборатдир. Ўзининг Делла Статиа рисоласида Леон Баттиста Алберти уйғониш даври хайкалтарошларига 25 расмда кўрсатилган жараённи жуда ҳам маслаҳат берди. Чизма линейкаси, протрактор ва вертикал чизиқ ёрдамида, хайкалнинг ҳар қандай нуқтаси бурчаклар ва масовалари нуқтаи назаридан тасвирланса бўлади. Шундай ўлчамларнинг етарлича сони ёрдамида, хайкални нусхасини осонликча яшаш мумкин. Ёки, Албертини айтишича, шаклни ярим қисми Парос ороилида ясалиши мумкин, қолган ярми эса Каррара тоғларида ясалиши мумкин, ва шунда ҳам уни икки қисми бир бирига тўғри келиб бирлашади. Ва айнан шу услубнинг мохиятлари индивидуал объектни репродукция қилишга йўл беради, ва бунинг натижалари одамни хайратда қолдиради. Ҳеч бир тарзда хайкал шаклининг табиати майда чуда ўлчовлардан йиғилолмайди, чунки бу ўлчовлар натижа маълум бўлишадан аввал қўлланиши лозим²³.

Ушбу жараён худди аналитик геометрия жараёнига жуда ўхшаб кетади, қачонки фигурани шаклини аниқлаш учун, фигура ташкил топган нуқталар: улар фазовий тарзда вертикал (у) ва горизонтал Картезиан координатидан ўз масофалари орқали аниқланадилар.

24

Figure 8 1

²³ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-201.

²⁴ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-106

Ошкоралик

Оддийлик тушунчаси остида биз нимани англаймиз? Биринчидан, оддийликнибиз тақдим этилган нарсани қийинчиликсиз тушунадиган кузатувчининг субъектив тажрибаси ва ҳукми деб белгилашимиз мумкин. Оддийликка биз Спиноза тартиб ҳақида айтган тушунчасини қўллашимиз мумкин. Этикадан олинган парчага кўра, биз нарсаларда тартиб борлигига маҳкам ишонамиз, хатто биз бу нарсалар ва уларнинг табиати тўғрисида ҳеч нарса билмаасак ҳам. “Нарсалар шундай тартибда жойлаштирилганки, улар бизга тақдим этилганда, биз шз хиссиётимиз билан уларни тасаввур қила оламиз, ва натижада уларни осонликча эсда сақлаб қоламиз, биз уларни яхши тартибда жойлашган деб атаймиз, ёки қапама қарши тарзда уларни ёмон ёки нотўғри тартибда жойлашган деймиз”. Эксперимент олиб борувчи кузатувчилар учун баъзи шаклларни тушуниш қанчалик осон ёким қийинлигини аниқлашда объектив мезонларни қўллаши мумкин. Кристофер Александер ва Сюзан Кэри қуйидаги саволларни сўрадилар: Шакллар тўпламида, қайси бил шаклни тезроқ таниб олиш мумкин? Шакллар оддийлиги бўйича тартиб бўйича қандай қўйишимиз мумкин? Қайси шаклларни осонлик билан эслаб қолишимиз мумкин? Қайси шаклларни бошқалари билан адаштиришимиз мумкин? Қайси шаклларни сўз билан тартифлаш осонроқ?

Ушбу экспериментларда тадбиқ қилинган субъектив реакциялар бизнинг муаммоимизни фақат бир аспектидир. Биз визуал объектларнинг хусусияларини таҳлил қилган ҳолда уларнинг объектив оддийлигини ҳам аниқлашимиз зарур. Объектив ва субъектив оддийлик ҳар доим бир бири билан параллел юрмайди. Тингловчи хайкални оддий теб топиши мумкин, чунки у уни чалкашлигидан хабари йўқ; ёки у уни мураккаб деб топиши мумкин, чунки у хатто ўрта нозик тизимлар билан ҳам кам таниш бўлиши мумкин.

Ёки у хайрон бўлиши мумкин, чунки у янги, “замонавий” стилдаги шаклларни кўришга одатланмаган, хатто ушбу стил кўриниши бўйича оддий бўлса ҳам. Хусусан томошабинлар қандай муносабатидан қатъий назар, биз шундай савол беришимиз мумкин: Бир нақш ташкил этувчи шаклларни таҳлил қилиб оддийликни қандай аниқлаш мумкин? Бунда оддий ва аниқ йондашув бу фақат элементлар сонини санаб чиқишдир:

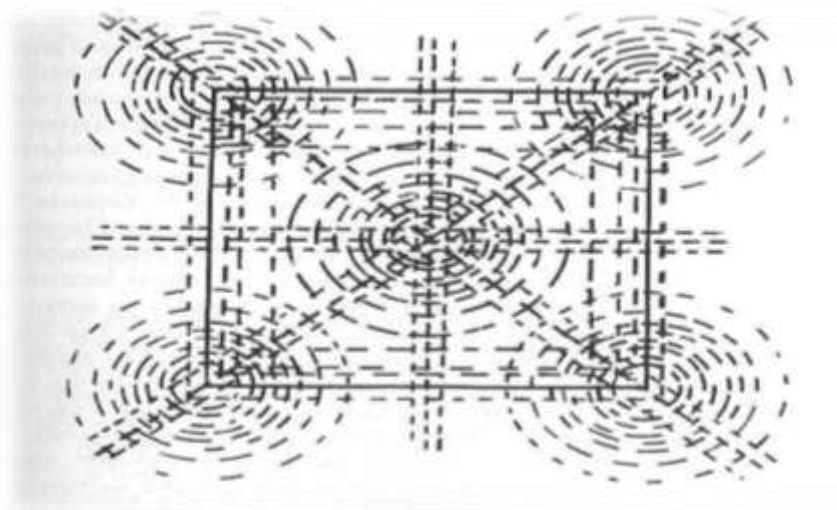
Ушбу расм қанча чизиклар ва ранглардан иборат? Бироқ бундай мезон билан ёндашиш адашишга олиб келади. Агар элементлар сони бутунлай олганда оддийликка таъсир қилса ҳам, 30 расмдаги муסיқий мисоллар шуни кўрсатадики, узок кетма-кетлик қисқа кетма кетликка қараганда оддийроқ бўлиши мумкин. Тўлиқ оханг кўламли етти элемент шаклга бирлашади, ва бу шакл изчил йўналиш ва тенг қадамлар билан ўса бошлайди (расм 84, 6.)

IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАТЕРИАЛЛАРИ

1-амалий машғулот: Педагог - рассомлар олдидаги экспериментал графика техникасида асарлар яратиш усулларини назарий ва амалий ўрганиш ва кўникма ҳосил қилиш вазифаси. Анъанавий босма графика техникасининг турлари. (2 соат).

Ишдан мақсад: Ижодкорнинг тасаввур оламини кенгайтириш. Ижодкорнинг тасаввури ва кўриш хотираси хусусиятларини аниқлаш. Ижодкорнинг тасаввурни акс еттиришида индивидуаллик. Махсус хона, рангтасвир ашёлари, мальберт, ҳар хил шакллар ва қиёфалар.

3- расм

25

Марказ шундай қилиб, бу тўрт асосий таркибий чизикларнинг кесишиш нуқтаси ҳисобланади. Бу чизиклар бошқа балл кучли ва марказида кам иқтидорга ега, лекин улар таъсир бор.

Диск жойлашган жойда барча яширин таркибий омиллар томонидан кучлари таъсири. Нисбий кучи ва бу омиллар масофа кучлари умумий конфигурациясига уларнинг комбинацияланган таъсир аниқлаш.

Мақсаднинг қўйилиши: Барча кучлари марказида мувозанат бор, ва шунинг учун энг тинч марказий жойга ҳиссасини қўшади. Бошқа нисбатан тинч давлат диагонал бўйлаб диск ҳаракат, масалан, топиш мумкин. Ташқи кўринишига кўра, мувозанат, балки унинг марказига яқин кўра, қаердадир бир майдонда бир бурчагига яқин ётади. Бу дегани, деб марказий бурчак нуқтаси яна, бу афзаллиги турли куч магнит каби, катта масофа офсет қарамасдан. Умуман олганда, "тузилмавий режаси" хусусиятларидан бири тўғри ҳарқандай

²⁵ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-13.

шартнома (қаранг. Фиг. 3) табиий баъзи бошқа омиллар билан бузилган бўлиши мумкин элемент, барқарорлигини қилган бўлар еди.

Маълум бир партия таъсир устун бўлса, бу ўша йўналишда тортинг бўлади. Диск маркази ўртасида ва бурчакда аниқ ярим жойлашган бўлса, томошабинлар аксарияти маркази томон ҳаракат қилиб кўрамиз.

Лекин ҳеч Шунинг учун букучлар "янилсамаларла" кўнғироққилиш. Бу, айниқса, тўлқин узунлиги асосида фақат бир асаб тизими жавобдир – физиологик ранг бўлса-да, улар, табиий томонидан рангли объектлар кўпроқ даражада бўш эмас Психологик, биз англаб, ҳис, ёки ўйлаб ҳеч нарса каби ҳақиқий ингл електр. Бор жисмоний дунё орасидаги ва психологическим фарк тўғри (масалан, орзу тушиб ҳақида туюлади вертикал деворга, қўллаб-қувватлаш учун кўзгу ёки истаги киришга) моддий объектлар билан ишлаш учун бизни мажбур қачон муддатли "хаёл" фойдаланиш қулай. Қўшиқчининг, бу хавф санъат тўғри кўрсатилган ва тўғри аслида, деб аслида, чунки, мавжуд эмас Рассом кўриш бўёқ фойдаланиш эмас фойдаланади. Аксинча, у бўёқ ўзи бир санъат иш ўрнига, тасвир сифатида, бир кўриниб тасвирини яратиш учун ранг фойдаланади. Расм вертикал девор каби кўринади, шунинг учун у, албатта тик ҳолатда бўлса; космик бир кўзгуга илова бўлса ва бадий тасвир, кўзгу ҳовучлаганча юриш йўқ нима юриш учун қулай идрок, масалан, у тез-тез фильмлар бўлади. Шундай қилиб, бизнинг драйверни жалб кучлари фақат қидируви ёрдамида улар билан бошлашга қарор қилди бирига "хаёлий" бўлади. Санъат ва идрок нуқтаи назаридан нуқтаи назаридан, улар жуда реал мавжуд.

Сезгининг тиниқлиги йўл мия фаолияти механизмлари, ҳали маълум эмас Биз сезувчанлик ҳусусиятлари жавобан, кўпроқ ёки камроқ аниқ визуал қобиғида рағбат хомашё таркибидаги оддий тузилиши билан мос моделлари бор, деб тахмин қилиш мумкин. Бу тушунча фақат тажриба фактлари асосланган соф назарияси ҳисобланади.

Юқорида билдириб виев тўғри бўлса, биз бу идрок шакллантириш деб айтиш ҳуқуқига ега "сезувчанлик тушунчалар." туйғулар, Ҳис-туйғулар ҳамиша муайян чекланган деб тушунчалар ажралмасликка билан шуғулланиш еса фикрлаш оддий йўл учун, бу термин, ноқулай бўлади. Шу билан бирга, юқорида баён визуал идрок жараёни тушунчаси шакллантириш тақозоси кўринади. Хомашё тажрибалар тегишли модел шакллантириш умумий шакллари билан Висион имкониятини Бу ҳолда, балки бошқа ҳолларда чексиз рақамига нафақат қўлланилади.

Бу интеллектуал амалиёт - ҳеч бир тарзда сўз "тушунчаси" фойдаланиш идрок, деган маънони англатади. Бу жараёнлар ваҳийда органлари жараёнларни сифатида ҳисобга олиниши керак. Бу муддатли ҳиссий идрок ва мантиқий фикрлаш юқори фаолиятининг бошланғич фаолияти ўртасида бир-бирига ўхшайди кўрсатади. Бу ўхшашлик психологлар, чалкаш, тез-тез тушиб, таклиф, шундай қилиб, катта. Ҳиссий идрок ақл яширин қўллаб-қувватлаш олади. Идрок ўзи ташқи дунё таъсири механик ёзилган томонидан фақат чекланган деб ҳар қандай далил ҳолатда ҳолда қабул қилиб, улар, беҳуш

ҳисоблар, хулосалар ёки топилмалар ҳақида суҳбатлашди. Сезувчанлик ва интеллектуал - Шу механизмлари Айни пайтда ҳар икки даражада, деб айтиш мумкин. Шунинг учун, бундай тушунчага, ҳукм, мантиқ, ажралмасликка, хулоса, ҳал ва ҳоказо. Д. Сифатида шартлар, албатта, ҳиссий идрок таҳлили ва таърифи қўлланилиши керак.

Биобарин, замонавий психология инсон ақли ижодий ишларини кўриб жараёнини кўриб имконини беради. Ҳиссий даражада у идрок "ақл" деб номланувчи ақли соҳада етади. Ҳар бир инсон кўз - бу воситаларини уюшган шаклда ҳаёт тажрибаси баён моделларни яратиш санъаткор ажойиб қобилиятини олдиндан ҳис етади. Инсон кўз - табиат қўйнига тўсатдан тушунча ҳисобланади.

Нима шакли?

Ишни бажаришдан намуна: Белгилаб - бу инсон кўзи ва идрок билан қўлга объект муҳим хусусиятларидан биридир. Бу жойда ва ориентасия ташқари, бир нарсани деярли барча фазовий жиҳатлари учун амал қилади. Пастки юқорига ёки пастга пастки - тесисин ва қандай ҳолатда у қаерда Бошқа сўзлар билан айтганда, шакли бизга емас Нутқ назарда Аввало, биз чегара массаси назарда етилади. Уч ўлчовли жисм, икки ўлчовли юзалар билан чекланган. Чегаралари ўлчовли сирт (масалан, чизиқлар). Объектлар ташқи чегаралари еркин сезги билан ўрганса бўлади. Лекин хонада ёки Ғорнинг оғзини шакли каби бир пиёла, бир шапка ёки қўлқоп, ташқи ва ички чегаралари бирга қоралама ташкил ёки уларнинг ҳуқуқлари бир-бири билан рақобат каби қаттиқ объектлар ва субъектларнинг чегаралари ичида ҳосил бўлади.

Бундан ташқари, объект кўриниши Росид кўз таъсир ягона йўлини белгилаб ҳеч қачон. Тўпни Блинд Сиде, мантиқан унинг думалоқ шакл ва фақат қисман олдида идрок хулоса, аслида, идрок объектининг қисмидир. Биз тўпни ҳеч қисмини ва умуман тўпни қаранг. Тўғридан-тўғри кузатиш: биз таниш нима, у қўшимча бир илм сифатида бажаради. Биз инсон юзига қараш қачон Шунинг учун, бир инсоннинг бошига орқа кўринмас соч, идрок, тасвир бир қисмини ташкил етади. Худди шундай, бир нарсани ички шакли тушунчалар шакллантириш визуал жараёнида кўпинча мавжуд. Бир киши томоша ҳаракатини ўз ичига олган бир ҳолда сифатида соатлар сезмаган мумкин. Орган ёки тана учун турли органлар, мускуллар ва қон томирлар жиҳози кўриб чиқилиши мумкин, деб у инсоннинг кийим-кечак кўринг. Объект кўринган формасини ташкил нима турли тушуниш Идаҳо турли санъат акс еттирилади. Уйғониш томонидан яратилган санъат услуби, стасионар нуқтаи назаридан кўриш мумкин шаклга чекланган. Мисрликлар, Америка хиндулари, санъаткорлар ва субистс бу чеклаш еътиборсизлик. Болалар бушмен бир кенгуру чизиш ички органлар ва ичак ичига олади, онасининг қорнида чақалоқни чизиш ва хайкалтарёош Генри Мур ички томони ташқи сифатида муҳим аҳамиятга ега, бир ичи бўш зарбдан, бир инсон бош шакл беради.

Юқорида айтилган сўзлар ниҳоят, у объект шакли долзарб танасининг ҳақиқий жисмоний чегаралари учун, албатта, бир хил емаслигини куйидагича. Бир киши бу спирал зина каби кўринади, нима деб сўраганида, у юқорига спирал каби бармоғи билан уни тасвирланган. Шундай қилиб, у объект шакли емас қайта такрорланиши, ва асосий ўқи, албатта, объект мавжуд емас Бинобарин, объект ҳақиқий шакли ўзига хос, муҳим фазовий хусусиятларини ҳосил қилади.

Объект кўриниши идрок жараёнида яққол намоён бўлади аслида томонидан нафақат белгиланади. Айни тажрибаси изолносия ҳеч қачон. Бу ҳаёт инсон давомида содир бўлган ҳиссий тажриба чексиз сони орасида енг сўнгги ва сўнгги ҳисобланади. Шунинг учун, янги тасвир ўтмишда идрок қилинган тасвирлар, киши хотирасида қолган излар билан контактда келади. Бу излари, уларнинг ўхшашлиги ва бу таъсир қочиб қутула олмайди, янги тасвир бир-бирига асосланган ҳамкорликни шакллантириш. Аниқ шакллари белгиланган тасвирлар кўпинча хотира излари ҳар қандай муҳим таъсир асосланган қадар кучли. Баъзан тасвирлар муайян таъсири да ўзгартириш, ноаниқ ноаниқ ва тортилади. Фиг. 18, д вертикал чизик ва учбурчак бирикмаси бўлиб, аниқ етарли кўринади. Бироқ Шу модел расмлари бир қатор охирги деб тақдим қилинган пайтда, биз, ехтимол, бир учбурчак, сезмайсиз бўлади, ва майдонда бурчаклар бири сифатида, қолганлари бўлган девор орқасида яширинган.

Назорат саволлари

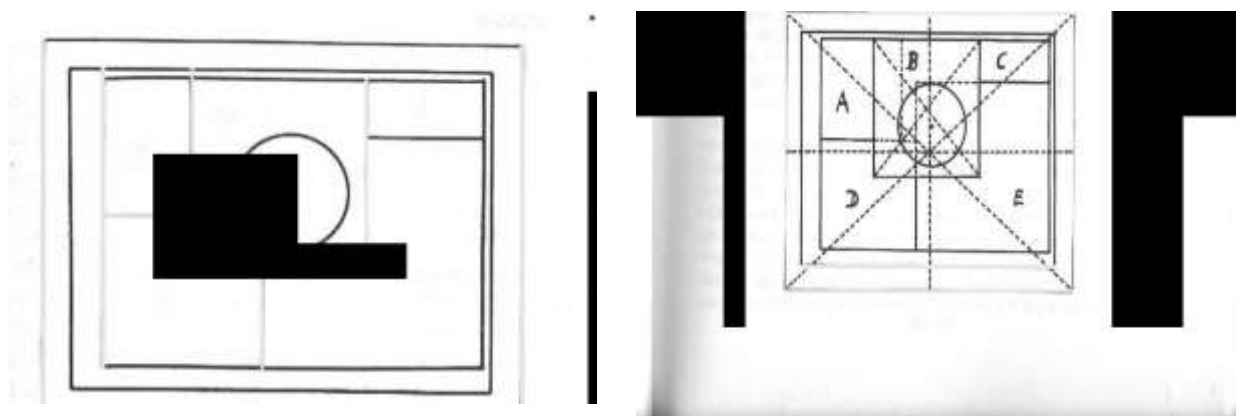
1. *Санъат ва идрок нуқтаи назари деганда нимани ушунасиз?*
 2. *Сезги нима?*
 3. *Идрок тушунчасига изоҳ беринг.*
- Объект кўриниши деганда нимани тушунасиз? У қандай ҳолларда намоён бўлади?*
5. *Аниқ шакл нима?*

Фойдаланилган адабиётлар

1. Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- Univercity of Californiya Press, USA 2004
2. Paintings: that Changed the World.-Munich. Berlin, London, New York.- 2003.
3. Andrew Paquette. An Introduction to Compyuter Graphic for Artist.- Springer Publiling Company, Incorporated, USA 2013

2-амалий машғулот: Экспериментал графика техникасининг имконияти, босмадан чиққан нусхага аппликация қўллаш ва устидан қўлда ишлов бериш. Босма тасвирни линолеум, тош, рух юзасига, пластик ойна, оргалит - фанера, дағал ва шойи матоларга тушириш. (4 соат).

Ишдан мақсад: Ижодкорда фикрлаш қобилияти шакллантирилади. Рангтасвирда индивидуал ифодалаш хусусиятлар ўрганилади. Ижодкорнинг бадиий тасавури кенгайтирилади. *Махсус хона, рангтасвир ашёлари, мальберт, ҳар хил шакллар ва қиёфалар.*

Каби тегишли элементлар, шунингдек, бир хил текисликда жойлашган бўлиши мойил. Матиссе каби рассомлар, тез-тез фронтал текисликда расмлари яхлитлигини бузмасдан туриб, олдида жойлашган объект ва бунинг ортида жойлашган бир объект учун, масалан, сариқ каби, бир хил ранг фойдаланиш орқали чуқур унинг таркиби таъсир юмшар.

Ҳисобга мосламаларни ҳаракат бўлса, у куч қўшимча омиллар киради. Шакл кўрсатилган йўналишларда рақс гуруҳи ҳаракат аъзолари бўлса. 40 ўқлари, улар тамойили мувофиқ, бир гуруҳ сифатида қабул қилинади "йўналиши бўйича ўхшашлик". Ўз навбатида, рақослар баъзи секин ҳаракат бўлса, ва бошқа - "тезлик ўхшашлик" тез тамойили бир хил гуруҳ.

Масаланинг қўйилиши: Бу фақат нарсалар қилади ўхшашлик катта визуал таъсир беради, деб таъкидлаш лозим "бир-бирига тегишли." Қисмлари шакли ўхшашлик ега ва визуал моделини ташкил қилади. Мисол учун, шакл. Охирида яқинсама учун, баъзан 37 қоронғи доиралари, бир учбурчак ҳосил қилади. Шу оқ доиралар ҳақида айтиш мумкин. Ранг кўрлигини кўринишини синаб кўриш учун ишлатилади моделлари, тўғри геометрик фигуралар рангдаги ўхшашлиги ҳосил бўлади. Оддий модель, бу йўл билан ҳосил бўлади, уни ташкил етувчи қисмлар янада таниқли гуруҳ.²⁶

Ишни бажариш учун намуна: Ушбу босқичда, гуруҳларга таъсир йиғиш қиймати бирликларининг ўхшашлиги билан изохлаш мумкин емас "Остидан" муносабати, бу бирликлар ҳосил умумий моделлари идрок учун жавобгар

²⁶ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. - University of California Press, USA 2004. - P.-37

бўлиши мумкин эмас Умумий нақш идрок бутун тузилиши бошланғич нуктаси ҳисобланади, "юқоридан", бир ёндашув талаб қилади. Дивисион ва гуруҳларга ўзаро тушунчалар: биринчи "енг" сўнги бир хил бўлади қилади - "остидан".

Иккита усуллар ўртасидаги муҳим фарқ пастки бошлаб, биз фақат қисмлари ўртасидаги еришилади тасвир учун соддалиги тамойилини қўллаш мумкин, деб аслида ётади. Биз юқори уни қўллашга, кейин бир хил тамойил аллақачон умумий ташкилот тушунтирди. Дона ясар екан, биз билиб, бир нарса бор, лекин бир фил устида қокилиб кўр, Ҳиндистон масал ортиқ олдинга бориш мумкин эмас, мен бир ҳайвон танасининг ўз қўллари турли буюмлар билан тегиб, номаълум объект шакли ўргана бошлади. Биз мавзу ўхшаш ва шакли, ҳажми фарқларни ва хосса кашф барча маълумотларни тўплаш учун, кўрларни тасаввур ва улар ҳис мумкин, ниҳоят, улар орасидаги муносабатлар ҳақида муаян билим. Шу билан бирга, бир фил ингл имаге, у ҳеч қачон бўлади.

Назорат саволлари

1. Шакл психологиясининг концепциясига нималар киради?
2. Шакл психологиясининг естетик жиҳатари қайсилар?
3. Шакл психологиясида таъсирчанлик деганда нимани тушунаси?
4. Тутанхамон мақбараси ҳақида фикрингиз?
5. Дивисион ва гуруҳларга ўзаро тушунчалар?

Фойдаланилган адабиётлар

1. Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004
2. Paintings: that Changed the World.- Munich. Berlin, London, New York.- 2003.
3. Andrew Paquette. An Introduction to Computer Graphic for Artist.- Springer Publishing Company, Incorporated, USA 2013

**3-амалий машғулот: Эксприментал графика техникасининг
услубий воситалари. Рангтасвир билан эксприментал графиканинг
ўзаро боғлиқлиги. Ўзбекистонда эксприментал графика
техникаларининг шаклланиши ва ривожланиши.
(4 соат).**

Ишдан мақсад: Ижодкор характерда одатийлик ва индивидуаллиликни кўра билиш. Ижодкорнинг рухий ҳолатини ҳис қилиш ва уни акс эттириш. Бадиий асарда шакллар рухий ҳолатини акс эттирилиши. Махсус хона, рангтасвир ашёлари, мальберт, ҳар хил шакллар ва қиёфалар.

Ўхшашлик тамойилини ҳолати учун махсус алоқа ҳисобланади. Буюмлар орасидаги интервалларни мавжуд эмас бўлса, у ихчам ингл идрок объектини чиқади. Метрополитан худуд ёки қисмлари бир Кластер линияси ёки майдон кўриб чиқиш сунъий туюлиши мумкин. Ҳатто бир яшил фонда қизил олча аслида айнан биз билан ҳисобланадиган нима учун тушунтириш учун бир талабни туюлиши мумкин сунъий. Шу билан бирга, у тасвирлар офталмик оптикаси томонидан ҳосил, ва кўп жиҳатдан бир-биридан изолюсия қилинган тўр, жойлашган ретсепторлари миллионлаб томонидан тўпланган, деб қақриб олиниши керак. Бу мия "қизил" қўзғалиши ва бир неча миллион "яшил" бир неча миллионлаб тақдирда, масалан, топган кучлар, бир қатор ҳислар учун якуний жой, деган маънони англатади. Бу зарралар бир ингл идрок объектини гуруҳланган қайси қонунларни шакллантириш учун зарур. Бу нақш бир ўхшашлик қоида бири соддалиги тамойили, турли иловалар мавжуд экан.

Масаланинг қўйилиши: Санъат соҳасидан мисоллар келтирилади. Бир тартиб устида ўхшаш идрок тасвирий санъат бир-бирларига яқинроқ жойлашган бўлади объектлар гуруҳларга хизмат қилмайди. Шубҳасиз, оломон Шу масофада жойлашган бошқа арбоблари ажратилган тўлиқ гуруҳи, деб ҳисобланади. Яқиндан бир-биридан узоқ бўлган объектлар орасидаги мумкин гуруҳларга алоқадор. Бу бошқа ўхшашлик тамойиллари ёрдамида эришилади.

Гуруҳлаш қоидалари фақат таркиби фақат расмий ташкилотнинг мақсадларига хизмат, балки уларнинг рамзий маъно ифода ҳисса эмас Isenheimer Altarpiece учун миҳланиш - Шу маънода, яхши мисол Grunewald иши бўлади. Ёрқин қизил кийимда қурбонгоҳнинг қарама-қарши томондан жойлашган Яҳё ва Юҳанно Хушхабарчи намояндалари. Оқ Муқаддас Китоб, Масиҳнинг Лингала учун Марям, бир кўзи, костюмларига ранг, ва хочдаги ёзув. Бутун панел томонидан тақдим етилади ҳоказо Бокиралик ва иффат, қурбонлик, ваҳий ва - Шундай қилиб, турли маънавий қадриятлар билан рамзий узатилади. Шундай қилиб, бу маънавий қадриятлар, фақат Мураккаб бирлашган, лекин умумий аҳамиятга эга, деб талқин қилинмайди. Аксинча, белги пушти кўйлақда, мағдалалик Марям тасвирланган гўшти, инсон яланғоч оёқларда билан боғлиқ бир гуноҳ ҳисобланади. Gombic фильмида ҳақиқий бўлмаган бор, лекин рамзий муҳим кўламли, Масиҳнинг катта арбоби билан

бошланган ва мағдалалик Марям, кичик ўлчовлар билан тугайдиган, деб таъкидлади.

Ишни бажариш учун намуна: Рангни ўхшаши турли қисмлари Уланиш шакли, хажми, ориентасия Аслида туфайли улар кўпроқ ёки камроқ изолятсия қилинган элементлардан иборат, деб "тарқалиб теркиплер", айниқса, муҳим аҳамиятга эга, деган маънони англатади, ритмик, лекин оғриққа паттерн майдони талаб бирлашмаси бўйлаб тарқалган. Бир мисол, масалан, форс миниатюраси, бундай Georges Seurat сифатида рассомлари Pieter Brueghel, Лилл томонидан расмлар ёки ишлари, емас "La Grande Jatte да якшанба." ўтирган ва дарахтлар орасида юрган одамлар катта сонининг бу рассомнинг, чиройли шаҳар аҳолиси ижтимоий ёлғизлик тасвирланган. Шу билан бир вақтда, бир хил еҳтиёжларини қондириш инсон сифатида уларнинг ўхшашлиги, сезувчанлик гуруҳларга турли қоидаларга фойдаланиш акс эди.

V. КЎЧМА МАШҒУЛОТЛАР МАТЕРИАЛЛАРИ

1-Кўчма машғулот. Экспериментал графика техникасининг имконияти, босмадан чиққан нусхага аппликация қўллаш ва устидан қўлда ишлов бериш. Босма тасвирни линолеум, тош, рух юзасига, пластик ойна, оргалит - фанера, дағал ва шойи матоларга тушириш.

(2 соат).

Ўзбекистон Давлат санъат музейи, Амалий санъат музейи, Бадий академия кўрғазмалар зали, Замоनावий санъат галереяга ташриф буюриш ва бирор бир асар таҳлил учун танланади. Танланган асарлар машғулотлар сўнгида таҳлил қилинади.

Тасвирий санъат фаолияти ва сезги

Бўёқ цехидаги ранг наъмуна варақасида консерватив чекланган равишда намоён бўладиган яшил ранг деворларни қоплаган чоғда кўнглингизни бироз хира қилади. Мунсел ва Освалд томонидан лойихалаштирилган ранг дарахтлари ва конуслар, рангларнинг туси, ёрқинлиги ва тўйинганлигининг тизимли намоёниши жихатидан бизларга учта ўлчамларнинг таркибий бириктиришига таъсир этишини хайратланарлик тарзда тушунишимизга хизмат қилмоқда; лекин ранг туси қачонки бошқа муҳитга жойлаштирилганида, ёнма-ён жойлашган бошқа бир рангларга нисбатан ўзгаради.

Ишонарсиз маънода рангга нисбатан, “қандай бўлса шундайлигича” гапириш мумкинми, у ҳар доим ўзининг контексти томонидан аниқланган. Оқ фон ҳеч қанақасига ноллик даражадаги фонни англатмайди, у ўзига яраша алоҳида ажратувчи хусусиятларига эга. Вольфганг Шон (Wolfgang Schone) таъкидлаганидек, XVI-XVII асрлардаги тасвирларда ёруғлик ранглардан кўра муҳимроқ ўрин тутган, шунинг учун ҳам улар оқ ёки жуда ёрқин деворларда намоён қилинганда натижа кутилганидек бўлмаган. Унинг айтишича, тасвирлардаги бундай муносабат Лувр, Уффици, Лондон Миллий Галереясида, Гамбург Кунстхалле каби музейларда ёруғ деворлар ҳисобига ёруғлик таъсирини эмас, рангни тўлдириб турган замонавий дурдоналар босими остида қолган²⁷.

Ушбу мавҳумликларга биз таъсирчанлик ва оғзаки аниқланувчанлик муаммоларини қўшимча қилишимиз шарт. Кузатувчиларга узлуксиз камалак ранглари тақдим этилганда, масалан нур спектри, асосий ранглар ўзларининг соф ҳолатига келганида пайдо бўлишини тан олмайдилар. Бу хаттоки асосий ранглар учун ҳам тўғридир, айниқса соф қизил, қайсики, кузатувчиларнинг фикрича 660 ва 760 миллимикрон оралиғида жойлашган бўлиши мумкин. Шунга кўра, ҳар қандай ранг номи рангларнинг жойлашув диапазонида ишора қилади, шунинг учун оғзаки мулоқот жараёнида ранг тасвирини англаш у қадар аниқ ва тушунарли бўлмайди. Ньютон, масалан, замонавий қўллаш усулидан келиб чиққан ҳолда “бинафша” ва “сиёҳ ранг”лардан паст аҳамиятли

²⁷ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-277.

эмас - бир хил сифат берувчи ранг даражасида фойдаланган, сабаби бинафша ранглар тасавурида мавжуд бўлиб сиёҳ ранг эса мавжуд бўлмаган. Бизнинг замонамизда Хилейр Хилер (Hilaire Hiler) ранг номлари жадвалини тузиб чиққан, масалан, 600 миллимикрон тўлқин узунлигига мувофиқ келувчи ранг бир қанча муаллифлар томонидан сарғиш-олов ранг (оранжевый хром), тилласимон қизғиш апелсин ранг, олов ранг спектори, оч қизил, Сатурн қизил, кадмий қизғиш олов ранг ёки қизғиш апелсин ранг.

Нима сабабдан ранг муаммоларининг муҳокамаси бунчалик тўсиқларга бой эканлиги ва шу даражадаги кичик аммо фойдали баҳс нима сабабдан жой олганлиги ойдинлашади. Бироқ бу далиллар, тасвирга қараганимизда бизнинг кўзимизга кўринганларни тушуниш учун мураккаб, тасодифий ёки ихтиёрий деб қабул қилинмаслиги керак. Аксинча ҳар қандай муваффақиятли амалга оширилган бирикмалар, энгил юритилган ранг, ҳар бир рангнинг жойлашган майдон ҳажми ҳамда унинг ёруғлик даражаси ва сингдирилишлари шундай ташкиллаштирилганки, барча ранглар биргаликда умумий мувозанатни ушлаган ҳолда бир-бирини барқарорлаштириб туради. Қисмлар муносабати натижасидаги ноаниқлик умумий ҳолатда ва ишда бир-бирини камчилигини қоплайди, қачонки синчковлик билан текширилганда эса аниқланган баёнотни ҳолисона намоён қилади.

Якка ҳолдаги ранглар назарий умумийликка қаршилик кўрсатади. Улар ўзларининг махсус жой ва вақтига боғланган. Лекин ҳар қандай белгиланган тартибда улар қоидаларга амал қилишади ва структуравий тартибга бўй сунушади, биз эса буни туйғу орқали қис қиламиз-у, лекин шу вақтга қадар улар ҳақида кам маълумотга эгамиз.

Уйғунликга интилиш.

Ранглар қай тарзда бир-бирига боғлиқ? Кўплаб таҳлилчилар ушбу савол билан тўқнаш келганлар: Қайси ранглар бир-бирлари билан мувофиқ равишда биргаликда ишлай олади? Улар осонликча ва ёқимли тарзда аралашма ҳосил қиладиган барча рангларнинг наменклатурасини аниқлашга ҳаракат қилдилар. Уларнинг тавсиялари барча ранглар қийматларини стандардлаштирилган ҳаққоний тизимга таснифлаш уринишидан келиб чиққан. Бу тизимларнинг дастлабкиси икки ўлчовли, кетма-кетликни тасвирловчи ва рангларнинг айлана ёки кўп бурчак сингари ўзаро муносабатларини акс эттирган. Кейинчалик, ранглар камида уч ўлчовли ранг орқали аниқланилиши тушунилган ва ёруғлик, уч ўлчамли сингдирилиш намуналари таништирилган. Ж. Х. Ламбертнинг ранглар пирамидаси, 1772. Рассом Филлип Отте Рунге 1810 йилда сферавий моделнинг тавсифини куйидагича чоп этган: “5 та элемент аралашмасидан ҳосил бўлган ва ушбу қолип ичига кирмаган ҳар қандай кичкина фарқ тўғрисида ўйлашнинг имкони йўқ (кўк, сариқ, қизил, оқ ва қора); шунингдек бутун тизим ҳеч қандай аниқ ёки тугалланган шаклни ифодаламайди. Модомики ҳар бир берилган кичик фарқ ўзининг барча элементларга ҳамда аралашмаларга аниқ аълоқадрлиги мавжудлигини инобатга олган ҳолда, барча рангларнинг умумий контекстидек ҳеч кимга ўзини тўғри йўналтиришга имкон бермагани каби, бу соҳа умумий

жадвал тарихида қабул қилиниши шарт.” Кейинчалик психолог Вильхельм Вундт (Wilhelm Wundt) ранг соҳаси ва шунингдек кейинчалик Оствалд (Ostwald) томонидан ривожлантирилган кўш конус таклифини киритди. Аслида 1915 йилда рассом Алберт Мунсил томонидан ишлаб чиқилган ранглар дарахти ҳам сферавий тамойил шаклида эди. Хусусан, Баухаусда Пол Кли (Paul Klee) талабалари учун умумий тизимнинг жозибадор дизайнини яратган. Ушбу ишини Пол Кли “Рангларнинг умумийлик негизи”, деб номлаган²⁸.

Гарчи шаклида фарқлилик бўлса ҳам, ранг таснифининг турли моделлари бир хил тамойилга асосланади. Марказий вертикал ўқ рангсиз ёруғлик қийматини юқоридан оч оқ рангдан энг пастги нуқтадаги тим қора ранггача бўлган масштабни тақдим қилади. Экватор ёки унга мос келувчи кўп бурчакли контур, ўрта ёруғлик даражасида ранглар масштабни ўз ичига олади. Ҳар бир қаттиқ жисм орқали горизонтал бўлим берилган ёрқинлик даражасидаги барча ранг турлари учун барча мавжуд тўлдирилиш даражаларини кўрсатади. Ранг қанчалик бўлимнинг ташқи чегарасига яқинроқ бўлса, шунчалик тўйинган бўлади; қанчалик марказий ўқга яқин бўлса, унинг худди шундай ёрқинликдаги кулранг билан аралашмаси кучлироқ бўлади.

Соя

Иккилик пирамидалари, иккилик конуслар ва сферик рангли қаттиқ қисмларнинг барчаси ўрта баландликда максимал ўраб олиш ва чегаралаш учун торайтирилиши мақсадга мувофиқдир. Бундай фикрлар ҳақиқатга асосланиб, бунда турли хил бўёқлар ўзининг энг юқори интенсив ёрқинлигига турли хилдаги очиклик даражасида эришади.

Шу сабабли, сариқ ранг энг юқори очиклик даражасида энг соф ҳисобланиб, сиёҳранг ва кўк рангга нисбатан пастроқдир.

Конус ва пирамида бир томондан ва сфера бошқа томондан турли хил назариялар даражасини англашиб, бунда ёрқинлик диапозони ўзгарувчан очиклик ҳолатига асосланиб ўзгаради. Шунингдек, конуснинг айланмаси билан пирамиданинг ҳажми ва бурчаклиги бир-бирига нисбатан узлуксиз сизиб ўтган масштаб каби бўёқлар кетма- кетлиги ҳамда уч ёки тўрт оддий рангларни чегараловчи тошлар сифатида безатилгани билан фарқ қилади. Хулоса қилиб айтсак, такрорий формадаги ранг моделлари бир- бирига нисбатан фарқ қилиб, бунда барча ранглар учун масофа талаб қилади ва бундай эҳтимолик қоидаси такрорий бўлмаган ранг моделлари учун ҳам қўлланилганда, масалан, Манселло дарахтининг ранги бугунги кундаги мавжуд бўлган ранг пигментларини ўз ичига олади.

²⁸ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-290.

Бу каби тизим, икки хилдаги мақсад учун, яъни: ҳар қандай рангдан одилона фойдалана олиш ва қандай ранглар бир бири билан мослаша олишни билишга йўналтирилгандир.

Мен бу вазиятда иккинчи усул билан жуда қизиққан бўлардим. Оствальд ўз таърифларида “Икки ёки ундан ортиқ ранглар бир-бири билан ўзаро мослашиши учун мавжуд бўлган жисмларга нисбатан бир-бирига баробар бўлиши лозим”. Бироз шубҳали ҳолат: очикликни мавжуд элемент деб ҳисоблай оламизми ёки йўқ, зеро у ўз мослашувчанлик қоидаларини рангларнинг бир-бирига нисбатан мослаша олиши ёки бўёқдорлиги ёки ёрқинлигига таяниб таъриф берган. Бу ҳолат барча бўёқлар очикликда тенг бўлсагина ўзаро бир-бири билан кириша олишини билдирарди. Шунга қарамасдан, Оствальд маълум бир ранглар ,айниқса, рангли доирада учраган ва қўшимчалар кирита олган ранглар бир-бири билан ўзаро яхши мос келади дея ҳисоблаган. Доиранинг ҳар қандай 3 дан 1 такрорий қисми худди кутилганидек, мослашувчан муносабатига киришиб, бунда худди шундай учликлар қўшимча бўлиб фойдаланилган, яъни, улар бир хил аралаштирилганда яхлит кулрангни пайдо қилган. Биз бу ҳолатда асосан, улар аралашмасида қайси ранг янада бўёқдор ва рангсиз ҳолатга олиб келишига қараб, ўша ранг фундаментал ранг сифатида қабул қилиниш таклифини кўриб чиқяпмиз.

Манселлнинг мослашувчанлик назариялари ҳам умумий элемент принципларига асослангандир. Ҳар қандай горизонтал айланма ўзининг рангли модел ўқи атрофида бир қатор мослашган рангларни келтиради, чунки бу ранглар очикликнинг ва ёрқинликнинг барча бўёқларини ўз ичига тенг қамраган бўлади. Ҳар қандай вертикал чизик худди ранглар тўплами сингари фақат очиклик даражаси бўйича фарқ қиладиган мослашувчан рангларни аниқлаб беради. Ҳар бир горизонтал радиус гуруҳдан бошлаб ёрқинликнинг барча даражаси ушбу бўёқни очартириш учун бу каби сифатлар худди шундай мослашувчанлик вазифасини ўтаган. Бироқ Манселл бунданда чуқурроқ изланиш учун, “сфера маркази бу барча рангларнинг биргаликда бир хил балансга эришадиган ягона макони”, яъни ҳар қандай тўғри чизик фақатгина марказ орқали мослашувчан рангларни бирлаштириши керак дея таъкидлаган. Бу ҳолатда икки қўшимча бўёқлар бир-бири билан шундай боғланиши мумкинки, бунда очикликнинг даражаси кўп бўлган ранг қисми нисбатан очиклиги камроқ бўлган рангга ўз қисмини бериб очиклик даражасини ошириши мумкин бўлади, Манселл шунингдек, “тўғри чизик”даги сферик текисликда ётадиган рангларни кашф қилган бўлиб, бунда улар катта доирада айланади²⁹.

Бу ҳолатда мослашувчанлик ҳақиқатдан ҳам жуда муҳим бўлиб, чунки барча турдаги ранглар тўплами бир-бирига мослашган ҳолда бир яхлитликда жойланиши керак бўлади. Албатта, ижодий чизмаларда рассом ижодкорлар томонидан фойдаланиладиган барча рангларнинг кўпи баъзи бир бўёқларни

²⁹ Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- University of California Press, USA 2004.-P.-289.

истисно қилган, тасвир ёрқинлигини сустралтирган ёки очиклик даражасини камайтирган маълум бир чегара остида жойлашган бўлиши мумкин. Зероки, биз эндиликда ўта аҳамиятли бўлган мослашувчанлик станлартига эга бўлган эканмиз, бу ҳолатда санокли рассомлар томонидан фойдаланадиган палитра рангларни ҳисобга олиш ўринли саналади. Шундай ранглардан бири Эгберт Джэйкобсоннинг тажрибасида қўлланилган. Бир нарса ҳақиқатга яқинки, нима бўлганда ҳам рассомлар томонидан фойдаланадиган ранглар мослашувчанлик қоида-сига кўра бир-бирига яқинроқ ва мосроқ танланилади.

Бир ҳисобдан, рангларнинг бундай муносабати бошқа бир сабабларга кўра ўзгартирилиб безалади. Оствальд ва Манселл ўлчамнинг таъсирини ҳисобга олиб, катта хажмдаги ранглар кичик хажмдаги рангларни бўйсундириши керак ва шундагина ўта ёрқин ранглардан фақат кичик ўринларда фойдалана олишимиз мумкин, дея таклиф билдиришди. Лекин хаттоки қўшимча асос бундай мослашувчанлик ҳолатини амалга оширишни қийинлаштиради, ушбу ҳолатда бу каби фойдасиз таклиф билдиришдан кўра бошқа бир қанча асослар мавжуд. Аммо улар санокли ўлчам остида назорат қилина олмай, ўлчов каби қулай ва самарали бўла олмайди: Машхур устоз ижодкор Адольф Холце айтганидек, “Асрлар бошидаги ижод намуналарида мослашувчанлик фақатгина уларнинг барча ранглари, юксак маҳорат билан ягона ва мослаштирилган ҳолда бир яхлит оқни ҳосил қилгандагина эришилган” деб таъкидлайди. Агарда ушбу таъкид рангли ғилдирак сифатидаги тажрибада қўлланилганда эди, унда ушбу келтириб ўтилган назария ўз исботини топа олмасди.

Аммо ушбу қоидага танқидий яна бошқа бир фундаментал норозилик мавжуд бўлиб, бунда рангли мослашувчанликнинг қоидалари келтириб ўтилади. Бу қоида рангли тўплам йғҳилиб бошқа барча ранглар билан мос келганда пайдо бўлган. Бошқа барча ташқи муносабатлар худди шундай ёқимли ҳолатни намоён этади. Табиийки, бу мослашувчанликнинг энг маъқул усули бўлиб, хаттоки болалар кийими ва болалар боғчаларига энг муносиб келадиган ранг тизимлари бўлиб ҳисобланади. Тарихчи ижодкор Дж. Фридлендер ўзининг “Энг арзон мослашувчанлик” китобида айтиб ўтганидек: бўрттирилган чизмадаги илиқлик ва ранглар уғунлиги бир неча қават бўёк остида намоён бўлади. Бу ҳолат қабристондек жимжит мамлакат аҳолисини физика тилини тушунишга абсолют юқорига интилаётган каби асосга таянади.

Ижодкорнинг руҳий ҳолати.

Шакл назарияси, мусиқавий мулоҳазани ривожлантириш ва барпо этиш учун мойиллик билан биргаликда ишлайди. “Бошқача қилиб айтганда, мусиқа назарияси товушларнинг бир-бирлари билан ёқимли тарзда уйғунлашишига эмас, балки назарда тутилган мазмунни муносиб шаклда етказиб беришга алоқадор”. Бир умумий кўринишга келтириш учун ҳамма нарсани қўшиш муаммонинг бир томонигина ҳалос, мусиқада эса ҳар қандай бирикмада майинлик билан уйғунлашиб борувчи элементлар ассортиментини ёрдамида яратилган ижод наъмунаси қониқарсиз ҳолат.

Тасвирий комозицияда жамланган рангларнинг барчаси ранг тизимидан пайдо бўлган оддий кетма-кетликнинг бир қисми, дея таъкидлаш, эҳтимол айти қандайдир мусиқа парчасининг барча товушлари бир калитга тегишли бўлганлиги учунгина мос келган, дейишдан ҳам кам маънолик бўлган бўлар эди. Баёног тўғри бўлган тақдирда ҳам, иш тузилиши ҳақида ҳеч қандай маълумот берилмаган бўлар эди. Биз таркибий қисмлар мавжудлигини ёки улар бир-бирига қандай алоқадор эканлигини билмаган бўлар эдик. Элементларнинг вақт бўшлиғида ўзига хос жойлашуви тўғрисида ҳам ҳеч нима маълум бўлмаган бўлар эди; бунга қарамасдан айти бир хил товуш ассортиментлари бир кетма-кетликда тушунарли наво яратиши, тасодифий ўйналганда эса тартибсиз оҳанг бериши ҳақиқат. Бунинг устига, ўз ўзидан маълумки, айиришлар композиция учун алоқалар сингари муҳим аҳамиятли ҳисобланади. Қачонки ажратилган қисмлар бўлмаганда эса бириктириш учун ҳеч қандай восита мавжуд бўлмайди, оқибатда натижа тартибсиз омехта каби кўринишга эга бўлади. Мусиқа масштаби айнан енгил оҳанг жараёнида барча товушлар ҳам бир-бирига мос келмаслиги сабаб бастакорнинг “палитра”си каби хизмат кўрсатишини, лекин турли даражада ихтилофларни тақдим қилишини ёдда тутиш муҳим аҳамиятлидир. Анъанавий ранглар уйғунлиги фақатгина ажралишлардан сақланиб, алоқаларга эришишга оид равишда ишлайди, шунинг учун ҳам энг яхши вазиятда тугалланмаган бўлади.

Элементлар масштаби

Биз ранглар синтаксизи, яъни эҳтимолий ранглар намуналарини ташкиллаштирувчи сезиларлик таркиблари ҳақида қанчалик маълумотга эгамиз? Биринчи навбатда, ранг композициясининг бошланғич бирликмалари ва улардан нечтаси мавжудлиги? Ранглар масштаби Қуёш нури спектори орқали яхши маълум. Ёрқинлик ва тўйинганлик ҳам ўзига яраша масштаб яратади, қайсики ушбу таркибларнинг энг паст даражасидан энг юқорисигача бошлайди. Айрим маълумотларга кўра, ўртача кузатувчи фарқ қила оладиган, оқ ва қора ранглар ўртасида жойлашган кулранг сояларининг сони 200 га яқин. Шунини ҳам қайд этиш жоизки, соф ранглар спектрида кўзга ташланадиган ранглар сони энг четки икки бинафша ва сиёҳ ранг сифат қизил ранглар ўртасида қисман камроқ 160 атрофида.

Мусиқада оҳанглар сони инсон қулоқлари билан илғаши мумкин бўлган товушлар сонидан сезиларли даражада кам. Шу сабабдан, мусиқавий ўрталик маълум бир миқдордаги стандартлаштирилган элементлар билан чекланган, ҳолбуки рассом рангларнинг бепаён нурлари ичра эркин кезади: Нелсон Гудман тили билан айтганда, мусиқа нозик тасаввурга эга, тасвирий санъат эса синтактик зич ҳисобланади. Соф механикага оид маънода бу қараш тўғри, рассом ранг сояларининг доимий равишдаги оҳиста ўзгариш даражаси билан ишлаши мумкин. Бироқ, тасвир юзасини колориметр билан кузатиб чиқиш ўрнига, уни қандай бўлса шундайлигича қабул қилсак, биз, ҳеч қандай визуал ташкиллаштирилишни англашнинг имконияти мавжуд эмаслигини тушуниб етамиз, агарда у қайсики, майин ўзгарувчанлик мос келган тизим негизини ташкиллаштирувчи, чегараланган миқдордаги сезиларлик қийматда

ифодалаган бўлмаса. Нозик аралашма ушбу асосий масштабнинг иккиламчи эгилишлар ва ўзгаришлар кўринишида намоён бўлади, ёки улар умумий элементлар сезиларлик даражада сақланиб қолинувчи хилма-хил аккордларни шакллантиради. Шу йўл билан ўзининг оппоқ шаклини йўқотмаган ҳолда ўнлаб доғлардан таркиб топган стол қопламаси ранги, ёки яшил, бинафша ва сариқ рангларнинг ҳар қандай миқдордаги мутаносиб аралашмаси кичик фарққа мослашиб кетиши ва шунга қарамай тасвирнинг ҳар қандай нуқтасидан кўзга ташланарлик даражада таъкидловчи асосий восита сифатида қолиши мумкин.

Ёритиш ҳолда бўяш

Албатта худди шу каби кетма-кетлик мусиқада ҳам мавжуд бўлиб, агар бирон шахс аниқ бир ижрони чалкаштирмасдан тингласа, демакки у мусиқани кичик оҳанглариғача эътиборли бўлиб тинглаябди. Айниқса кўшиқчи ва найсимон мусиқий асбоб чалувчиларнинг тажрибаларига таянган ҳолда, оддий ва халқ мусиқаларида эркин ривож топаётган уйғунлашувчи жаз гуруҳлари ҳамда импровизациялар, четлашаётган оҳанглар, слайдлар бутунлай одатий ва тўхри ҳол ҳисобланади.

Агар биз ранг ўзгаришининг таркибий қисмини текшириб кўрадиган бўлсак, масалан, спектрдаги рангдан-рангга ўтиш кетма-кетлиги бир маромда текис амалга оширилишини гувоҳи бўламиз ва айтиб бериш билан бир ранг ўзининг соф кўриниш ҳолатидагина аниқланиши мумкин. Софлик деганда, мен тубдан фарқ қилувчи икки хил сифатни назарда тутяпман: (1) олов ранг ёки яшил қачонки ўзининг асл ҳолатида бўлсагина соф кўринишга эга бўлади, масалан бизни кўшимча ишлатиб қизғиш олов ранг ёки сарғиш яшил дейишимизга ҳожат қолдирмайдиган ҳолатдагина; (2) кўк, сариқ ёки қизил асл ҳисобланишига сабаб ўзининг мукамал ҳолатида эканлиги, негаки уларнинг ҳеч бири худди кўк ва сариқ биригаликда яшил кўриниш берганидек ёки сиёҳ ранг қизил ва кўк ранглар бирикмасидан ташкил топгани каби аралашма кўринишга эга эмас.

Бу даражадаги аҳамиятлик софликнинг жисмоний ёки спектрал софликка ҳеч қандай алоқаси йўқ. Спектрда якка тўлқин узунлиги аралашмага ўхшайдиган яшилсимон кўк рангни ёки тўғри қизил чизик эса сариқ ва қизғиш филтр бирикмасини кўрсатиши мумкин. Спектрда якка тўлқин узунлиги аралашмага ўхшайдиган яшилсимон кўк рангни ёки тўғри қизил чизик эса сариқ ва қизғиш филтр бирикмасини кўрсатиши мумкин. На соф рангларнинг фарқи тўлқин узунлигида уларга жисмоний тарафдан мувофиқ тарзда акс этадигандек туйилади ёки кўз тўрпақасининг кўшимча ҳамжиҳатлиги ёрдамида тўлқин йўлида аралашмага айланади.

Учта ажралмас соф кўк, сариқ, қизил ранглар фундаментал асосий ранглар ҳисобланади. Фундаментал ва генератив асосий ранглар орасидаги фарқлар назардан четда қолганлиги сабаб, яшил ранг тўртинчи асосий ранг сифатида

киритилиши керакми йўқми, деган мавзу мунозарага сабаб бўлди. Масалан Геринг, тўрт қисмга ажратилган рангли айланани тақдим этди, қайсики унда кўк ва сариқ ранглар тўлдирувчи жуфтлик сифатида қарама-қарши диаметр бўйлаб жойлаштирилган. Шундай бўлса ҳам у “ранг таъсирчанлик сифати ва рангларга эгалик қилиши мумкин бўлган материаллар” чалкашлигига қарши огоҳлантиради, қолаверса у ўзининг шахсий физиологик назариясида таърифлаган кўз тўрпардаси қарши жараёнига ўхшаш, нурларнинг қўшимча комбинация тарзида йиғилишидан таъсирланиб келганга ўхшайди. Рангларнинг узлуксиз кўламида соф яшил учун аниқ бурилиш лаҳзаси мавжуд, ҳолбуки қизил, олов ранг орқали сариқ рангга узлуксиз майинлик билан оҳиста ўзгариш нисбатида ҳосил бўлади. Агарда, бошқа бир тарафдан, яшил ранг кўк ва сариқ ўртасига жойлаштирилса, худди шу ҳолатда қизил рангдан кўра бутунлай ўзгача ҳаракат қилади.

Замонавий санъатда Light

Санъат асаридан умумликни олиш кийин иш, лекин принцип томонидан бошқа мураккаб жисмларнинг табиатини (масалан жисмоний ёки рухий жонзотларнинг қуриниши) баён қилиш ҳаракатларидан фарқ қилмайди. Санъат - бу организмларнинг махсулоти ва балки шунинг учун организмларнинг узидан кура мураккаброк эмас. Биз санъат асаридаги аниқ фазилатларни қуриб хис қиламиз лекин уларни ифодалаш учун сузлар тополмаймиз ва бу ҳолат тез-тез такрорланиб туради. Бу муваффақиятсиз-

ликнинг сабаби тил эмас балки биз қабул қилаётган фазилатларни хали мос тоифаларга булинмаганлигидадир. Тил бу ишни бевосита қила олмайди, чунки реал ҳаёт билан бевосита алоқаси йўқ, тилимиз фақат биз уйлаган ёки кўрган, эшитган ёки хис этганларимизни ифодалашни мумкин. Бу, мухитнинг ҳаётга ярқисиз дегани эмас, аксинча, бу сезувчанлик борасида тажриба бўлиб чиқади.

Лекин сезувчанлик тажрибалари ҳеч нарса англамайди. Шунга қарамай бу тажриба эълон қилинишдан олдин концептуал таҳлил билан кодланган булиши керак. Яхшики, сезувчанлик таҳлили жуда нозик ва узокка бориши мумкин. Бу биздаги санъат асарини тушуниш чегараларини ва охир-оқибат тушуниб булмасликни кескинлаштиради. Бошқа бир тушунча буйича, оғзаки таҳлил интуитив яратиш ва тушунишни тухтатиб қуяди. Аввал айтганимиздек ҳақиқатнинг узаги шунда. Утмиш тарихи ва ҳозирги тажрибалар бизга бу борада кўплаб мисоллар ва рецептлар беради. Лекин биз санъат соҳасида идрокимиз кучини тухтатиб турсак, бошқа сезгилар ишлаб кетади деб ҳулоса қила оламизми? Бу бузилишлар айнан акл-идрок бир тарафлама ишлаётганда кузатилиши тугри эмасми? Инсоннинг нозик импульслари баланси унга тулакони яшаб, ишлаб юришига имкон беради, лекин бу баланс фақатгина идрок интуицияга ҳалакит бергандагина эмас, ёлгон, нотўғри фикрлашлар сезилганда ҳам бузилиши мумкин. Ноаниқ текширишлар қоидаларга қурқуна риоя қилишдан кўп нарса бермайди. Назоратсиз ўз-ўзини таҳлил зарарли булиши мумкин, лекин инсоннинг сунъий примитивизми буни қандай қилиб ва нима учун ишлаётганини тушунишни хохламайди. Замонавий одам

мисли курилмаган уз- узини англаш билан яшаши мумкин ва шундай булиши керак. Балки хаёт вазифалари кийин ва мураккабдир, аммо бундан бошқа йул йўқ.

Психология сохасини айтмаганда хеч ким хеч қачон санъатнинг яратилиш жараёнини ички кечинмаларини муҳокама қилмаган. Баъзи санъатшунослар психологларнинг изланишлари натижаларидан фойдаланишади. Бошқалар эса буни бир томонлама ёки нима қилаётганларини тушунмай куллашади; аммо уларнинг ҳаммаси иложсиз психологиядан фойдаланишади- замонавий, узлари уйлаб топган ёки утмишдан қолган назариялар шулар жумласидандир. Бошқа томондан баъзи психологлар санъатга профессионал қизиқиш билан ёндашадилар. Лекин адолат билан айтишимиз мумкин, улар биз учун ахамиятли булган нарсанинг факатгина бир қисмини тушунтириб бера олишади. Чунки психологлар биринчи уринда бадиий санъатга қизиқишларининг сабаби уларнинг бу нарсини асосан инсон шахсини ўрганиш учун кулланма сифатида фойдаланишларидадир, худди бу савол-жавоб тестидан фарқ қилмаганидай. Ёки улар улчаб ва санаб буладиган нарсаларга ёндашувларини чеклаб экспериментал, клиник ёки рухий амалиётлардан концепциялар тузишади. Балки бу ехтиёт чораси керакдир, чунки санъат хар қандай ўрганилаётган бошқа объект қаби чуқур билим ва сабр талаб қилади.

Яхши санъат назариясидан студия хиди келиб туриши керак, лекин ундаги тил рассом ва хайкалтарошларнинг маиший суҳбатининг тилидан фарқ қилиши керак. Бу ерда менинг ишим кўп жихатдан чекланган. Бу асосан визуал маълумотга қарашли, яъни рангасвир, графика, хайкалтарошликка. Бу эътибор умуман олганда ихтиёрий эмас. Анъанавий санъат энг буюк ва юкори сифатли сон-саноксиз турли мисоллар туплаган. Улар онгнинг аниқлиги билан шаклларнинг жихатларини курсатиб беришади, бу намойишлар худди шундай лекин юмшокрок ҳолда булган ходисаларни фотографик ва театр санъатида курсатиб туради. Аслида хақиқий текширишлар йигирманчи-уттизинчи йилларнинг филмларида психологик ва эстетик тахлил утказилганда юзага келган. Менинг ишимдан яна бир чекланиш бу психологиядир. Ақл идрокнинг мотивацион, когнитив қаби барча жихатлари санъатда тугилади. Жамиятда рассомнинг урни, бошқа инсонлар билан муносабатлари, уларга таъсири, ижодий фаолияти функциясида ақлнинг уз ишини бажаришга интилиши, буларнинг хеч бири бу китобнинг марказида эмас. Истеъмолчи психологиясидан мен манфаатдор эмасман. Умид қиламанки укувчи бу ерда учрайдиган бой образлар, шакллар, ранг ва харакатлар билан узини тақдирлагандек хис қилади. Бундай хаддан зиёдликда қандайдир тартиб урнатиш максатида баъзи тамойилларни юзага чиқаришда, морфология урнатишда бизга кўп нарса беради. Бизнинг биринчи вазифамиз, биз куриб тўрган турли нарсаларни таърифлаш ва сезувчанлик механизмидаги факторларни хисоблаш. Аммо юкори даражада қолиш учун жараёни кескин тухтатиш керак. У ерда визуал шаклларнинг хеч қандай маъноси йўқ. Худди шунинг учун биз доимо тахминий моделлар бераётган маънодан келиб чиқиб

жуда узокдаги объектни куриш учун бор кучимизни сарфлаймиз, йўқотилган тубсизликни кайтаришга умид киламиз, горизонтни кискарганидан кейин йўқотилганларни куришга ҳаракат киламиз. Менинг психологик назариям тамойиллари ва мен куйида келтирадиган тажрибаларимнинг кўпчилиги гешталт психологияси дисциплинасида келиб чиқади; бу ерда унинг психотерапиянинг ҳеч қандай формасига алоқаси йўқлигини айтиб утиш лозим. Гешталт сузи немис тилидан олинган бўлиб бизнинг асримиз бошларидан илмий тамойилларда ишлатилиб келинади, улар сезгиларни қабул қилинишидаги тажрибаларда ишлатилган. Одатдаги визуал идрокни қабул қилиши борасидаги билимларнинг асоси, гешталт психологияси лабораторияларидан чиқиб келганлиги умумий тан олинган нарса; менинг шахсий шаклланишим ва ривожланишим, теория ва амалиётим шу мактабда утган. Аниқроқ айтадиган бўлсак гешталт психологиясининг тугилиши санъатга боглик.

Назорат саволлари

1. Нисбий ёрқинлик деганда нимани тушунасиз?
2. Ёритиш нима?
3. Тасвирий санъат фаолиятида сезги тушунчаси?
4. Соя нима?
5. Ижодкорнинг руҳий ҳолати тушунчасини қандай изоҳлайсиз?
6. Ёритиш ҳолда бўяш қандай амалга оширилади?
7. Замонавий санъатда *Ligxt* деган терминни қандай изоҳлайсиз?

Фойдаланилган адабиётлар

1. Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye.- Univercity of Californiya Press, USA 2004
2. Paintings: that Changed the World.-Munich. Berlin, London, New York.- 2003.
3. Andrew Paquette. An Introduction to Compyuter Graphic for Artist.- Springer Publihing Company, Incorporated, USA 2013

2-кўчма машғулот. Эксприментал графика техникасининг услубий воситалари. Рангтасвир билан эксприментал графиканинг ўзаро боғлиқлиги. Ўзбекистонда эксприментал графика техникаларининг шаклланиши ва ривожланиши.

Тингловчилар Тошкент шаҳрида жойлашган рассомлар устахоналаридан бирига ёки кўрғазмаларга ташриф буюрадилар. Олдиндан келишилган рассом фаолияти тўғрисида суҳбатлашиши қаторида ижодининг ўзига хос томонлари, устозлари, шогирдлари тўғрисида маълумотга эга бўлиб, ўзининг кундалик бажарадиган амалий фаолиятини намойиш этиб беради. Шу билан бир қаторда тингловчилар ижодкорнинг ишлари ёки мастер-классларини, ижодий асарларини томоша қилиб, танишиб, ўз фикрларини жамлаб асарларида баён этишлари учун шароит яратилади.

Бадий рангтасвир санъати – тасвирий санъатнинг бир туридир. Унда реал ҳаётдаги нарса ва ҳодисалар мато, қоғоз, фанера, девор ва бошқа нарсаларда бўёқлар билан тасвирлаган мукамал бадий асар ҳисобланади.

Рангтасвир санъати жуда қадимдан мавжуд. Бу санъат ибтидоий одамлар яшаш учун курашда тош қуроллар ишлата бошлаган пайтларда пайдо бўлган.

Ибтидоий одам тошда ранг-баранг бўёқлар билан ҳайвонларнинг, ўсимликларнинг характерли белгиларини акс эттиришга интиланган.

Рассом бўёқлар ва махсус усуллар ёрдамида жисмнинг қандайлигини, маконли ҳажми тасвирини яратади.

Рангтасвир санъати асосан бешта асосий элементдан иборатдир. Бу элементлар буюм шаклини, рангини, ёритилишини, ясалган материални, тасвирланаётган нарсанинг қандай шароит ва муҳитда эканини тасвирлашда намоён бўлади.

Рангтасвир санъатнинг ўзига хос хусусияти шундан иборатки, унда рассом мавжуд воситалар ёрдамида нарса шаклини ва перспективасини, ранги ва материални, психологик ҳолати, анатомик тузилишини ва ҳоказоларни тасвирлайди.

Рассом ўзи яратаётган бадий образида ҳаёт қонунларини, унга ўз муносабатини ифодалашга интилади.

Тасвирий санъат асари адабий асардан шуниси билан фарқ қиладики, у фақат томоша қилиш орқали идрок қилинади, чунки сурат матонинг бир томонига ишланади, у бир қарашда, бир йўла идрок этилади.

Бир қарашда идрок этиладиган асарни яратишда рассомга катта ёрдам берадиган нарса асар композициясидир, яъни асар композицияси шундай қуриладики, унда алоҳида инсон қомати ва нарсалар бир-бирига боғланиб

кетади. Натижада муаллиф фикри томошабинга яхши етиб боради. Тасвирий санъат асарларида калорит–нафис рангларнинг ўзига хос уйғунлашуви – ритм, нисбат, ранг – ҳаво перспективаси ва ҳоказолар ҳам катта аҳамиятга эга.

Миниатюра нафис тасвирий санъат бизнингча, нафис ишланганлиги, ўлчами кичиклиги билан фарқ қилади. Аммо унинг номи кичиклиги ва нафислигидан эмас, балки қадим замонда–қўл ёзма китоблардаги бош ҳарфлар бўяладиган қазил бўёқдан олинган.

Миниатюрада рассомларнинг тасвирлайдиган асосий объекти портрет ҳисобланган. Кейинчалик кўп қоматли, манзрели кўринишлари ҳам пайдо бўлабошлаган. Миниатюранинг ўзига хусусиятлари: инсон қоматларида соя йўқ, шакл беришда тусдан фойдаланилмайди. Инсон қоматлари, бинолар ва манзаралар икки ўлчамли бўлиб, чеккалари тўқ рангдаги нафис чизиқлар билан ишлов берилган³⁰.

VI. Кейсни бажариш босқичлари ва топшириқлари

1. Кейсдаги муаммони келтириб чиқарган асосий сабабларни (кичик ва индивидуал гуруҳларда аниқлаш)

Кейс. *Картинанинг ишлашда қандай шакл қирралари ифодаланган.*

«ФСМУ» методи

Технологиянинг мақсади: Мазкур технология иштирокчилардаги умумий фикрлардан хусусий хулосалар чиқариш, таққослаш, қиёслаш орқали ахборотни ўзлаштириш, хулосалаш, шунингдек, мустақил ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантиришга хизмат қилади. Мазкур технологиядан маъруза машғулотларида, мустақамлашда, ўтилган мавзуни сўрашда, уйга вазифа беришда ҳамда амалий машғулот натижаларини таҳлил етишда фойдаланиш тавсия етилади.

Технологияни амалга ошириш тартиби:

- қатнашчиларга мавзуга оид бўлган якуний хулоса ёки ғоя таклиф етилади;
- ҳар бир иштирокчига ФСМУ технологиясининг босқичлари ёзилган

қоғозларни тарқатилади:

Ф	• фикрингизни баён этинг
С	• фикрингизни баёнига сабаб кўрсатинг
М	• кўрсатган сабабингизни исботлаб мисол келтиринг
У	• фикрингизни умумлаштиринг

- иштирокчиларнинг муносабатлари индивидуал ёки гуруҳий тартибда тақдимот қилинади.

ФСМУ таҳлили қатнашчиларда касбий-назарий билимларни амалий машқлар ва мавжуд тажрибалар асосида тезроқ ва муваффақиятли ўзлаштирилишига асос бўлади.

Намуна.

Фикр: “Ижодкорнинг руҳий ҳолати тушунчасини қандай изоҳлайсиз”.

Топшириқ: Мазкур фикрга нисбатан муносабатингизни ФСМУ орқали таҳлил қилинг.

“Инсерт” методи

Методнинг мақсади: Мазкур метод тингловчиларда янги ахборотлар тизимини қабул қилиш ва билмларни ўзлаштирилишини енгиллаштириш мақсадида қўлланилади, шунингдек, бу метод тингловчилар учун хотира машқи вазифасини ҳам ўтайди.

Методни амалга ошириш тартиби:

- ўқитувчи машғулотга қадар мавзунинг асосий тушунчалари мазмуни ёритилган инпут-матнни тарқатма ёки тақдимот кўринишида тайёрлайди;
- янги мавзу моҳиятини ёритувчи матн таълим олувчиларга тарқатилади ёки тақдимот кўринишида намойиш етилади;
- таълим олувчилар индивидуал тарзда матн билан танишиб чиқиб, ўз шахсий қарашларини махсус белгилар орқали ифодалайдилар. Матн билан ишлашда талабалар ёки қатнашчиларга куйидаги махсус белгилардан фойдаланиш тавсия етилади:

Белгилар	1-матн	2-матн	3-матн
“V” – таниш маълумот.			
“?” – мазкур маълумотни тушунмадим, изоҳ керак.			
“+” бу маълумот мен учун янгилик.			
“– ” бу фикр ёки мазкур маълумотга қаршиман?			

Белгиланган вақт якунлангач, таълим олувчилар учун нотаниш ва тушунарсиз бўлган маълумотлар ўқитувчи томонидан таҳлил қилиниб, изоҳланади, уларнинг моҳияти тўлиқ ёритилади. Саволларга жавоб берилади ва машғулот якунланади.

“Тушунчалар таҳлили” методи

Методнинг мақсади: мазкур метод талабалар ёки қатнашчиларни мавзу бўйича таянч тушунчаларни ўзлаштириш даражасини аниқлаш, ўз билимларини мустақил равишда текшириш, баҳолаш, шунингдек, янги мавзу бўйича дастлабки билимлар даражасини ташҳис қилиш мақсадида қўлланилади.

Методни амалга ошириш тартиби:

- иштирокчилар машғулот қоидалари билан таништирилади;
- тингловчиларга мавзуга ёки бобга тегишли бўлган сўзлар, тушунчалар номи туширилган тарқатмалар берилади (индивидуал ёки гуруҳли тартибда);
- тингловчилар мазкур тушунчалар қандай маъно англатиши, қачон, қандай ҳолатларда қўлланилиши ҳақида ёзма маълумот берадилар;
- белгиланган вақт якунига етгач ўқитувчи берилган тушунчаларнинг тўғри ва тўлиқ изоҳини ўқиб ешиттиради ёки слайд орқали намоиш этади;
- ҳар бир иштирокчи берилган тўғри жавоблар билан ўзининг шахсий муносабатини таққослайди, фарқларини аниқлайди ва ўз билим даражасини текшириб, баҳолайди.

Намуна: “Модулдаги таянч тушунчалар таҳлили”

Тушунчалар	Сизнингча бу тушунча қандай маънони англатади?	Қўшимча маълумот
Графика	Санаътнинг кенг тарқалган турларидан бири.	Бу санаъатга оддий қорақаламда чизилган сурат, мавзули композитсия, Штобга ишланган турли суратлар, безак расмлардир.
Пленер	(франсузча сўздан en plein air- тоза ҳавода) деган маънони англатади	табiiй шароитда, очиқ ҳавода расм ишлаш. Пленер термини одатда пейзажда ишлатилади.
Профиль	(франсузча сўздан profil -ён томондан кўриниши) маъносини беради.	хар қандай жониворнинг ёки буюмнинг ён томонидан кўриниши.
Ранглар гаммаси	ранг тусларининг асосий муносабатлари	картинада ранг ечими. Масалан: Иссиқ ёки совуқ ранг гаммаси.
Реализм	тасвирий санаъатда нарсалар ҳаётда қандай кўринса, шундайлигича кўриниши	тасвирий санаъатда нарсалар ҳаётда қандай кўринса, шундайлигича кўриниши тасвирланишига асосланган оқим
Сюжет	(франсузча сўздан sujet – тема, предмет) деган маънони беради.	сюжетли картинада: тасвирий санаъат асарида аниқ воқеани очиб беради.
Натурализ	тасвирий санаъат йўналишларидан бири	тасвирловчи, тасвирланаётган нарсаларнинг биринчи галда ташқи кўриниши, сиртқи суратини тасвирлаш лозимлигини мақсад қилиб қўяди.

Изоҳ: Иккинчи устунчага қатнашчилар томонидан фикр билдирилади. Мазкур тушунчалар ҳақида қўшимча маълумот глоссарийда келтирилган.

МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МАВЗУЛАРИ

Мустақил таълимни ташкил етишнинг шакли ва мазмуни

Мустақил таълим тегишли ўқув модули бўйича ишлаб чиқилган топшириқлар асосида ташкил етилади ва унинг натижасида тингловчилар битирув иши дирасида реферат ёки курс ишини тайёрлайди.

Мустақил иш талаблари ҳар бир тингловчи ўзи танлаган расом ижоди ёки бадиий асар тақдимотини тайёрлайди.

Мустақил иш тақдимоти қуйидаги таркибий қисмлардан иборат бўлади:

- Сарварақ;
- аннотация;
- мундарижа;
- асосий қисм: назарий таҳлил;
- иллюстарациялар иловаси;
- хулоса;
- госсарий;
- адабиётлар рўйхати.

Кейслар банки;

Бошқа материаллар (фанни ўзлаштиришга ёрдам берувчи қўшимча материаллар: электрон таълим ресурслари, маъруза матни, госсарий, тест, кроссворд ва бошқ.)

Шунингдек, мустақил таълим жараёнида тингловчи касбий фаолияти натижаларини ва талабалар учун яратилган ўқув-методик ресурсларини “Электрон портфолио” тизимида киритиб бориши лозим.

Мустақил иш мавзулари

1. Тасвирий ва амалий санъатнинг тур ва жанрларнинг кўринишлари
2. Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши
3. Тасвирий образнинг таҳлил қилиш жараёни ва бошқариш услублари
4. Тасвир ечим устида ишлаш (Қаламтасвир услубларини қўллаш мисолида)

5. Тасвир ечим устида ишлаш (Амалий санъат мисолида)
6. Тасвир ечим устида ишлаш (Ранг тасвир услубларини қўллаш мисолида)
7. Тасвирий ва амалий санъат принсплари.
8. Хорижий мамлакатларнинг санъат соҳасидаги таълим-тарбия тизими
9. Тасвирий ва амалий санъат фанларининг ривожланиш жараёнлари ва воситалари.
10. Ижодий изланиш жараёнлари ҳақида (Линагравюра техникаси мисолида)
11. Тасвирий ва амалий санъат фанлари предметида янги педагогик технологиялардан фойдаланиш.
12. Тасвирий ва амалий санъат фанларини ўқитишда замонавий машқ ва услублардан фойдаланиш
13. Тасвирий ва амалий санъат фанларини ўқитишда инновасион педагогик усулларни қўллаш
14. Тасвирий ва амалий санъат фанларини ўқитишда хорижий мамлакатлар тажрибалари мисолида
15. Наққошлик машғулотларида композиция қонун қоидаларидан фойдаланиш.
16. Бўлажак мусаввирларни тайёрлашда ихтисослик фанларини ўқитишнинг инновасион технологиялари. “Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши”
17. Бадиий таълимда етук мутахасисларни тайёрлашда “илми қиёфа”ни тутган ўрни
18. “Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши”
19. Китоб графикасида композиция (Мактаб ёшигача бўлган болалар учун: ертак, масал, китоблари мисолида)
20. Бухоро тасвири (рангтасвир мисолида)
21. Ижодий изланишлар жараёни (Бухоро зардўзлиги мисолида)
22. Тасвирий санъатда натюрморт композициясини бажариш
23. Қишлоқ манзарасини яратишда тасвир ва ранглар ечими устида ишлаш
24. Муаммоли вазият. (Плакат композицияси турлари мисолида)

VII. ГЛОССАРИЙ

Термин	Ўзбек тилидаги шарҳи	Инглиз тилидаги шарҳи
Акварель	франсузча <i>aquarelle</i> лотинча <i>аква</i> - сув) – сувда тез ерийдиган ва ювиладиган майин шаффоф боёқ	French Aquarelle Latin aqua water) soluble in water and detergent, paint a t̄in transparent
Анималист	(лотинча «ашта» ҳайвон) - ҳайвонларни тасвирловчи рассом.	(Latin Asxton animal) - a depiction of t̄xe artist
Мато	рангтасвир асарини ишлашда фойдаланадиган материал	xe operation of t̄xe painting material
Гармония	(грек. Nazgtюгна –муносиблик мувофиқлик) бадий асар қисмларнинг мутаносиблиги	(Greek. Nazgtюгна compliance -munosiblik) t̄xe proportion of t̄xe work of art
Сюжет	(франс. - предмет, нарса). Тасвирий санъатда – тасвирланган Придмет ёки воқеа тушунилади.	(Band. - Subject). Fine art - Pridmet described or understood t̄xe event
Ритм (вазн)	(грекча <i>rxitxmicoc</i> – бир меътордаги, текис) – асар композиция қурилмасининг муҳим томонларидан бири. Буюм, шакл, ранг ёки нақш элементларининг бир меъёрда такрорланиши.	(Greek rxitxmicos a flat me'tordagi) - One of the most important aspects of the composition of the work device. Object, shape, color or pattern elements of a normal return.
Композиция	(лотинча «сотрозо» тузилиш, қурилиш) –бадий асардаги образлар ва бадий воситаларнинг муайян г'оуавий мақсадга хизмат қиладиган тартибда жойлашиши.	(Latin sotroz design, construction) works - badiiy characters and artistic means, in order to serve the specific purpose of ideological position
Натуризм	жонсиз табиат демақдир	means of inanimate nature
Гризауал	(Франсузча <i>gris</i> – бир хил рангда мойқалам ёрдамида бажарилган тасвирий асар)	(French gris - using the same color brush work fine)
Графика	Санъатнинг кенг тарқалган турларида бири. Бу санъатга оддий қорақаламда чизилган сурат, мавзули композиция, Штобга ишланган турли суратлар, безак расмлардир.	Sana'tning keng tarqalgantu rlaridan biri. This simple drawing qoraqalamda art images, thematic composition, Shtobga made a variety of

		paintings, decorative pictures.
Натурализм	тасвирий санъат йо‘налишларидан бир бо‘либ, тасвирловчи, тасвирланаётган нарсаларнинг биринчи галда ташқи ко‘риниши, сиртқи суратини тасвирлаш лозимлигини мақсад қилиб қо‘лади.	fine art, fine, describe the appearance of things, first of all correspondence should aim to describe the picture
Суужет	(франсузча со‘здан sujet – тема, предмет)- суужетли картинада: тасвирий санъат асарида аниқ воқеани очиб беради.	(The French word subject material may be subject) - the bewitching paintings: fine art clearly reveals the story
Реализм	тасвирий санъатда нарсалар ҳаётда қандай ко‘ринса, шундайлигича тасвирланишига асосланган оқим	will look at the fine things in life, in art, it is not based on the descriptions of the current
Ранглар гаммаси	ранг тусларининг асосий муносабатлари. Картинада ранг ечими. Масалан: Иссиқ ёки совуқ ранг гаммаси.	color shades munosabatlari. Kartinada color solutions. For example: hot or cold colors.
Профиль	(французча со‘здан profil - ён томондан ко‘риниши)- ҳар қандай жониворнинг ёки бууимнинг ён томонидан ко‘риниши.	(The French word profile - yon side view) - the appearance of any animal or by the side of the unit.
Пленер	(франсузча со‘здан en plein air- тоза ҳавода) – табиий шароитда, очиқ ҳавода расм ишлаш. Пленер термини одатда пейзажда ишлатилади.	(French en plein air clean air- word) - the natural environment, outdoors image processing. Plena is a term often used in the landscape.
Пропорсиуа	(мутаносиблик) – (лотинча со‘здан proportio- соразмерность) – қисм о‘лчови, о‘лчамларнинг бир-бирига ва бутун шаклга бо‘лган нисбати.	(Balance) - (Latin so‘zdan- proportio- sorazmernost) - a measure of the portion-size ratio to one another, and the whole shape.
Портрет	(франсузча со‘здан portrait- тасвир) – тасвирий санъат жанри, маълум бир шахс (одам) нинг ёки бир неча кишининг (икки, гуруҳ ва бошқалар)га бағ‘ишланган асар.	(The French word image portrait-) - visual arts genre, a person (man) or more (two, groups, etc.) work.

VIII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

I. Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қураимиз. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – 488 б.

2. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1-жилд. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – 592 б.

3. Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. Т.: “Ўзбекистон”, 2018. – 507 б.

4. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажакки фаровон бўлади. 3-жилд.– Т.: “Ўзбекистон”, 2019. – 400 б.

5. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-жилд.– Т.: “Ўзбекистон”, 2020. – 400 б.

II. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар

6. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2018.

7. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги ЎРҚ-637-сонли Қонуни.

8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июнь “Олий таълим муасасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4732-сонли Фармони.

9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февраль “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги 4947-сонли Фармони.

10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрель “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли Қарори.

11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 28 августдаги “Ўзбекистон Республикасида маданият ва санъат соҳасини инновацион ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-3920-сон Қарори.

12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 декабрдаги “Маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш тўғрисидаги ПҚ-4068-сон Қарори.

13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 4 февральдаги “Миллий рақс санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-4584-сон Қарори.

14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 сентябрь “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли Фармони.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 май “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5729-сон Фармони.

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 август “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сонли [Фармони](#).

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрь “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли [Фармони](#).

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 октябрь “Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-6097-сонли [Фармони](#).

19. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 25 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси.

20. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 23 сентябрь “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 797-сонли Қарори.

Ш. Махсус адабиётлар

21. Асекретов О.К., Борисов Б.А., Бугакова Н.Ю. и др. Современные образовательные технологии: педагогика и психология: монография. – Новосибирск: Издательство ЦРНС, 2015. – 318 с. <http://science.vvsu.ru/files/5040BC65-273B-44BB-98C4-CB5092BE4460.pdf>

22. Белогуров А.Ю. Модернизация процесса подготовки педагога в контексте инновационного развития общества: Монография. — М.: МАКС Пресс, 2016. — 116 с. ISBN 978-5-317-05412-0.
23. Гулобод Қудратуллоҳ кизи, Р.Ишмухамедов, М.Нормухаммедова. Анъанавий ва ноанъанавий таълим. – Самарқанд: “Имом Бухорий халқаро илмий-тадқиқот маркази” нашриёти, 2019. 312 б.
24. Жалилова Ф. "Грим". Ўқув.қўлланма. - Т. “Турон”, 2015. 215 б.
25. Ибраймов А.Е. Масофавий ўқитишнинг дидактик тизими. методик қўлланма/ тузувчи. А.Е.Ибраймов. – Тошкент: “Lesson press”, 2020. 112 бет.
26. Ишмухамедов Р.Ж., М.Мирсолиева. Ўқув жараёнида инновацион таълим технологиялари. – Т.: «Fan va texnologiya», 2014. 60 б.
27. Муслимов Н.Ава бошқалар. Инновацион таълим технологиялари. Ўқув-методик қўлланма. – Т.: “Sano-standart”, 2015. – 208 б.
28. Образование в цифровую эпоху: монография / Н. Ю. Игнатова ; М-во образования и науки РФ ; – Нижний Тагил: НТИ (филиал) УрФУ, 2017. – 128 с. http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/54216/1/978-5-9544-0083-0_2017.pdf
29. Олийтаълим тизimini рақамли авлодга мослаштириш концепцияси. Европа Иттифоқи Эрасмус+ дастурининг қўмағида. https://hiedtec.ecs.uni-ruse.bg/pimages/34/3_UZBEKISTAN-CONCEPT-UZ.pdf
30. English for Specific Purposes. All Oxford editions. 2010, 204.
31. Lindsay Clandfield and Kate Pickering “Global”, B2, Macmillan. 2013. 175.
32. Steve Taylor “Destination” Vocabulary and grammar”, Macmillan 2010.
33. David Spencer “Gateway”, Students book, Macmillan 2012.
34. H.Q. Mitchell, Marileni Malkogianni “PIONEER”, B1, B2, MM Publications. 2015. 191.
35. H.Q. Mitchell “Traveller” B1, B2, MM Publications. 2015. 183.
36. Blain Brown. Cinematography Theory and Practice. 2012 ELSEVIER INC. All rights reserved.
37. А.Ж.Каланов. “Графика композицияси 1к” Info Capital Group. Тошкент. 2018. 168 б.
38. А.Ж.Каланов. “Графика композицияси 3к.” Info Capital Group. Тошкент. 2018. 172 б.
39. A.J. Kalanov. “The Graphics composition”, Info Capital Group. Tashkent. 2018. 176 p.
40. А.Каланов. А.Умаров. Ж.Рашидов. “Макетлаштириш” Чўлпон НМИУ. Тошкент 2019. 152б.
41. Andrew Paquette. An Introduction to Computer Graphics for Artists.- Springer Publishing Company, Incorporated, USA 2013.
42. David Spencer “Gateway”, Students book, Macmillan 2012.
43. English for Specific Purposes. All Oxford editions. 2010, 204.
44. Lindsay Clandfield and Kate Pickering “Global”, B2, Macmillan. 2013. 175.
45. Mitchell. H.Q. , Marileni Malkogianni “PIONEER”, B1, B2, MM Publications. 2015. 191.

46. Mitchell. H.Q. “Traveller” B1, B2, MM Publications. 2015. 183.
47. Steve Taylor “Destination” Vocabulary and grammar”, Macmillan 2010.

IV. Интернет сайтлар

48. <http://edu.uz> – Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
49. <http://lex.uz> – Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси
50. <http://bimm.uz> – Олий таълим тизими педагог ва раҳбар кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишни ташкил этиш бош илмий-методик маркази.
51. <http://ziyonet.uz> – Таълим портали Ziyonet.
52. <http://www.dsmi.uz>.
53. <http://www.kino-teatr.ru> – Все материалы по кино и театра.
54. <http://www.artsait.ru> – Энциклопедия русской живописи.
55. <http://artyx.ru/> – Всеобщая история искусств.